DENG

AYLIK SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

- Yanlış Hesabı Bağdat'tan Çevirmek
- PSKT Genel Sekreteri Kemal Burkay İle Röportaj

YIL : 2 SAYI : 9 OCAK 1991 FİYATI 5000 TL (KDV Dahil)

DENG

AYLIK SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

Süreç İnşaat Turizm Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi
Adına Sahibi
Hikmet ÇETİN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Kamil ERMİŞ

HUKUK MÜŞAVİRLERİ
Ercan KANAR - Eren KESKİN
Kamber SOYPAK

YAZIŞMA ADRESİ
Atatürk Bulvarı Emlak Bankası Apt.
B. Blok No: 146 Kat: 7 Daire: 28
Aksaray - İSTANBUL
TEL: 513 23 56

DİYARBAKIR İRTİBAT BÜROSU
Fehim IŞIK
İnönü Cad. Karaman İşhanı Kat: 2 No: 13
DİYARBAKIR
TEL: 136 63

AVRUPA TEMSİLCİSİ
N. KESEN
Postfach 1541 5040 Brühl 1
F.ALMANYA

BANKA HESAP NO
Hikmet Çetin adına
Türkiye İş Bankası Aksaray Şb.
Yurtiçi: 938204 nolu cari hesap
Yurtdışı: 30100 - 7464 nolu
Döviz Tevdiat Hesabı

ABONE KOŞULLARI
Yıllık: 50.000 TL.
Altı Aylık: 25.000 TL.
Avrupa: 60 DM.
ABD: 40 Dolar
Avusturalya: 45 Avusturalya Doları

İLAN TARİFESİ
Arka Kapak: 600.000 TL. İç Kapak: 450.000 TL. İç Sayfalar: 300.000 TL.
Yarım Sayfa: 150.000 TL.
1/4 Sayfa: 75.000 TL.
Baskı: Aydınlar Matbaası

İÇİNDEKİLER

Deng'den SUNU 1

OLAYLAR ve GÖRÜŞLER
Yanlış Hesabı Bağdat'tan Çevirmek
A.CİHAN ..... 2 - 5
"Geri Kalmışlık" Bilinçli Bir Politikanın Ürünüdür
Mirzali ÇİMEN ..... 6 - 9
Alevilik Üzerine Cumhuriyet'te Çıkan Yazı Dizisi ve Bir Yaklaşım
Munzur ÇEM ..... 10 - 15

ARAŞTIRMA - İNCELEME - BELGE
Kürtlere Soykırım Uygulanıyor ..... 16 - 25

RÖPORTAJ
PSKT Genel Sekreteri Kemal BURKAY ile Röportaj ..... 26 - 41

KADINLARIMIZ
Kavga Sahibini Buluyor
K.DEMİR ..... 42 - 44

GÜNCEL GELİŞMELER - HABER - YORUM
Kürdistan Yine Kaynıyor
Şemsettin GÜRBÜZ ..... 45 - 48
Yeniden Öğrenci Gençlik ve Sorunları
S. YILMAZ ..... 49 - 50
Diyarbakır'da Neler Oluyor
M. KELEŞ ..... 51 - 53

KÜLTÜR - SANAT / ÇAND Û HUNER
Dersén Zmane Kurdi
Baran ..... 54 - 55
Eskeré Boyik ile Röportaj ..... 56 - 58
Albûma Kurdıstanè
Werger: DILSOZ ..... 59 - 60
Helbest (Şiir) 61
Pékeni (Fıkra) 62
Musiq (Müzik) 63
Nameyén Xwendevana (Okuyucu Mektupları) 64

RESİMLER
Ön Kapak: **H. SAYDAN**
Arka Kapak: **KURDAY (Köksal ŞENEL)**

www.nefsweb.com

DENG'den SUNU

Merhaba,

Değerli okurlarımız, faşist Saddam'ın yayılmacı politikası, Körfez'de ABD emperyalizminin çıkarlarına ters düştü. ABD, Ortadoğu petrollerini çıkarları açısından güvenceye almak için barış, demokrasi, devletlerin hükümranlığına saygı demogojileriyle yedeğine aldığı 28 devletle Ortadoğu'da sömürgeci Saddam'a savaş açtı. Bir çoğunun bir kaç günde biteceğini beklediği Körfez Savaşının ikinci haftasına girdik. Ancak savaş henüz bitmedi ve giderek de genişleme ve uzun sürme eğilimi gösteriyor. Savaş, daha şimdiden Irak'ı bir yıkımın eşiğine getirdi. Irak Kürdistanı kentleri, kasabaları, köyleri, Türkiye'den kalkan ABD uçakları tarafından bombalanıyor. Saddam, Kürdistan'ı bir askeri depoya dönüştürdü. Kentlerin göbeğine silah depoları yerleştirerek, sivil halkı canlı hedef haline getirdi. Onun Kürt halkını kimyasal silahlarla topyekün imha planlarına, ABD ve koalisyonu da katılmakta, o planı gerçekleştirme çalışmalarına hız vermektedir.

Özal İktidarı Kürdistan üzerindeki emellerini gerçekleştirmek, savaşın Ortadoğu'da yaratacağı yeni dengelerde önemli roller üstlenmek, ABD emperyalizminin Ortadoğu'daki çıkarları için tam bekçiliğe aday olduğunu kanıtlamak ve Musul–Kerkük düşlerini gerçekleştirmek için ABD'nin yanında yer aldı. O, bir yandan da işçi sınıfının yükseltiği mücadelenin önünü kesmek istiyor. Hatta, Özal-ANAP İktidarı'nın planları tutarsa, onlar savaştan karlı çıkacaklar. Onların planlarını ters yüz etmek için, Türk ve Kürt halklarının ulusal ve toplumsal güçlerine büyük görevler düşmektedir. En başta her iki halkın ulusal ve toplumsal muhalefetini savaş karşıtı eylemlerde birleştirmek geliyor.

Değerli okurlar, dünya hızla değişiyor. Savaş ortamı bu değişimlere büyük bir ivme kazandırabilir. Bu ortamda yararlanabilmek, koşulları halkımızın lehine çevirebilmek, ulusal kurtuluşçu güçlerimizin güç ve cephe birliğini örmekle olasıdır. Bugün Kürdistan'ın dört parçasında öncelikli sorun Kürt Ulusal Kurtuluş Güçleri'nin birlikteliğini gerçekleştirme sorunudur.

Körfez'de savaş sürerken, ABD, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde barış için gösteriler düzenlenmekte, savaşın bir an önce durdurulması için çağrılar yapılmaktadır. Türkiye'deki savaş karşıtı güçlerse, ortak eylemler düzenlemekten henüz uzaktırlar. Oysa, Türkiye savaştan en çok etkilenecek, halkı savaştan en çok zarar görecek ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye ve Kürdistan'daki ulusal demokratik güçlerin, bu tür eylemleri bir an önce hayata geçirmesi halklarımızın çıkarına olacaktır.

Öte yandan Dünya Körfez savaşıyla ilgilenirken Sovyetler Birliği, perestroyka sürecinde bağımsızlıklarını ilan eden Baltık Cumhuriyetlerini, kazandıkları haklardan caydırmaya çalışıyor. Litvanya, Letonya ve Estonya'da Gorbaçov'un politikasına karşı eylemler boyutlanıyor. Bu eylemlerinin sonucunun nereye varacağı ayrı bir merak konusudur.

Böylesi bir dönemde sizlere ulaşmak elbetteki yoğun çaba gerektirir. Sömürgeci TC ve O'nun resmi temsilcisi Özal–ANAP İktidarı'nın yaratmış oldukları savaş atmosferinin neden olduğu zor koşullara rağmen siz değerli DENG okurlarına ulaşmayı bu yoğun çabalarla başardık.

Dergimiz üzerinde çıkışımızdan beri varolan anti–demokratik uygulamalar devam ediyor. Değişik yerlerde DENG Dergisi bulundurdukları için okurlarımız göz altına alındı. Dergimizin 8. sayısının dağıtımını yaparken büromuz çalışanı Yılmaz VAROL, İstanbul polisinin keyfi ve yasadışı uygulamaları sonucu 1 gün gözaltında tutuldu. Yılmaz VAROL 8. sayımızı bayiilere dağıtmak için büromuzdan ayrılır ayrılmaz polis tarafından 100 adet dergiyle birlikte gözaltına alındı. Dergimizin sahibi Hikmet Çetin polise başvurusunda karşılaştığı cevap şöyle oluyordu: "Büro çalışanınız yasadışı yayınlarla yakalanmış. Onun için gözaltında tutuyoruz." Yasadışı yayın dedikleri henüz toplatma kararı bile çıkmayan DENG Dergisi'nin 8. sayısı idi. Yılmaz VAROL Gayrettepe Basın Masası'na götürülüp dergilerin toplatma kararının olmadığının tesbit edilmesine rağmen serbest bırakılmadı. Pazar günü gerçekleşen bu olayda İstanbul polisinin yıldırım hızıyla görev yaptığına tanık oluyoruz. Aynı gün acele olarak savcı ve hakim bularak dergimiz hakkında toplatma kararı çıkartılıp, 100 adet dergiye el konulduktan sonra Yılmaz VAROL akşam saatlerinde serbest bırakıldı.

Kendi yaptıkları yasaları bile tanımayan sömürgeci güçlerin anti–demokratik uygulamaları saymakla bitmez. Onlar yaratmış oldukları savaş atmosferi içerisinde bütün dünyanın gözlerinin içine baka baka bu uygulamalarını arttırıyorlar.

Dergimizin bu sayısında A. CİHAN "Yanlış Hesabı Bağdat'tan Çevirmek" başlığıyla Körfez Savaşı'nı çeşitli yönleriyle irdeleyerek olası gelişmelere dikkat çekiyor.

Mirzali ÇİMEN "Geri Kalmışlık Bilinçli Bir Politikanın Ürünüdür" diyerek Kürdistan'ın geri kalmışlığının şekillenmesi hakkında önemli bilgiler sunuyor. Munzur ÇEM'de "Alevilik Üzerine Cumhuriyet'te Çıkan Yazı Dizisi ve Bir Yaklaşım" başlığı altında alevilik sorununu değerlendiriyor.

Röportaj bölümünde PSKT Genel Sekreteri Kemal BURKAY ile yaptığımız bir röportaj var.

Güncel Gelişmeler – Haber – Yorum bölümünde Kürdistan'da gelişen son olayları tanık ve belgeleriyle birlikte sunuyoruz. Kadınlarımız bölümünde Diyarbakır'da yapılan bir panel K. DEMİR tarafından aktarılıyor. Kültür–Sanat bölümünde Eskerê Boyik ile bir röportaj ve yine Helbest, Musiq Pekeni ve okuyucu mektupları yer alıyor.

Yeni bir sayıda buluşmak dileğiyle sevgiler, saygılar.

DENG

YANLIŞ HESABI BAĞDAT'TAN ÇEVİRMEK

A. CİHAN

Ağustos 1990'dan beri Körfez Krizi dünya kamuoyunun gündeminde bir numaralı yerini koruyor. Son günlerdeyse Kriz, savaş boyutuyla hepimizi yakından ilgilendirir hale geldi. Sokaktaki vatandaştan, siyaset adamına, işçiden bilim adamına herkes Körfez Savaşı'nı konuşuyor. Kimi kraldan daha kralcı Bush yanlısı, kimi işgalci mi işgalci Saddam yanlısı kesilmiş. Arada sağduyulu olanlar da kara kara düşünmekte, Krizin, Körfez Savaşı'nın nedenlerini, kimin ne ölçüde savaştan sorumlu olduğunu tartışmakta.

BESLE KARGAYI....

On yıl önce Saddam'ın İran'a saldırması, bir çok kişiyi, bu arada bekçisi Şah'ı yitiren ABD'yi öncelikle sevindirmişti. ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarları için ileri karakol olarak donattığı Şah rejiminin, İran halkları, demokrasi güçleri ve mollalarca yıkılması, mollaların İran'da egemenliği ele geçirmesi sürecinde mollalar iktidarını devirme hesapları planlıyordu. At izinin it izine karıştığı bu dönemde, Saddam, İran ordusunun dağılmasından da yararlanarak İran'a saldırdı. O'nun baş hamisi, ABD'ydi. Donanmasını Körfez'e yığmakla kalmadı, Irak'a silah ve cephane vererek, Saddam'ın güçlenmesini sağlayan da ABD'ydi. Elbet salt ABD değildi, Saddam saldırganını destekleyen. Bugün Saddam karşısında saf tutmuş tüm batılı güçler, hatta Sovyetler resmen Saddam'ı desteklediler, silahla donattılar, Körfez'i bir silah deposu, bir dinamit kuyusuna çevirdiler. Savaş bilinen biçimiyle sekiz yıl sürdükten sonra sona erdi. Bu sürede Irak savaş deneyimi kazandı, ülkesinde muazzam bir savaş ekonomisi kurdu. Batıdan aldığı yardımla kimyasal, biyolojik ve nükleer silahlara kavuştu. Son iki yılda da bu silahları geliştirdi, birçok silah üretir hale geldi.

Irak, savaştayken tüm Arap ülkelerinden de askeri ve ekonomik destek gördü. Öncelikle de Kuvey, Irak'a geniş mali olanaklar sağladı. Savaşın bitiminden sonra, Irak, Kuveyt'e borcunu ödemediği gibi, iki ülke arasındaki tarafsız bölgede ve Irak'ın Kuveyt sınırına yakın bölgelerinde petrol çıkardığını, Irak'ı zarara soktuğunu iddia ederek tazminat talebinde bulundu. Bu konudaki tartışmalar OPEC ülkeleri, İslam Konferansı nezdinde tartışıldı. Sonuç aşamasına yaklaşıldığı bir dönemde, Irak Kuveyt'i işgal etti.

İşgal olayı tüm dünyada nefret uyandırdı. ABD, dünya jandarmalığına bir kez daha soyundu. Kuveyt'in işgal edilmesini kınamakla yetinmeyip, Irak'ın koşulsuz olarak Kuveyt'ten çekilmesini istedi.

Kurulduğu günden bu yana yarım yüzyıl bile geçmeyen Irak, nasıl oldu da bugün bu işgalci düzeye geldi? Ortadoğu'nun bu oynak politik zemininde, bir devlet, emperyalist güçlere rağmen nasıl bu düzeye gelebilir?

Tarihe şöyle bir gözatanlar, Irak devletinin kurulduğu günden beri İngiltere'nin, Amerika'nın, zaman zaman da Sovyetler Birliği'nin yardımlarını aldığını görürler. Onu, diğer Arap devletlerine karşı, Kürt halkına karşı, İran'a karşı sürekli destekledi. Özellikle İran-Irak Savaşı sürecinde Irak ciddi bir şekilde desteklendi. Sovyetler Birliği, İran islami hareketinin, Sovyetler'deki müslüman halkları etkileyebileceğini düşündüğü için, Humeyni rejiminin güçlenmesini istemiyordu. Hümeyni rejimine karşı savaşan Saddam rejimini desteklemesi kendisi için olumlu bir düşünceydi. ABD kendi güdümünde bir İran yönetimi oluşturmak istediğinden Saddam'ı destekliyordu. Alman, Fransız, İngiliz silah üreticileri Irak'a bol miktarda silah sattılar. Türkiye, Irak Kürdistanı'nda gelişmekte olan Kürt Ulusal-Demokratik hareketinin, Türkiye Kürdistanı'nı da etkileyebileceğini, bu nedenle Kürt Ulusal Hareketinin bastırılması gerektiğini düşündüğü için, Irak'a yardım etti. Irak Kürdistanı'na defalarca saldırdı, peşmerge güçlerinin Saddam rejimine karşı rahat mücadele edememesine neden oldu.

Kısacası sözü edilen devletlerin Irak ve Saddam rejimine destek olması için kendi açılarından haklı gerekçeleri vardı.

Saddam'ın İran-Irak savaşında yenilmek üzereyken galip çıkması, Irak rejimini yüreklendirdi. Irak Ortadoğu'da savaş deneyimi kazanan, sekiz yıllık savaşta silah deposu haline gelen bir ülke haline geldi. Gerek savaş sürecinde gerek savaş sonrası dönemde Irak sürekli silahlandı. Kimyasal, biyolojik ve balistik silahları geliştirdi. Böylece saldırgan, ırkçı faşist bir ideoloji millitarize ediliyor, silahlandırılıyordu. İran'a saldırırken dünya sessiz kaldı. Halepçe'ye kimyasal bombalar atılırken de dünya duyarsızdı. Bu iki olgu, Irak'ın saldırgan politikasına verilen önemli ve tehlikeli ödünlerdi. Bu ödünlerin yüreklendirilmesiyle Kuveyt işgali gerçekleşti.

BİR ÇUVALDA İKİ HOROZ

Saddam'ın Irak'ı bir silah deposu haline getirmesi, Ortadoğu petrollerine bağımlı ve muhtaç olan batılı devletler, öncelikle de Amerika'yı rahatsız etti. Amerika, Ortadoğudaki çıkarlarını tehlikeye sokan bir duruma göz yumamazdı. Bölgedeki çıkarlarını koruyabilmek için de, bölgeye hakim olması gerekiyordu. hakimiyetin sağlanabilmesi için de, bölgede askeri güç bulundurması zorunluydu.

Teknolojinin bu denli yoğun kullanıldığı günümüzde, ABD'nin Kuveyt işgalini önceden tesbit etmemesi düşünülemez. Öyleyse, ABD neden işgalin gerçekleşmesine engel olma-

dı? Yoksa Kuveyt'in işgal edilmesi, ABD'nin Ortadoğuya yerleşmesi için haklı gerekçeler yaratacağı için mi engellenmedi?.. Sağduyulu düşünebilen insanların çoğu benzer soruları sormakta. Ama gerçek odur ki, Kuveyt işgal edildi ve bütün dünya söz birliği etmişçesine işgali kınadı. ABD'nin Arabistan'a yerleşmesini hoşgörüyle karşıladı. ABD, bu hoşgörüye ve desteğe sığınarak, Ortadoğu'da güçlenen Irak'ı, bir süper güç olmadan etkisiz hale getirmek için elinden geleni yapıyor. O, Ortadoğu çöplüğünde ikinci bir horoz istemiyor. ABD ekonomisi yüzde elli oranında Ortadoğu petrollerine bağımlı durumdadır. ABD'ye Ortadoğu petrollerinin uygun koşullarda akması, bölgenin kontrol altında tutulması gerekiyordu. Bunun için de, bölgede alternatif hakimiyet odaklarının yok edilmesi zorunluydu, ABD açısından. Zaten Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinin en önemli nedeni, Kuveyt petrollerini ele geçirmekti. Irak'taki petrol geliriyle bu düzeye gelen Irak, Kuveyt petrollerini ele geçirdiği taktirde, kısa sürede ABD dahil gelişmiş sanayi ülkelerinin tümüyle rekabet edebilecek bir düzeye gelebilir, Ortadoğu'nun süper gücü olabilir, Arap devletlerini işgal yöntemleriyle ilhak ederek Pan-Arabizmi gerçekleştirebilirdi. ABD ve müttefiklerini kaygılandıran da bu durumdur.

ÇİFTE STANDART

Birleşmiş Milletler Örgütü, işgali izleyen günlerde olağanüstü toplanarak karar üstüne karar alarak, Saddam'ın Kuveyt'i boşaltmasını istedi. O Birleşmiş Milletler Örgütü ki, yıllardır işgal altında olan Kürdistan'ın durumunu görüşmek üzere bir kez bile toplanmış değil. O Birleşmiş Milletler Örgütü ki, Halepçe'nin kimyasal silahlara hedef olduğu günlerde sesini çıkarmıyordu. Filistin halkının durumuna ilişkin aldığı kararlarda, İsrail'in Filistin'den çıkartılması için silaha başvurabileceği kararını alamıyor. ABD'nin Panama'ya saldırısına, Kuzey İrlanda'nın işgal altında tutulmasına göz yumuyor.

Anlaşılan odur ki, BM emperyalist güçlerin çıkarları tehlikeye girince görevini hatırlıyor. O, Kuveyt işgalinde aldığı kararları, tüm emsalleri için alabilmelidir. Ancak böylece ABD'nin güdümünde olmadığını kanıtlayabilir.

İKİYÜZLÜ POLİTİKA

Saddam Birleşmiş Milletler Örgütü kararları doğrultusunda Kuveyt'ten çıkartılması için girişilen tüm barışçı çabalara olumsuz yanıt verirken, Kuveyt işgalini, müslüman halklar nezdinde aklamak için ikiyüzlü politik manevralara girişti. Kuveyt'ten çekilmesinin ön koşulu olarak Filistin halkının sorunlarının çözülmesi gerektiğini, müslüman Filistin halkının ülkesinin yahudilerce işgal edilmesini kınamak için karşı bir işgal gerçekleştirdiğini vurguladı. Bununla, Filistinliler'in ve giderek tüm müslüman halkların desteğini almayı umuyordu. Oysa, on yıl önce saldırdığı İran da bir müslüman devletti. İki yıl önce kimyasal bombalarla katlettiği Halepçe'deki Kürt halkı da müslümandı. Bunun işgal ettiği Kuveyt halkı da müslümandır. Öyleyse Saddam'ın bu savı bir riyakarlıktan başka bir şey değildir. Kaldı ki, işgal ve ilhak ettiği Kuveyt için, öteden beri bir talepleri olduğunu herkes biliyor. Bu talep ilginçtir ki, İran-Irak savaşı sonrasında yoğun olarak gündeme getirildi. Çünkü Kuveyt'in Körfez'deki adaları, Körfez'i denetlemek için önemli stratejik konumu olan adalardı. Bu adaları alıp Körfezi denetlemek Kuveyt petrolüne sahip olup Ortadoğu hakimi olmak istediğinden başka bir anlam taşımıyor Irak'ın talepleri.

Saddam, El Sabah ailesinin Kuveyt petrollerini, aile çıkarları için kullandığını söyleyerek, o petrolleri alıp gelirini halka, fakir kesime dağıtacağını söylemekten geri kalmıyor. Bu anlayış, birçok demokrat, ilerici, devrimciyi ilk etapta etkileyecek bir anlayıştır. Elbet biz ülkenin zenginlik kaynaklarının, gelirlerinin adilce bölüştürülmesini istiyoruz. Ama Saddam'ın bu savları da ikiyüzlülüğünün bir ifadesinden başka bir anlam taşımıyor. Çünkü Saddam, Irak'ın petrol gelirlerinden Irak halkını yararlandırmıyor. O, petrolü kendi ailesine ve yaltakçı bir kesime peşkeş çekiyor, Irak halkı ülkesinin kaynaklarından asla yararlanamıyor. Bunun sebebi de Saddam ve Saddam rejiminin ta kendisidir.

KURT DUMANLI HAVAYI SEVER

Türkiye'nin Körfez bunalımından, Körfez savaşından beklentileri nelerdir? Özal krallığı bizi nereye, niçin sürüklemek istiyor?

Türkiye Cumhuriyeti daha kurulmadan önce, aldığı Misak-ı Milli kararlarıyla Kerkük ve Musul'u kendi toprakları içinde görmüş, bu düşünceyi yetmiş yıldır sürekli propagandayla canlı tutmuş bir devlettir. Peki Kerkük ve Musul Misak-ı Milli kararlarıyla neden Türk toprağı olarak kabul edildi? Kimilerinin savladığı gibi, bu iki kent ve yöresinde yaşayanların çoğunun Türk olduğundan mı? Hayır. Kerkük ve Musul'da yaşayan halkın büyük bir bölümü Kürt'tür. Türkler ve Araplar tarihin hiç bir döneminde, bu illerde çoğunluğu oluşturamadılar. Çoğunluk her zaman Kürtlerdeydi ve Saddam'ın zorunlu göç ettirmelerine rağmen halen de öyledir. Öyleyse bu savın tutarlılığı yok. Eğer hareket noktası demografik yapı ise, Batı Trakya Misak-ı Milli'de Türk toprağı sayılmalıydı. Ama öyle değildi. Bu iki ilin cazibesi petrolden ileri gelmektedir. Türkiye bu iki ilin petrolüne göz koymuştur.

Öte yandan, Türkiye, Türkiye Kürdistanı'nda gelişen ulusal-demokratik muhalefeti yok etmek istemektedir. Bundan dolayı Cumhuriyetin kuruluşundan beri Kürdistan'ın demografik yapısını bozmak için elinden geleni ardına koymuyor. Takrir-i Sükunlar, sürgünler uygulana gelmekte. Afganistan, Bulgaristan vb. göçmenleri Kürdistan'a yerleştirilmekte. Bunun benzeri uygulamalar, Kürdistan'ın demografyasını bozmaya yetmediğinden, yeni önlemler alındı, sürgünler uygulamaya kondu. Son iki yılda, sınır köylerinden yüzlerce köy zorla boşaltıldı. Uluslararası kamuoyunun baskısı, Kürt halkının kitlesel direnişleri, köy boşaltma eymelerini yavaşlattığı bir dönemde Körfez bunalımı patlak verdi. Bu, Türkiye'nin Kürdistan'a yönelik politikalarını hayata geçirmek için çok uygun bir ortam yarattı. Yaratılan gerginlik ortamında, Türkiye ordusunun büyük bir bölümünü Kürdistan'a, sınır bölgelerine kaydırdı. Savaş tehlikesinden tedirgin olan halk köyleri boşalttı. Türkiye'nin zorla yapamadığını, halk zorunlu olarak yaptı. Köyleri boşalttı. Şimdi binlerce köy boşalmış durumdadır. Hatta Kürdistan'ın büyük kentleri dahil, ilçe ve kasabalar boşalmış durumda. Bu Türkiye açısından bir taşla bir çok kuş vurmaktır.

Diğer yandan, savaş sonrası Irak'ın yeniden yapılanmasında, ya da Irak'ın parçalanması durumunda Irak Kürdistan'ı halkı ileri bir takım ulusal ve demokratik haklar elde edebilir kaygısı Türk sömürgecilerini ve temsilcisi Hükümeti ciddi şekilde endişelendirdi. Kürt halkının Irak'ta ileri bazı haklar elde etmesi, Türkiye Kürdistanı halkını da etkileyebilir düşüncesi devleti oldukça ürkütüyor. Kürdistan'ı uzun süre sömürge statüsünde tutmanın yolu, Irak Kürdistanı halkının ulusal-demokratik kazanımlarını engellemekten geçer düşüncesi resmi ağızlardan açık açık dile getirilmekte. Onun için de Özal ve şurekası, Irak'ın toprak bütünlüğünü güvenceye almak için çaba gösterdiklerini açıklamaktadırlar. Kursaklarında Kerkük, Musul hesapları Irak'ın toprak bütünlüğünün önemli bir sorun olmadığını, önemli sorunun Kürt sorunu olduğunu ayan-beyan ortaya koymaktadır.

ANAP iktidarı gerek Kürdistan'da gerekse Türkiye'de sıkışmış durumdadır. Kürdistan'da Kürt halkının boyutlanan mücadelesi, Türkiye'de gelişmekte olan işçi sınıfı hareketleri, grevler, kitlesel gösteriler bu iktidara kısa bir ömür biçmekte. Hayat pahalılığı, enflasyon başını almış gidiyor. Emekçi sınıfların ekmek alabilmeleri sorun olmuş durumda. İşte tam da böylesi bir ortamda Özal halk kitlelerini savaşa sürüklüyor, böylece tüm sorunları durdurmaya, milli bir mutabakat sağlamaya çalışıyor. Bunun aracı da Körfez Savaşı.

ALAVERE DALAVERE

Savaş başlamadan herkesin yaptığı hesap Irak'ın bir iki gün içinde teslim olacağı doğrultusundaydı. Ama savaşın şu ilk günlerinde savaşın kısa sürede sona eremeyeceği, giderek yaygınlaşacağı endişesini doğuruyor. Basın ve ABD kaynakları, Irak savaş uçaklarının kuzeye kaçtıklarını bildiriyor. Bu, savaşın hemen şu günlerde Irak Kürdistanı'na kaydırılacağını göstermektedir. Kürdistan'ın tümü yıllardır savaş alanı halindedir. Daha iki yıl kadar önce Irak ve İran Kürdistanı sıcak bir savaştan çıktı.

Bu iki parçadaki halkımız on yıllık bir savaşı yaşadı. Binlerce köy ve kasaba yerle bir edildi, yüzbinlerce insanımız savaş kurbanı oldu, yüzbinlercesi yurdunu terk etti, mülteci statüsü bile tanınmadan yaşamak zorunda bırakıldı.

Savaş, ülkemizin doğal yapısını, tarihi varlıklarımızı tahrip etti. Bugün başımıza musallat edilen savaş diğerlerinden çok daha farklı koşullarda yapılıyor. En gelişkin savaş teknolojisi uygulanıyor. Ülkemiz, bu teknolojinin uygulandığı canlı bir laboratuvara dönüşecek. Buna göz yummak, ya da savaşı desteklemek gafletinde bulunmak, afedilemeyecek bir durumdur. Savaşın halkımıza nelere mal olacağını hesaplamamak safdilliktir.

Savaşın uzun süreceği eğilimi güçleniyor. Bu, giderek halka daha çok yansıyacağını, ölüm ve tahrik makinelerinin halka yöneleceğini göstermektedir. Şimdi güya stratejik hedeflere yöneliniyor. Buna rağmen Bağdat, Basra yerle bir edilmiş. Her ne kadar halka yönelik olmadığı söylense de savaşın varacağı nokta, halk kitleleridir. Daha şimdiden Irak Kürdistanı boşalıyor, gelen haberler, Kürt halkının akın akın kendi yurdunu terk ettiği doğrultusundadır. Savaşın kuzeye yönelmesi, halkımızın büyük acılar yaşamasına, hatta yok olmasına sebep olacaktır. Kürdistan'ın boşaltılması, öteden beri sömürgecilerin baş hedefiydi. Savaş bunu gerçekleştiriyor. Buna izin vermiyelim, tüm gücümüzle savaşa karşı direnelim.

ORTADOĞU BARIŞ KONFERANSI ACİLEN TOPLANMALIDIR

Hiç bir savaş ilelebet devam etmez. Körfez Savaşı, tüm duyarlı kesimlerin çabalarına rağmen engelenemedi. Onu durdurmak için daha büyük çabalar gerekir. Bunun zaman kaybedilmeden yapılması zorunludur.

İster normal seyriyle devam edip bitsin, ister barışseverlerin çabasıyla durdurulsun, savaş sonrası bir barış konferansı toplanacaktır. Ancak, toplanacak bu konferansın Ortadoğu'daki tüm sorunları gündemine alması, çözümler üretmesi, Ortadoğu'da acil ve kalıcı bir barış ortamı yaratabilir.

Ortadoğu, grift bir çok sorunun harmanlandığı dünyanın en sıcak bölgesidir. Filistin sorunu, Lübnan sorunu, Kürdistan sorunu ve Kuveyt sorunu birlikte ele alınıp çözümlenmelidir.

Gerçi kimi Arap ülkeleri, Kuveyt sorunuyla birlikte Filistin sorununun da ele alınacağı bir konferans önerisinde bulunmuşlardı. Sovyetler, Fransa, Almaya gibi kimi ülkeler bu öneriyi olumlu bulmakla birlikte, ABD ve İsrail sıcak bakmıyorlar. Ortadoğu sorunları salt Filistin ve Kuveyt sorunu değil. Kürdistan ve Lübnan sorunun ele alınmayacağı Ortadoğu'da Türkiye ve Suriye gibi ülkelerin elindeki silahların indiriminin; bölgenin silahsızlandırılmasının gerçekleştirilemeyeceği bir konferansın, Ortadoğu sorunlarını çözmeye yetmeyeceği de açıktır. Hele 30 milyonluk Kürt halkının hesaba katılmadığı bir konferansın kalıcılığı asla düşünülmemelidir.

Belil ki toplanacak bir konferansa katılacak olan taraflar, kararların alınmasında etkili olacaklardır. Daha şimdiden açık olan şu ki, Konferans'ın taraflarından biri Türkiye olacaktır. Zaten Türkiye'nin bu savaşa soyunmasında, konferans masasında söz sahibi olabilmek, Kürdistan sorunun gündeme alınmasına engel olmak, Irak'ın bölüşülmesinde aslan payını almak içindir. Diğer taraflar da bu sadık müttefiklerini gücendirmek istemeyeceklerdir. Bu yüzden Kürt sorunu, Kürdistan büyük olasılıkla konferans gündemine alınmayacak. Kürdistan sorununun gündeme alınabilmesi, öncelikle Kürt ulusal güçlerinin etkinliğine ve sağlıklı bir politika izlemelerine bağlıdır. Bunun için Türkiye, Irak, İran ve Suriye'deki Kürt Ulusal Güçleri'nin, o ülkelerdeki demokratik kamuoyunu duyarlı hale getirmeleri, genelde uluslararası kamuoyunu oluşturmaları ve yoğun diplomatik girişimlerde bulunmaları zorunludur. Bu diplomatik girişimler ülkemizde ve yurtdışında yapılacak kitle eylemleriyle desteklenmeli, dünya kamuoyunun dikkatleri Kürdistan sorununa çekilmelidir. Tüm güçlüklere ve engellere rağmen bunun fırsatı ve ortamı doğmuştur, bu olanaklar değerlendirilmelidir.

Herkes bilir ki, ABD salt Kuveyt'i işgalden kurtarmak için savaşa girmiş değil. O, emperyalist bir devlet olarak Ortadoğu'yu denetimine almak istiyor. Onu El Sabah ailesinin çıkarlarından çok kendi çıkarları ilgilendirir. Savaşın bir tarafı olan ABD askeri gücünü dünya halkları üzerinde bir tehdit aracı olarak kullanıyor. Saddam rejimine yönelmesi dünya halklarına açıkça gözdağı vermesi anlamındadır. Ancak, sömürgeci-fa-

şist Saddam rejimini devirmek Irak'a demokrasi getirebilirdi. Bu görev de öncelikle Irak demokrasi güçlerine düşmektedir. Kaldı ki Arap yarımadasındaki tüm devletleri gerici ve çağdışı şeyhlikler yönetmektedir. Bunların iktidarlarının devrilmesi oradaki halklara demokrasiyi getirebilir. Bugün Irak'ta olan, bir zorbanın diğer bir zorbayı safdışı bırakma çabasıdır. ABD, Irak saldırısıyla birçok şeyi birden gerçekleştirmek istiyor. O, petrol çıkarlarını korurken, bir yandan da yeni ürettiği silahları deniyor, AKKA sürecinde imha etmek zorunda olduğu silahları yok ediyor. Televizyonlar, yeni üretilen silahların reklamını yapmakta. Savaş sonrasında silah tüccarları, yeni mamüllerine büyük bir pazar bulacaklar. Bu işten kazançlı çıkan yine ABD olacaktır. Bunu açığa çıkarmak ABD'nin de hesaplarını bozmaya yardımcı olacaktır.

Savaşın, Saddam rejiminin yıkımıyla biteceğini tahmin etmek zor değil. Elbet Saddam kolay kolay pes etmeyecek, elindeki tüm silahları sonuna kadar kullanacak, giderayak sağını solunu ateşe verecek, başta Arap halkı olmak üzere Kürt ve Türk halklarına da büyük zarar verecektir.

Bu savaşın Kürt, Türk ve Arap halklarının kaderini nasıl etkileyebileceği sorunu üzerinde uzun uzadıya düşünmek gerekiyor. Özellikle de sol ve ulusal kurtuluşçu güçleri amansız bir sınav beklemekte. Bu sınavdan yüzakıyla çıkmak, somut şartları iyi tesbit etmeyi, bu şartlara uygun mücadele yöntemlerini belirlemeyi beraberinde getirmektedir. Gerilim ve savaş koşulları Kürdistan'ın her yöresinden batıya, metropollere göçü hızlandırdı. Göç önce Irak sınırına yakın bölgelerden başladı, şimdi Kürdistan'ın tümüne yayılmış durumda. Olanakları elveren bir çok insan binlerce yıllık topraklarını terk ederek batıya göçüyorlar. Kürdistan'da kalanların büyük bir bölümünü göç etme olanağı olmayan yoksul köylü, işçi sınıfı, memur ve esnaf oluşturuyor. Ülkeyi gönüllü olarak terk etmeyenlerin sayısı da az değil.

Sömürgeci TC'nin Kürt halkına karşı uyguladığı politika baskıya, işkenceye, zulme ve assimilasyona dayanıyor. Bu savaş ortamında, bu politikayı hayata geçirmenin olanakları geniş ölçüde doğmuştur. O, şimdi Kürt halkını topyekün yok etme planları hazırlıyor. Bunun Saddam tarafından gerçekleşmesi en sevineceği noktadır. Bu nedenle, bölgedeki halkı kimyasal silahlardan korumak için hiç bir girişimi yok. O, ancak askerlerine ve işbirlikçi korucu ve terör timlerine maske dağıtıyor. Kürt halkının kimyasal bir savaşla Halepçe örneği yok edilmesine çoktan gönüllüdür. Hatta, kendisi bile Kürt halkına karşı kimyasal kullanabilir. Üstelik tescilli bir katil varken, suçu ona yıkmak da zor değildir.

Türk halkıysa savaş psikozuna girmiş durumda. Bir bölümü savaşın getireceği yıkımın farkında. Bir bölümü de ırkçı-şoven koşullanmışlıkla savaşa girme hevesine kapılmış. Saddam rejiminden yana tavır alanların çoğu da sözümona solcu geçinenler. Güya Saddam Amerikan emperyalizmine kafa tutuyormuş. Filistin halkının ulusal kurtuluş mücadelesini savunuyormuş... Şurası unutulmamalıdır ki, kendi ülkesindeki halkların ulusal ve demokratik haklarını silah zoruyla bastıranlar ulusal kurtuluşçu olamazlar, ezilen halkların ulusal kurtuluş davalarının savunucusu, çözümleyicisi olamazlar.

Saddam'ı destekleyenler, Irak halklarının boyunduruk altında silah zoruyla tutulduklarını unutmamalıdırlar. Onlar, kimyasal silahlarla katledilen Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesini göremiyor, Saddam'ın manevralarına kanıyorlar. Tarih onların yanıldığını gösterecektir.

TC. Hükümetinin Irak'a savaş ilan etmesi, özellikle savaşın uzun sürmesine, kara savaşına dönmesine bağlıdır, demek yanlış olmasa gerek. ABD ve yandaşları, savaşın uzayacağını kestirdikleri anda, İncirlik daha yoğun kullanılacak ve Türkiye savaşa sokulacaktır. Bu durum, Türk ve Kürt halkları için büyük bir yıkım olacaktır. Öncelikle, 12 Eylül Faşist darbesiyle getirilen baskılar tekrar gündeme gelecek, sol basın, ilerici, demokrat, yurtsever dergiler kapatılacak, sorumluları tutuklanacak, demokratik Kitle Örgütleri, Sendikalar kapatılacak, devrimci kesime yönelik tutuklamalar yaygınlaştırılacak. Kısacası, büyük bir mücadeleyle kazanılmış olan nisbi demokratik haklar yeniden gaspedilecek, Türkiye bir kez daha karanlığa itilecektir.

Sömürgeci TC rejiminin hesaplarını boşa çıkarmak tüm sol, ilerici, demokrat, yurtsever Türk halkının görevi olduğu kadar Kürt ulusal kurtuluçu güçlerinin de görevidir.

Öte yandan sıcak savaşın sona erdirilmesi ve sonrası görüşmelerde söz ve karar sahibi olunabilmesi açısından Kürt ulusal kurtuluşçu güçlerine önemli görevler düşmektedir. Bu görevlerin başında, Kürdistan'ın dört parçasındaki sol ve ulusal kurtuluşçu güçlerin bir **"Ulusal Kongre"** etrafında birleşmeleri, bir **"Ulusal Meclis"** oluşturmaları gelmektedir. **Tevger, Kürdistani Cephe** ve **İKDP** tarafından başlatılan böylesi bir girişim mevcuttur. Bu girişimin genişletilerek tüm sol ve ulusal kurtuluşçu güçleri kapsayacak biçimde hemen örgütlenmesi kaçınılmazdır. Ancak böylesi geniş katılımlı bir örgütlenme Kürdistan'ı temsil etme yeteneğine sahip olabilir ve uluslararası arenada Kürt halkının ulusal kurtuluş davasını gündeme getirerek olumlu kararların çıkmasını sağlayabilir. Çünkü yakın bir gelecekte Ortadoğu sorunlarını çözümlemek üzere bir konferansın toplanması gündemdedir. Savaş ülkemiz üzerinde olmakta. Savaştan halkımız zarar görmekte. **Taraflardan biri de biziz.** Bu nedenle uluslararası görüşmelerde resmen taraf olmalıyız. Bir taraf olarak uluslararası görüşmelere katılabilmek için de temsilci bir güç olmak gerekir. İşte, **"Ulusal Meclis"** Böyle bir temsil gücüne sahip olarak görüşmelere katılmalı, halkımızın kaderi üzerine sömürgeci güçlerin oynadığı oyunları boşa çıkarmalıdır. Bunun yansıra savaşın hemen durdurulması için Türkiye ve Kürdistan'daki tüm ilerici, yurtsever, demokrat, barışsever güçlerle savaş karşıtı gösteriler örgütlemek zorunludur. Savaş kitlelere yıkımdan başka bir şey getirmeyecektir. Savaşın yolaçacağı felaketler iyi anlatılırsa büyük taraflar bulur, savaş çığırtkanlarını caydırmada etkli olabilir.

Büyük bir olasılıkla, yedekler askere çağrılacaktır. Yedeklerin askere gitmemesi, savaş için görevlendirilen sivillerin görevlerini yapmaması çağrılarını yaygınlaştıralım. Hayatın her alanında savaşı lanetleyelim, barış güçlerini etkin kılalım.

" Geri Kalmışlık " Bilinçli Bir Politikanın Ürünüdür

Mirzali ÇİMEN

Türkiye'de uzun yıllardan beridir "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun gerikalmışlığı ve onu kalkındırma" sorunu tartışılmaktadır. Sömürgecilerin "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri" olarak adlandırdıkları Kürdistan'ın gerikalmışlığı hakkında Türk sömürgeci burjuvazisi ile onun temsilcileri bir dizi tezler ileri sürmekte sözümona konuya bilimsel açıklamalar getirmektedirler.

Onlar Kürdistan'ın gerikalmışlığını ülkenin coğrafi şartlarına bağlamakta, gerikalmışlığın kendileri tarafından dünden bugüne bilinçli olarak uygulandığı gerçeğinin üstünü ört-bas etmek istemektedirler. Kimi sol çevreler de Kürdistan'ın geri kalmışlığını "kapitalizmin eşitsiz gelişme yasası"yla açıklamaya çalışmaktadırlar.

Burjuvazi, ekonomik bakımdan da Kürdistan'a karşı bilinçli bir sömürme ve geri bıraktırma, yoksullaştırma politikası izledi. Bu alanda 1924'te saptanan politika ne idiyse bugün de ana hatları itibariyle odur.

Osmanlı ve İran imparatorlukları arasında çıkan ve 20. yüzyıla kadar süren savaşların alanı olan, sürekli bir savaş meydanı olarak kullanılan, ürünleri talan edilen, asker deposu olarak kullanılan, halkı ağır vergi yükü altında ezilen Kürdistan'ın geri kalmışlığı sorununu biz, bu yazımızda TC'nin kuruluşundan itibaren çeşitli maddeler halinde kısaca özetleyerek açıklamaya çalışacağız.

a) Osmanlı enkazı üzerinde yükselen Türkiye Cumhuriyeti'nin temelindeki harç, ırkçılık ve şovenizmdir. Buna bağlı olarak devlet yöneticileri daha ilk günden itibaren tarihi ve toplumsal gerçekleri inkara dayanan, onları reddeden bir politika izlediler; Cumhuriyetin kuruluşuna kadar Kürdistan olarak bilinen ülkeyi "Doğu ve Güneydoğu Anadolu" diye nitelendirdiler. Yine o döneme kadar her fırsatta kardeş diye ilan ettikleri, eşit koşullar vaadettikleri Kürt halkının adını ise "Dağlı Türk"e çıkarmaya kalkıştılar.

Böyle bir politikanın tepkiyle karşılanması kaçınılmazdı ve nitekim öyle de oldu. 1925'ten 1938'e kadar ülkemizin bu parçasında ardı arkası gelmeyen ayaklanmalar ortaya çıktı. Kürt halkının en küçük bir ulusal demokratik hakkına tahammül göstermeyen, onun varlığını ortadan kaldırmayı hedef edinmiş olanların buna yanıtı ise beklenildiği gibi daha çok baskı, terör ve zulüm oldu. Bu dönemde ülkemizin bir tek yöresi yoktur ki, büyüklü-küçüklü askeri harekatlara, diğer bir deyişle savaşlara şahit olmasın. Her askeri harekat ise en başta binlerce, onbinlerce insanın katledilmesi veya yerlerinden sürülmesi demekti. Bunun sonucu binlerce köy yakılıp yıkıldı, insanlarımızın evleri, eşyaları, ekinleri ateşe verildi, hayvanlarına, ziynet eşyalarına el konuldu. Geniş topraklar yıllarca işlenmeden boş bırakıldı.

b) Burjuvazi, ekonomik bakımdan da Kürdistan'a karşı bilinçli bir sömürme ve geri bıraktırma, yoksullaştırma politikası izledi. Bu alanda 1924'te saptanan politika ne idiyse bugün de ana hatları itibarıyle odur. Yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarımız herhangi bir bedel ödenmeksizin talan edilip götürülüyor. Yörede sanayi, hayvancılık ve tarımın geliştirilmesi için dişe dokunur adımların atılmamış olması bu politikanın sonucudur. Petrolümüz, demirimiz, bakırımız, kromumuz ve daha bir dizi madenimiz batıya taşınıp orada sanayinin hizmetine sokuluyor veya ihraç edilerek döviz elde ediliyor. Nehirlerimiz üzerinde kurulan barajlardan sağlanan elektirik enerjisinin kullanılması yine aynı yönteme göredir. Keban'da elde edilen elektirik enerjisinin kaçta kaçı bağlı bulunduğu yörenin hizmetinde kullanılıyor? Bir yandan verimli topraklar baraj suları altında kalırken, bir yandan da onun sahibi köylümüz aç ve perişan

deyişle yalnız işgücü göçetmiyor, yalnız madenler, ormanlar, hayvanlar ve hayvansal ürünler ile ötekiler ülkeyi terketmiyor, belki de bunların hepsinden daha hızlı bir tempoda parasal kaynaklar batıya göçüyor.

Batıdan meta getirip pazarlayan tüccar, biriktirdiği sermayesini çoğunlukla batıda üretim alanına sokuyor. İçlerinden önemli bir bölümü ise belli bir süre sonra hepten göç edip gidiyorlar. Doktor, avukat ve öteki serbest meslek sahiplerinin yaptığı çoğu kez yine yanı şeydir. Bunların önemlice bir bölümü açısından Kürtler yolunacak tavukturlar. Hatta bugün küçük esnafın, işçinin, memurun hayalinde de hep göç vardır. Onlar da ellerine şu veya bu şekilde geçirdikleri parayı batıda bir yerlere yatırmaya can atıyorlar.

Bu iş, o derece ileriye gitti ki, son yıllarda sermaye kuruluşları bile konuya ilişkin görüşlerini, endişelerini kamuoyu önünde dile getirmeye, yetkilileri uyarmaya ve önlem almaya davet etmeye başladılar. Bu çevrelerin neyin peşinde oldukları, hangi amaçla böylesi bir tavır içine girdikleri ayrı bir konu, ama nedeni ne olursa olsun sonuç itibariyle bir gerçeği de görmezlikten gelemiyorlar.

Görüldüğü gibi geri kalmışlık hiç de sert iklim koşullarının veya arazinin dağlık oluşunun bir sonucu değil. Kalkınmak için yeterli doğal kaynaklara, hayvancılığa ve turizme elverişli arazi yapısına sahip olan ülkemizin geri kalmışlığı, orada hüküm sürmekte olan açlık ve yoksulluk, doğrudan doğruya sömürgeci politikanın bir ürünüdür. Zaten bugün dünyamızda en gelişmiş bölgelerin yer aldığı coğrafi alanlara bakıldığında da, gerikalmışlığı sert iklim ve dağlık araziye bağlayan görüşlerin geçersizliği hemen açığa çıkar. Kürdistan'ın iklimi, ne ABD ne de Sovyetler Birliği'nden daha serttir. Yine ülkemizin Alp dağlarının merkezinde yer alan İsviçre ile Avusturya'dan daha dağlık bir yapıya sahip olmadığı da açıktır. Kaldı ki bugün zaten bilim ve teknolojideki gelişmelerin vardığı düzey, bu türden etkenleri kalkınmanın önünde engel olmaktan esas itibariyle çıkarmıştır. Bu bakımdan, sömürgeci güçlerin azgelişmişlik ile ilgili iddiaları, onların buna gösterdikleri gerekçeler tümüyle gerçek dışıdır. Onlar elbet bu sorunun gerçek nedenini dile getirmek istemezler. Çünkü, bu onların çıkarlarına uygun düşen sistemin, onlar tarafından Cumhuriyetin ilanından beri izlenen politikanın iflasını kabullenmek anlamına gelir. Bu yüzden de onlar, yerli işbirlikçilerinin de desteğiyle kitlelerin gözünü boyama, doğruları çarpıtma yolunu seçiyorlar.

Çözüm Yolu Nedir?

Her sorunda olduğu gibi bu konuda da çözüm onu meydana getiren, ona kaynaklık eden nedenlerin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Yani Kürdistan'ın azgelişmişlikten kurtulması, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan gelişmiş duruma yükselmesi, baskı ve terörün son bulması ancak sömürgeci çarkın parçalanması, halkımızın özgürce yaşamak, öteki halklarla eşit koşullara sahip olmak için yürüttüğü mücadelenin zafere ermesiyle mümkündür. Bununla burjuva partileri ve hükümetleri arasında şu veya bu soruna ilişkin olarak görüş ayrılıklarının olamıyacağını, onların bazı alanlarda birbirlerinden değişik uygulamalar içerisine girmeyeceklerini, politikalarının her konuda her zaman aynı kalacağını kastetmiyoruz. Tersine böylesi durumların ortaya çıkması her zaman mümkündür. Özellikle de ilerici, yurtsever ve demokratik mücadelenin güçlendiği, kitle hareketlerinin kabarma gösterdiği ve uluslararası kamuoyunun önemli bir baskı unsuru olarak ortaya çıktığı dönemlerde, burjuvazi bazı alanlarda çarketmeyi kendi çıkarına daha uygun görebilir, politikasının şu veya bu yönünde değişiklik yapma yoluna gidebilir. Bundan hareketle yeni "demokrasi şampiyonları" nın, "kurtarıcı" ların piyasaya sürülmesi mümkündür.

Elbet ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan halkımızın çıkarlarına uygun düşen değişikliklere seyirci kalmak, onları küçümsemek gerçekçi bir tavır olamaz. Örneğin, demokrasinin sınırlarının genişletilmesi, işkencelerin tutuklamaların sona erdirilmesi, dil ve kültür alanında daha geniş hakların elde edilmesi için çaba göstermek, kazanılmış mevzileri korumak daha da genişletmek gerekir. Ancak bunu yaparken sömürgeci bir burjuvazinin propagandası ve manevraları karşısında dikkati elden bırakmamak gerekiyor. Burjuva politik partilerinin, siyasal iktidarlarının kitlelere şirin görünme ve birer "umut" haline gelme çabalarının etkisiz kılınması her zaman gündemde olmalı. Halkımızın gerçek kurtuluşu, her şeyden önce onun kendi özgücüyle, bunun için gerekli özveri ve çabayı harcamasıyla mümkündür. Onun bu mücadelede elbet dostları, müttefikleri var. Bunlar kardeş komşu halklar başta olmak üzere tüm dünyanın ilerici, devrimci, barışsever ve demokratik güçleridir.

se ediliyor.

Türkiye'de eğitim sisteminin baştan sona ırkçı--şoven teoriler üzerine temellendiğini, Kürt halkı bakımından okulların birer assimilasyon yuvası rolü oynadıklarını söylemeye gerek var mı? On yıllardır ülkemizde okula adımı atan Kürt çocuklarının ilk karşılaştıkları şey, bir yandan Orta Asya'dan hayali göç hikayeleri, kahramanlık palavraları, diğer yandan da varlığı dahil, halkımıza ait herşeyin inkarıdır. "Devlet baba" Kürt çocuklarının analarının kendilerine öğrettikleri dille konuşmalarına bile tahammül göstermiyor. Amaç, insanlarımızı kendi kültürlerine, toplumsal değerlerine yabancılaştırmak, onları kişilik yönünden erozyona uğratıp aşağılık kompleksi içerisine itmektir. Öyle ki insanlar "Kuyruklu Kürt" olmaktan utanç duysunlar ve "üstün ırk"a özensinler, yani Türkleşsinler.

Bu noktadan hareket edildiğinde Türkiye'de özelikle de Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim, giyim-kuşam vs. alanında yapılan bir kısım değişikliklerin ilerici çevreler arasında da yanlış ya da eksik değerlendirildiğini görmekteyiz. Örneğin alalım bir **"Tevhid-i Tedrisat"** (Eğitimde Birlik Kanunu) onun yalnız bir yönü, yani eğitimin laiklik ilkesine göre düzenlenmesi yönü üzerinde duruluyor. Bu açıdan bakıldığında sözkonusu uygulama elbet ilerici karakterdedir ve desteklenmesi gerekir. Ama "Tevhid-i Tedrisat"ın aynı zamanda Türk olmayan halkların dillerinde eğitim yapılmasını, onların kültürlerini ortadan kaldırılmasını hedef alan tarafını da unutmamak gerekir. Yine fes giymeye, şal-şapık gibi giysilere karşı takınılan tavır da öyle. On yıllardır bu ülkede bu türden girişimler "devrim" olarak lanse edilmek isteniyor. İnsanların başlarından fesi alıp yerine şapka geçirmekle devrim olamayacağı gerçeği bir yana, bu ilke yeni kurulan devletin sınırları içerisinde kalan değişik halkların kültürlerinin aynı zamanda onun bir yansıması olan giyim-kuşamlarının değiştirilmesine tek tip insan yaratmaya hizmet ediyor. Yani ortada dört dörtlük assimilasyoncu bir uygulama var.

12 Eylül döneminde ülkemizin değişik yörelerinde, insanlarımıza karşı öteki etkenlerin yanısıra bir de giyimlerinden ötürü terör estirilmesi de yine aynı anlayışın bir sonucudur.

h) Yazının girişinde üzerinde duruldu, ama yine değinelim; Türk burjuvazisi öteden beri ülkemizde demokratikleşmenin, toplumsal gelişmenin önünde bir ayakbağı halinde duran feodal ve aşiretçi ilişkileri, mezheplere veya dini farklılıklara dayalı çelişkileri canlı tutmak için de yoğun bir çaba harcıyor. Devlet, bu çevrelerin çıkarlarını kolluyor, onlara avantajlar sağlıyor, onlar da devletin propagandasını yapıyor, onun eli, ayağı görevini yerine getiriyorlar. Kürdistan'ın bugün hala yarı-feodal üretim ilişkilerinin hakimiyetiyle yüzyüze yaşamasının başlıca nedeni budur. Burjuva partileri Kürt toplumunda aşiret sürtüşmelerini, kan davalarını, büyük toprak sahipleri arasında sürgelen çatışmaları gözeten bir politika izliyor, yerel örgütlenmeleri ve çalışmalarıyla onun tarafı durumuna geliyor, onları körüklüyorlar. Devletin gizli çalışma yapan kurumlarının ise Kürt toplumunda ulusal bilincin, ilerici düşüncelerin gelişmesini engellemek için başvurdukları başlıca yöntemlerden biridir bu. Alevi-Sünni, Yezidi-Müslüman çelişkilerini körüklemek, aşiretler arasında dolaylı veya direkt yollardan huzursuzluk yaratmak veya var olanları büyütmek, yani Kürdü Kürde kırdırmak sömürgecilerin, karanlık odakların, halkımızı cehaletin kör kuyusunda tutmak için başvurdukları etkin bir silahtır. Onların bu konuda yüzyıllara varan deneyi olduğu iyi biliniyor. Böl ve yönet politikasının günümüzdeki en canlı örneğini son yıllarda yaygınlaştırılmaya çalışılan "köy koruculuğu" sistemi oluşturuyor. Aşiretlerin veya rakip ailelerin bir bölümünü silahlandırıp bir takım avantajlar sağladın mı gerisi kolay; kör döğüşü arkadan gelir.

Her sorunda olduğu gibi
bu konuda da çözüm onu meydana
getiren, ona kaynaklık eden nedenlerin
ortadan kaldırılmasıyla mümkündür.
Yani Kürdistan'ın az gelişmişlikten
kurtulması, ekonomik, sosyal ve kültürel
açıdan gelişmiş duruma yükselmesi,
baskı ve terörün son bulması
ancak sömürgeci çarkın parçalanması,
halkımızın özgürce yaşamak,
öteki halklarla eşit koşullara
sahip olmak için yürüttüğü mücadelenin
zafere ermesiyle mümkündür.

ı) Yaratılan ekonomik, sosyal ve kültürel geriliğin sonucu olarak günümüzde, ülkemizden dışarıya çok yoğun bir sermaye akımı izleniyor. Başka bir

halde, yerini yurdunu terk etmek zorunda bırakılıyor.

Yine ormanlarımızın başına gelenler de göz önündedir. Ülkemizde oldukçe geniş bir alanı kapsayan ormanlar, merkezi bir plana bağlı olarak sistemli bir şekilde yokedildi, topraklarımız çoraklaştırıldı. Çoğumuz, devlet ve müteahitler tarafından yıllarca sürdürülen sistematik orman katliamının canlı tanıklarıyız.

c) İster doğrudan sürgün yoluyla olsun, isterse baskı, terör ve açlığın sonucu olarak meydana gelsin, doğup büyüdüğü toprakları terk eden insanlarımızın, göçtükleri Türkiye'nin değişik bölgelerinde burjuvazi için ucuz işgücü oluşturdukları, tatlı bir kâr aracı olma rolü oynadıkları ortadadır. Ancak bu, sorunun bir yanını oluşturuyor. Bir de madalyonun diğer yüzü var. Göç ve sürgünler yoluyla insanların yerlerini terk etmeleri, ülkemiz bakımından giderilmesi olanaksız maddi ve manevi kayıplara neden oluyor. Bu, buğday ekecek, meyve-sebze yetiştirecek, hayvan besleyecek, maden işletecek, fabrikada üretimi gerçekleştirecek, ev, yol ve köprü inşaa edecek milyonlarca kolun üretimden çekilmesi, yani kaybedilmesi demektir. Kuşku yok ki eğer bu insanlarımız iş hayatından çekilmemiş olsaydı, fiziki ve beyinsel yeteneklerini bulundukları yerlerde kullanacak, ülkenin maddi ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacaklardı.

Devletin Kürt dilini, kültürünü ve tarihsel değerlerini ortadan kaldırmak amacıyla izlediği sistemli politikanın bilinmeyen yanı yok. 20. Yüzyılda ırkçılığın, şovenizmin en yoğun biçimde uygulandığı yerlerden biri olan Türkiye'de, 70 yıla yakındır Kürt diliyle yazı yazılmasına izin verilmiyor.

d) Devlet ilk günden itibaren Kürdistan'ın ticari hayatına haksız ve halkımızın çıkarlarına uygun düşmeyen müdahalelerde bulundu. Tarımsal üretime aynı nitelikte tehditler, sınırlamalar getirdi.

e) İzlenen ağır vergi politikası, Kürt köylüsünün oldum olası askere, jandarmaya, tahsildara ve öteki devlet görevlilerine bakmak zorunda bırakılması, rüşvet vb. uygulamalar da yoksul halkımız bakımından ağır bir yük teşkil ediyor.

f) Devlet ekonomik amaçlarla girişilen faaliyetlerden halkımızı yararlandırmamaya veya bu yararı asgari düzeyde tutmaya da oldum olası çaba harcıyor. O kadar ki bu anlayış zaman zaman resmi belgelere bile yansıtılıyor. Örneğin 1930 tarihli **İktisadi Program**'ın 13. maddesi bu yöndeki çaba ve anlayışı açık biçimde göz önüne sermektedir.

"Türkiye'nin arazisinin tabiatı bu güne kadar garp aksamında daha çeşitli ve daha verimli mahsulata müsait görülmüştür. Halbuki şark mıntıkalarının bereketi garptan daha fazla olduğu sabittir. Şarkın münbit ovalarının istihsal için istismar edilmesi milli iktisadın ana tedbirlerinden adolunmak lazımdır. Süratli istismar için hükümet yardımına ihtiyaç gösteren muhacirlerin şimendiferleri takiben o havalinin münasip yerlerine yerleştirilmesi lazımdır. Bu muhacirlere ilk seneler için askerlik hizmeti ve sayım vergisi gibi bazı doğrudan doğruya vergilerde muafiyet gibi kolaylıklar da göstermek mukarrerdir."

Her şeyden önce burada kendi belgeleriyle, "Doğu ve Güneydoğu"nun geri kalmasının nedeni arazininin dağlık ve verimsiz olmasıdır" şeklindeki tezini çürütüyor. Şark ovalarının verimliliğini dile getiriyor. Diğer taraftan verimli toprakların işlenir hale getirilmesi planlanırken de, yöre halkının bundan yararlandırılması yerine, muhacirlerin getirilip demiryolları çevresine yerleştirilmesi ve kendilerine değişik kolaylıklar sağlanması teşvik verilmesi isteniyor. Yani asker ve cephane Kürtlere, ekonomik yararlar ise muhacirlere. Şunu da belirtelim ki bu, kağıt üzerinde kalan bir belirleme olmadı. Devlet öteden beri bu konuda bir dizi adım attı. Kürtlerden değişik dönemlerde boşaltılan topraklara muhacirler getirip yerleştirildi.

g) Devletin Kürt dilini, kültürünü ve tarihsel değerlerini ortadan kaldırmak amacıyla izlediği sistemli politikanın bilinmeyen yanı yok. 20. yüzyılda ırkçılığın, şovenizmin en yoğun biçimde uygulandığı yerlerden biri olan Türkiye'de, 70 yıla yakındır Kürt diliyle yazı yazılmasına izin verilmiyor. Bugün hala Kürt halkı bir türküsünü radyo veya televizyondan dinleme hakkına sahip değil. Halkımızın bir müzik grubu, bir sanatçı topluluğu oluşturmasına izin verilmiyor. Tarihsel ve kültürel kaynaklarımız ya inkar edilip, ortadan kaldırılıyor, ya da Türk kültürü olarak lan

Alevilik Üzerine Cumhuriyet'te Çıkan Yazı Dizisi Ve Bir Yaklaşım

Munzur ÇEM

Bir süre önce gazetenizde alevilik üzerine çıkan yazı dizinizi ve ondan sonraki okuyucu mektuplarını izledim. Bu konuda kısaca da olsa görüşlerimi iletmeyi gerekli görüyorum. Gazetede yer verip vermeyeceğinizi bilmiyorum. Ancak bu olmasa bile sayın yazarların ve olanak bulabildiğim ölçüde kamuoyunun dikkatini konuya ilişkin bazı noktalara çekmekte yarar olduğu inancındayım.

Yazıda alevilik konusu işlenirken, onun çeşitli yönlerine ilişkin bazı tarihi bilgiler veriliyor. Sunniliğin resmi devlet dini şeklinde benimsenmesine, aleviliğin bir inanç, bir düşünce biçimi olarak gözardı edilmesine, devletten veya başka kesimlerden kaynaklanan baskılara ve nihayet laiklik ilkesinin çiğnenmesine karşı çıkılıyor ki bunlara katılmamak elde değil. Ancak, dizide önemli tesbit hatalarının bulunduğu, bazı noktaların ise muhtemelen bilinçli bir tutumla ele alınmadığı da gözden kaçmıyor. Her şeyden önce "Alevilik Türklerin islamı algılama biçimidir", "Alevi kültürü Türk kültürüdür", "Alevilik her türden toplumsal haksızlığa karşı çıkıştır" veya alevilerin geleneksel olarak toplumun yoksul kesimini oluşturduğu tarzındaki görüşlerinize katılmak olanaklı değil. Aleviliğin ilk olarak Türkler arasında ortaya çıkıp çıkmadığı konusunda net bilgim yok. Ama onun daha başlangıç dönemlerinden itibaren Türkler arasında yer edindiği ve yayıldığı biliniyor. Bu inanç, Türk kültürünü etkilediği gibi kendisi de ondan etkilenmiştir. Ne var ki onun, Türkler dışındaki halklar arasında yayılmadığı, onları etkilemediği veya kendisinin onlardan etkilenmediği söylenemez. Zaten bu görüş günümüz gerçekleriyle de bağdaşmıyor. Örneğin, alevilik Kürtler arasında da hayli yaygın bir mezheptir. Dersim, Erzincan, Sivas, Malatya, Bingöl, Maraş, Muş, Erzurum ve Kars'ta oldukça yaygın bir alevi Kürt kitlesi yaşıyor. Bu illerin bazılarında nüfusun çoğunluğunu aleviler oluştururken, bazılarında azınlıkta kalıyorlar. Ve alevilik Türk kültürü ile nasıl karşılıklı bir etkileşim içerisinde olmuşsa, Kürt kültürü ile de durumu öyledir.

Bilindiği gibi Kürtler, islamiyeti yüzyıllar alan direnmelerden sonra kabullenmişler. Hatta Ortadoğu halkları içerisinde bu konuda en uzun süreli direnen halkın Kürtler olduğunu söylemek yanlış olmaz. Kürtlerin bir diğer özelliği ise islamiyeti benimserken, ondan önceki bir takım inançlarını, geleneklerini tümüyle terketmemeleri, onları, islamlıkla birarada koruyup sürdürmeleridir. Hatta sünni Kürtlere göre alevi Kürt kesiminin bu konuda daha duyarlı olduğu söylenebilir. Alevi Kürtlerde ateş, güneş ve ay kutsaldır. Ziyaretlere bağlılıkta kusur edilmez. Ziyaret yeri bazan bir dağın zirvesi, bazan bir kaya parçası, bazan ulu bir ağaç, bir çeşme veya bir göldür. Buralar belli aralıklarla veya gerekli görüldükçe ziyaret edilir, kurban kesilir, mum yakılır, özel olarak pişirilmiş kutsal ekmek dağıtılır. Sabahları güneş doğarken, akşam ay çıkarken onlara bakarak dua etmek ibaretin vazgeçilmez bir parçasıdır. Kurban ister ziyaret yerinde isterse evde kesilsin, bunun güneşe dönük olarak yapılması kuralına hemen hemen kayıtsız şartsız uyulur. Alevi Kürtler arasında aksakallı Hızır'ın

önemli bir yeri var. Günlük yaşamda hemen her an ona seslenilir, yeminler en çok onun adı anılarak yapılır. Bu inanca göre Hızır beyaz bir atın sırtındadır ve her an her yerde hazır olabilecek ölçüde keramet sahibidir. Sürekli olarak dara düşenlerin yardımına koşar. Gaxan (Gağan), Kürtler arasında bugün de yaşayan bir bayramdır. Hristiyanlık öncesinden kalma bir gelenek olan ve günümüz Hristiyan toplumlarında da değişik isimler altında kutlanılan bayramın beyaz sakallı, yaşlı dedesi, Kürtlerdeki "Kalê Gaxan" (Gağan dedesi) dir. Görülüyor ki bir düşünce, bir inanç türü olarak ortaya çıkan alevilik farklı toplumlarda ayrı özellikler gösterebiliyor, uygulamada farklı niteliklere bürünebiliyor. O halde aleviliği tekdüze kabul edip onu her yerde aynı homojenliğe sahipmiş gibi göstermek, arkasından da "Türk kültürüdür" deyip işin içinden çıkmak ne onun doğru bir tanımını ortaya çıkarmaya ne de soruna sağlıklı çözümler bulabilmeye hizmet eder. Kanımca bu tutum; yani Kürt kelimesine ambargo koyarak aleviliği yalnızca Türk toplumu içerisinde ortaya çıkmış bir mezhep olarak göstermek ve onu Türk kültürüyle özdeşleştirmek, Kürtlerin varlığını inkara dayanan resmi politikanın dışına çıkmama, onu benimseme çabasının bir sonucudur. Türk toplumunun en üst düzeyde örgütlü gücü devletle aleviliğin ilişkileri üzerine dizide dile getirilen görüşler de bence aynı şekilde küçümsenemiyecek eksiklikler içeriyor.

Hacı Bektaş-ı Veli aleviliği yaymaya çalıştı. Çünkü o dönemde Anadolu'ya kısa bir süre önce ayak basmış olan Türkler, burada yerleşik ve güçlü uygarlıklarla, kültürlerle karşı karşıyaydılar. O günün koşullarında onlar bakımından bir toparlanma ve örgütlenme, aynı zamanda bir kültür yayma aracı rolü oynadığı anlaşılıyor. Nitekim mezhep olarak alevilik sırf düşünce planında kalmamış, örgütlenmesi de birlikte gelmiştir. Tabi yalnızca Türk egemenleri değil, başkaları da bu inancı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmışlardır. Daha sonra, Anadolu'da en yaygın islami mezhep olan sünnilikten çok, İran'daki Şiiliğe yakın olan alevilik ister istemez bu ve daha başka nedenlerle devletin baskısı ile yüzyüze geldi. Özellikle de bölgede yayılmacı politika güden iki devlet olan Osmanlı İmparatorluğu ile İran Şahlığı arasındaki nüfuz mücadelesi, bu baskıyı çok daha ileri boyutlara, giderek katliam ve sürgünlere kadar vardırdı. Şahlık alevilerden yana gözükürken, Sunni Osmanlı Padişahları onları dinsiz ve katli helal ilan ediyorlardı. Her iki devletin izlediği bu politika en çok da Kürt toplumu bakımından yüzyıllarca süren acılara, büyük tahribatlara neden oldu. Yavuz Sultan Selim'in Kürdistan'a düzenlediği seferler öncesinde mezhep çelişkilerinden yararlanarak bir yandan Kürdü Kürde kırdırma politikası izlediği, bir yandan da bizzat devlet eliyle Erzincan--Dersim-Sivas yörelerinde 40 bin civarında alevi Kürdü katlettiği biliniyor. Daha sonra aynı politika tüm Osmanlı tarihi boyunca şu veya bu şekilde süregeldi. Sultan Hamit döneminde ise İmparatorluk yönetiminin aynı doğrultuda yeni bir adımını daha görüyoruz. Bu, Hamidiye Alayları kurulması olayıdır. Tümü Sünni Kürt aşiretlerinden oluşturulan Hamidiye alaylarının başlıca görevlerinden biri, devlete boyun eğmeyen Kürt ağalarına, aşiretlerine ve bu arada "düşman" mezhebe mensup alevi Kürtlere baskı uygulamaktı -ki padişahın bu konuda esas itibariyle amacına ulaştığı söylenebilir. O halde burada bir noktayı daha vurgulamak gerekiyor. Alevi-Sünni çelişkisi ne olduğu, ne yaptığı pek de belli olmayan bir takım yobazların işi değil, asıl olarak sömürücü güçlerin, onların devletlerinin izlediği politikanın sonucudur. Devlet, çıkarına uygun düştüğü zaman bir mezhebe mensup insanların sırtını sıvazlamış, onları yanına çekmeye çalışmış, işine gelmediği zaman ise kendilerine tekmeyi vurmaktan kaçınmamış. Bazan bunu doğrudan kendi askeri gücü kanalıyla yaparken, bazan da işi karşı mezhepten olanlara havale etmiş.

Cumhuriyet Döneminde Alevilik

Yazı dizisinde sürekli olarak öne çıkarılmaya çalışılan bir nokta da alevilerin Cumhuriyet döneminin başlangıç döneminde, yönetime tam bir destek sağladıkları şeklindedir.

"Kurtuluş savaşı sonrasında Türkiye'nin girdiği kapsamlı dönüşüm, Cumhuriyet'in ilanı ve laikliğin yeni düzenin temel ilkesi seçilmesi, alevi topluluğu için gerçek bir rahatlama sağlamış, Kemalist devrimlere tam bir destek verilmiştir. Örneğin Şeyh Said isyanı sırasında alevilerin Ankara'yı destekledikleri anlaşılmaktadır. Bir bakıma başkaldırma geleneğine sahip olan alevilerin başkaldırılarına karşılık bir tutum takınması ilginç bir gelişmedir. Bu tutumda Şeyh Said'in isyan gerekçesinin laikliği ortadan kaldırmak istemesinin rol oynadığı düşünülebilir" (10 Mayıs 1990 tarihli Cumhuriyet).

Açıktır ki ulusal, sınıfsal ve inançsal farklılıklar esas alınarak soruna yaklaşıldığı zaman Musta-

fa Kemal yönetiminin değişik çevrelerden destek aldığı görülür. Ama bu kesimlerden hiç biri bakımından kesin bir belirleme yapılarak onların yönetime tam bir destek verdikleri söylenemez. Benim, alevi Türk kesiminin o dönemindeki tutumuyla ilgili olarak fazla detaya inen bir bilgim yok. Ama Kürt alevilerin tutumu bellidir. Herşeyden önce alevilerle Cumhuriyet yönetiminin o yıllardaki ilişkileri üzerinde durulurken bir tek olayla sınırlı kalmamak ve gelişmeleri biraz daha geniş çerçevede ele almak gerekir. Alevi Kürtler, daha 1920 yılında Koçgiri'de ayaklandılar. Hem de bağımsız Kürdistan talebini açık seçik ileri sürerek, Padişaha da M. Kemal'e de karşı çıkarak.. Yine Kurtuluş savaşı yıllarında Dersim Kürtlerinin Ankara'daki yönetime sağladığı destek de tam değil, tersine oldukça sınırlıydı. Alevi Kürtlerin bu açıdan, sünnilerden daha istekli devrandıklarını söylemek oldukça güç. Başlangıçta Dersim aşiretleri birlikte hareket ederek Ankara hükümetinden Kürt ulusal taleplerine saygı gösterilmesini istediler. Ne var ki daha sonra bu birlik korunamadı ve Dersimliler kendi içlerinde bölünme geçirdiler. Diyap Ağa, Hasan Hayri, Meço gibileri hükümetle uzlaşarak Ankara yolunu tutar, parlamentodaki Kürt milletvekillerinin oluşturduğu "Kürdistan Grubu" içerisinde yerlerini alırlarken, Seit Rıza başta olmak üzere önemli bir kesim ise Ankara ile hiç bir şekilde uzlaşma yoluna gitmedi. Bu nedenle de savaş yıllarında Dersim'in yönetime verdiği destek sınırlı oldu. Yine Şeyh Sait isyanı sırasında da alevi Kürtler Cumhuriyete hiç te tam destek vermediler. Bu bakımdan Doğu Dersim ve Bingöl–Muş yöresi alevi Kürtleriyle Batı Dersim Alevi Kürtleri arasında ilginç bir fark göze çarpıyor. Bunlardan birinciler, geniş oranda Şeyh Sait'e karşı çıkarlarken, ikinciler bu yola başvurmadılar, üstelik de onunla diyalog içerisine girdiler. Ayrıca Şeyh Sait'e karşı çıkanların tutumu da öyle bilinçli olarak laikliği özümseyip onu destekleme biçiminde açıklanamaz. Doğu Dersim, Bingöl ve Muş bölgesinin bir özelliği, buralarda alevilerle sunnilerin daha çok yan yana, iç içe yaşamaları ve geçmişten gelen nedenlerden ötürü, aralarındaki mezhepsel çelişkilerin daha keskin olmasıydı. Taraflar ellerine fırsat geçer geçmez birbirlerine saldırmaktan geri kalmıyacak durumdaydılar. Bunda, yukarıda bahsi geçen Hamidiye alayları zamanında, alevi Kürtlere yöneltilen saldırıların büyük payı bulunduğunu da belirtmek gerekir. O halde şimdi fırsat çıkmışken alevi Kürtlerin de ötedenberi didişme halinde oldukları sünni Kürtlerden intikam almaya kalkışmamaları için fazla bir neden yoktu. İşte Cumhuriyet yönetiminin yararlandığı temel etken buydu.

Öte yandan bir kısım Doğu Dersim aşiretlerinin sağladığı bu destek de, Cumhuriyet yönetimi ile Dersim ilişkilerinde temelde herhangi bir düzelme meydana getirmeye yetmedi. Çünkü yeni devlet, Kürtlerin varlığını inkar ediyor, insanların kendilerine Kürt demelerini bile yasaklamış bulunuyordu. Vergi, askerlik vs. nedenlerle halk üzerinde ayrıca yoğun baskılar vardı. Üstelik Kurtuluş savaşı sırasında yönetime büyük destek veren Diyap Ağa ve Hasan Hayri gibi milletvekilleri bile dizginsiz devlet teröründen yakayı kurtaramamış, ölüme gitmişlerdi. Beri taraftan devletin, sorunu kendi amaçlarına uygun tarzda bir çözüme kavuşturmak amacıyla harcadığı çaba, sadece baskıya başvurmaktan ibaret değildi. O, ayrıca bir yandan aşiretler arası çelişkileri, kan davalarını derinleştirici yöndeki faaliyetlerini yoğunlaştırırken (Tıpkı günümüzde olduğu gibi) bir yandan da etkin bir propaganda çalışması içerisine girmişti. Mustafa Kemal'in alevi olduğu, onu tüm alevileri kurtarmak için çaba harcadığı bu propagandanın en önemli halkalarından birini oluşturmaktaydı. Ali Cemal örneğinde de görüldüğü gibi "laik cumhuriyetin" valileri bu amaçla dedeleri ziyaret ediyor, cemler, sema ayinleri düzenlenmesine önayak oluyor, bizzat kendileri onun içerisinde yeralıyorlardı.

Dikkate değer bir diğer nokta da Dersim'le devlet arasında silahlı çatışmaların neredeyse hiç eksilmemesiydi. Daha 1926 yılında, yani Şeyh Sait ayaklanmasından bir yıl sonra Batı Dersim'in Koçan aşiretine, 1930'da Pülümür aşiretlerine ve daha sonra ise Mazgirt–Nazmiye yöresine karşı düzenlenen askeri harekatlar bunların en büyük örnekleridir. Bu arada Genel Kurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın Erzincan bölgesindeki Kürtlerin -ki bunların ezici çoğunluğu alevidirler-, Türkiye'nin batısına sürgün edilmeleri için harcadığı çabalar da dikkate değerdir. Ne var ki harcanan tüm bu çabalara rağmen, devletin Dersim'de dişe dokunur bir otoritesi sağlanmadı ve 1936 yılında ise Dersim bizzat M. Kemal'in ağzından, temizlenmesi gereken korkunç bir çıban olarak nitelendirildi ve arkasından bilinen harekat başladı. 1937-38'de olup bitenler kamuoyunca yakından bilindiğinden, üzerinde ayrıca durmaya gerek görmüyoruz. O halde tüm bu gerçekler gözönüne alındığında, alevilerin cumhuriyet yönetimine tam destek verdikleri söylenebilir mi? Böyle bir yaklaşımın yakın geçmişin somut gerçekleriyle bağdaşır bir yanı var mı? Olmadığı apaçık ortada. Sayın Şaylan

bu konuyu işlerken belli ki bir zorlama içerisine girmiş ve doğru olanı değil, içinden geçenleri yazma yolunu tutmuş.

Alevilik-İlericilik İlişkisi Üzerine

Dizide dikkati çeken bir başka nokta da, alevilikle ilericiliği bütünleştiren bir yaklamışın sergilenmesidir. Kuşku yok ki toplumsal niteliği olan herhangi bir hareketin, bir olayın ilerici nitelikte olup olmaması, objektif olarak onun amaçlarına, neleri gerçekleştirmek istediğine bağlıdır. Kaldı ki herhangi bir tarihsel dönemde, ilerici nitelikte olan bir hareketin, başka koşullarda ve dönemlerde karşıtına dönüşerek gerici bir hüviyete bürünmesi de mümkündür. Aleviliği ve alevi kitlelerin giriştikleri eylemleri de aynı şekilde, farklı dönemlere göre ele almak ve kimlere hizmet ettiğini, hangi çıkarlara yaradığını saptamak suretiyle değerlendirmek gerekir. Örneğin, Osmanlı imparatorluğu yönetimine karşı alevilerin giriştikleri başkaldırı hareketleri ilerici eylemler olarak değerlendirilebilinir. Çünkü bu hareketler somutta baskıcı ve sömürücü devlete, onun politikasına yönelmişlerdi. Bu geleneğin, yani baskılara karşı direnme geleneğinin ise aynı zamanda aleviliği daha toleranslı, ileriye daha açık bir inanç niteliğine büründürdüğü açıktır. Peki alevi Kürtlerin, Şeyh Sait hareketine karşı çıkışlarının aynı şekilde olumlu diye değerlendirilmesi mümkün mü? Bunun yanıtı da, kişinin hangi saflarda yer aldığına, kimlerden yana tavır takındığına bağlı. Cumhuriyet Türkiyesinin Kürt politikasını benimseyen, ona destek verenler bakımından elbette bu hareket ilerici nitelikte bir çıkıştır. Ama soruna karşı bakış açısıyla yaklaşanlar için durumun öyle olmadığı da gözönündedir. Objektif gerçek ise elbette ikincilerden yanadır. Öte yandan genelde dinin toplumdaki fonksiyonuna sahip bulunan aleviliğin, özel olarak inançsal planda neleri savunduğunu, toplumsal ilişkilerde ne tür bir rol oynadığını da dikkatle ele almak gerekir. Alevi dedesi, tıpkı sünni şeyhi gibi kutsallık düzeyinde kabul edilen kişidir. O, tanrı ile insan arasında; meleklerle, evliyalarla diyalog halindedir. Manevi alanda olup bitenlerden haberi var. Kimin başına neler geleceğini bilir. Evliyaları iyilikleri de, kötülükleri de önceden söylerler ona. Ondan herhangi bir şeyi gizlemenin olanağı yok. O, insanların kalplerinden geçenleri bilmekte de zorluk çekmez. Oturduğu yerden çok uzakları, dağların, vadilerin ve ovaların ötesini, oralarda olup bitenleri izler. İnsanlar hastalandıklarında en başta ona giderler. O ip bağlar, tuz okur, nuska yapar v.s. Eğer yanıbaşında ise iyileşsinler diye hastanın vücuduna eliyle dokunmaktan, hatta ağzına tükürmekten de geri kalmaz. Yılın belli aylarında talipleri ziyarete çıkar. Kendisine büyük saygı gösterilir, güce göre ziyafetler verilir ve çıralık sunulur. Çıralık hayvan, eşya veya paradır. Buna karşılık taliplerine "Gulvang" (Gülbenk) verir. Cem'in yine alevilikte önemli bir yeri var. Pir, yukarıda sayılan hünerlerini en çok da cem sırasında gösterir. Bir sünni şeyhinin alevilere bakış açısı nasılsa, pirin sünnilere bakış açısı da öyledir. Her iki taraf da çelişkileri körüklemekten geri kalmazlar. Yalnız sünni şeyhi, "aleviyle evlenilmez" diye fetva vermez. Alevi dedesi de aynı şeyi sünniler için söyler.

Peki bütün bunlar düpedüz hurafeler, gerici düşünceler ve uygulamalar değiller mi? İlericilikle bunun neresi bağdaşıyor? Elbette bunu söylerken tüm şeyhleri ve dedeleri aynı kefeye koymuyoruz. Bu kesim içerisinde doğruyu ve güzeli savunan, insanlar arasında barışın, dostluğun gelişmesini isteyen, haksızlıklara karşı direnen ilerici ve yurtsever insanlar da var. Ancak bunların varlığı yukarıda denilen ana kuralı bozmaya yetmez. Belki aleviliğin bugün özellikle de genç kuşak içerisinde gerilemiş olması, onun bir çok kuralının işlemez duruma gelmesi, bazılarını durumu abarttığımız şeklinde bir düşünceye yöneltebilir. Ne var ki çok değil, bundan 20-30 yıl önce bu ilişkiler çok canlı bir şekilde varlıklarını sürdürüyorlardı, bugün hala da küçümsenemiyecek ölçüde sürmekteler.

Öte yandan alevileri toplumun en yoksul kesimleri diye tanımlamak onları kendi içlerinde homojen bir toplulukmuş gibi göstermek, mülkiyet sahipliği veya zenginlik bakımından aralarındaki farklılıkları görmezlikten gelmek de yine gerçeklere ters düşmek olur. Aleviler, tıpkı öteki mezheplere veya dinlere mensup insanlar gibi değişik sınıf ve tabakalardan oluşmuşlardır. Bunlarda da sömürenler var, sömürülenler var. Söylemeye gerek yok ki sömürenle sömürülenin, ezenle ezilenin çıkarları da bir değil. Bu bakımdan onların özlemleri, dünya görüşleri tek bir kalıba sığdırılamaz. Dizide işin bu yanı da görmezlikten gelinmiş. Bizzat yazıda görüşlerine sık sık başvurulan, İzettin Doğan'ın ailesinin durumu bu yönden ilginç bir örnektir. Diziyi hazırlayanlar, Dede ailesini sınıfsal ilişkilerinden tümüyle soyutlamış ve öylesine bir izlenim yaratmaya çalışmışlar ki, sanki Doğan Dedegil'in işi gücü aleviliği, bu inanca sahip insanları baskılardan, haksızlıklardan korumaktır. Gerçekte ise durum hiç de öyle değil. Elbette Doğan Dede ailesinin bir inancı

var ve onlar aleviliği benimsiyorlar. Ama onların davranışlarına yön veren asıl etken acaba alevilik aşkı mıdır? Bunun arkasında başka şeyler yok mu? Örneğin, dedelik aynı zamanda önemli bir zenginleşme nüfuz sahibi olmak aracıdır. Bu durum sayesinde çevrenizde itibar görürsünüz, herkes sizin sözünüzü dinler, size saygı gösterir, size çıralık verir, sizin işinize koşar. Az şeyler mi bunlar? Kaldı ki bir çok nüfuzlu dede gibi, Doğan Dede ailesi için de devletin adamı olma görevi birinci dereceden önem taşıyor. Her iki etken birleştiklerinde ise bu tür dedelerin, alevilik adına alevi inançlı yoksul halka karşı bir konuma düşmeleri kaçınılmaz hale geliyor. Kaldı ki Doğan Dede ailesinin siyasi çizgisindeki zikzaglar zaten başlıbaşına bir çok şeyi açığa çıkaracak niteliktedir.

Evvela bu aile öyle Hz. Ali sülalesinden falan gelmiyor. Bir Kürt ailesidir bu, ama öteki bir çokları gibi etnik kimliğini inkar ediyor. Demek ki öyle yapması gerek.

Alevi koruyucusu "Doğan Dede ailesi 1923–1938 arasında sürekli devletin yanındadır. 1937–38 yıllarında Dersim'de taş üstünde taş bırakılmazken de tutumu öyledir. Bu aile burjuva partileri arasında gidip geliyor, habire saf değiştiriyor. Bir gün CHP'lidir ailesi, bir gün DP'li, başka bir gün AP'li, derken yeniden CHP'li. Bilindiği gibi 12 Eylül'den sonra toplumun tüm kesimleri gibi aleviler de faşist cuntanın teröründen paylarına düşeni aldılar. Alevi köylerine zorla cami yaptırmak, alevi çocuklarını sünni eğitimin yapıldığı dini okullara göndermek, başka bir deyişle Dersim'in alevi inançlı Kürtlerine karşı "müslümanlaştırma" operasyonlarına girişmek gibi uygulamalar, bu baskıların bir halkasını oluşturmaktadır. Ama yine de generaller bir devlet partisi kurmaya karar verdiklerinde, başvurdukları koltuk değneklerinden biri İzettin Doğan'dır. Kendisi Turgut Sunalp ile görüşüyor ve gayet iyi biçimde anlaşıyorlar. Daha sonra ise İzettin Doğan Malatya, Elazığ, Erzincan, Tunceli yörelerine giderek cunta partisi Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin örgütleme çalışmalarını başlatıyor. Ne var ki daha sonra araları açılıyor. Kendi deyişiyle birileri Sunalp Paşa'ya yanlış bilgi vermişler. İzettin Doğan'ın Sunalp'la görüşmesi üzerine anlattıklarında ilginç belirlemeler var:

"Sunalp Paşa'yla çok uzun konuşmamız oldu. Bazı önemli konularda mutabık olmamız gerek dedim. Türkiye'nin bir numaralı sorunlarının Türk–Kürt, Alevi–Sunni ayırımları olduğunu söyledim ve çözümünü anlattım... Sunalp Paşa da bu görüşlerimi büyük bir samimiyetle paylaştığını söyledi ve biz işe başladık."

Kamuoyunun yakından bildiği general Sunalp'ın Kürt sorunu karşısındaki tutumu belli. Bu tutumda en küçük bir insani ve demokratik yan yok. O halde düşünmek gerek, Cuntanın adamı General Sunalp ile alevi dedesi İzettin Bey ne üzerine anlaştılar acaba? Hem 12 Eylül darbecilerinin partisini kurma çalışmalarına katılan, onlarla uzlaşan birinin demokrasi ve insan hakları mücadelesine, aleviler dahil toplumun değişik kesimleri üzerinde sürdürülen baskıları ortadan kaldırma çabalarına bir katkısı olabilir mi? Sunalp ile anlaşan birinin bu türden bir iddiada bulunması veya birileri tarafından öyle gösterilmek istenmesini kim ciddiye alır?

Alevilik Konusunu Güncelleştirmenin Arkasında Yatan Nedenler

Son yıllarda Alevilik ve alevilerin durumunun, çeşitli kesimlerde üzerinde daha çok tartışılan bir sorun halini almaya başladığı açıktır. Kuşku yok ki bunun değişik nedenleri var ve bunlar üzerinde büyük bir dikkatle düşünmek gerekir. Daha önce de değinildiği gibi, eğer amaç inançlarından ötürü alevilere yöneltilen baskılara karşı çıkmak, onların özgürce ibadet etmelerinin önündeki engelleri kaldırmak ise kuşkusuz ortada bir sorun yok demektir. Her inançtan insan gibi aleviler de bu konuda rahat olmalılar. Bu, onların hakkıdır. Soruna bu açıdan yaklaşıldığında, Türkiye'nin resmi politikasının haksızlıklar üzerine kurulu olduğu ve bunun sona erdirilmesi için çaba harcanması gerektiği de açıktır.

Ancak Türkiye'de inanç özgürlüğü üzerinde dururken sırf alevilerin durumundan bahsetmek, baskı altındaki öteki din ve mezhepleri görmezlikten gelmek de yanlıştır. Örneğin, devletin din eğitimini okullara zorunlu ders olarak koymasından sonra bir çok yerde Hristiyan dinine mensup insanlar güç durumda kaldılar. Dini inanç açısından en çok baskı gören ve Kürtlerin eski dini Zerdeştliğin en yakın izleyicileri olarak bilinen Yezidi Kürtler (İsme bakılarak islam tarihinde bilinen Yezid'le bunlar arasında bağ kurma yanılgısına düşülmemeli.), için aynı özgürlükleri savunmak ve bunun için çaba harcamak konunun önemle üzerinde durulması gereken bir yanıdır.

Fakat açıktır ki alevilik sorununu gündeme getirenlerin tümünün niyetleri bununla sınırlı değil. Bunlar içerisinde onu ekonomik ve siyasal çıkarlarına alet etmek, bir sömürü aracı olarak kullanmak isteyenlerin bulunduğu açıktır. Daha da önemlisi, devleti bu işin dışında tutmamak onun rolü üzerinde durmak gerekir. Gizli

veya açık yöntemlerle mezhep ve aşiret çatışmalarını kışkırtmak, kan davalarını kullanmak suretiyle halk kitlelerini birbirine düşürmek, Osmanlı devletinin kuruluş döneminden başlayarak günümüze dek sürgelmekte olan bir devlet geleneğidir. Devlet, dün olduğu gibi bugün de pekala aynı yöntemleri kullanabilir. Nitekim kullanıyor da. Günümüzde açıktan açığa aşiret çatışmaları yaratan, köy koruculuğu vb. yollarla halkı birbirine kırdırmaya çabalayan gücün aynı zamanda mezhep çelişkilerini yaratma yoluna başvurmaması için herhangi bir neden yok. Devletin sünni kesime sağladığı olanakları aleviler için düşünmemesi, hatta onlara inanç yönünden baskı uygulaması bu gerçeği gözden uzak tutmaya yetmez. O, pekala bir yandan alevilere baskı uygularken, bir yandan da başka amaçlarını gerçekleştirmek için el altından aleviliği bir koz olarak kullanmaya çalışabilir.

Bugün "alevilere özgürlük verilsin" sloganının arkasına gizlenmiş olanların bir bölümünün pratikte yaptığı, sünni düşmanlığı yaratmaktır. Ortalıkta dolaşan ve kabul etmek gerekir ki yükünü de iyice tutan dede kılıklı bir takım adamların, kitle içerisinde bu türden propagandayı nasıl sinsice yürüttükleri bilinmektedir. Bunların içerisinde konsolosluklarla ilişkileri ayyuka çıkmış olanlar var.

Yine bilindiği gibi bir dizi resmi ve sivil odak, yıllardır alevilerin Kürt olmadıkları, Türk oldukları yönünde sistemli propaganda yürütüyorlar. Kürt sorununun hangi biçimler altında olursa olsun tartışılmasına konan yasaklar ve baskıların da etkisiyle küçümsenemiyecek sayıda alevi Kürt geçmişte bu propagandanın etkisinde kaldı, bugün de öyledir. Bütün bunlar gözönüne alındığında ise karanlık güçlerin eskiden olduğu gibi yine aleviliği Kürt yurtseverliğine karşı bir koz olarak kullanma, halkımızı bölüp parçalayarak birbirine düşman hale getirme çabası içerisinde olduklarını görmek zor olmasa gerek.

Sonuç

Yukarıda belirtildiği biçimde, aleviler de öteki tüm din ve mezhep sahipleri gibi dini inançlarını uygulamakta, ibadet etmekte elbette özgür olmalılar. Ancak bu konudaki haksızlıklara karşı çıkılır ve istemler ileri sürülürken, dini inancı, mezhebi ne olursa olsun en başta emekçi insanların, ilericilerin dikkati elden bırakmamaları gerekir. Bu alanda gösterilen iyi niyetli çabalarla, bir takım karanlık amaçlar peşinde olanların yaptıklarını birbirinden ayırdetmek, aralarındaki farkı gözetmek büyük önem taşıyor.

Cumhuriyet'teki yazı dizisinde de görüldüğü gibi alevilerin siyasetle ilişkileri üzerinde durulurken sırf onların burjuva partileri karşısındaki tutumlarına değinmek, sol ve demokratik güçler bakımından konuyu hemen hemen hiç irdelememek önemli bir eksiği ifade ediyor. Oysa ilerici, yurtsever ve demokratik güçler yıllardır, şoven burjuva partilerinin yarattığı tahribatlara karşılık, bu alanda çaba harcıyorlar. Bugün alevi–sünni çelişkisi düne göre daha azsa, alevi emekçiler önemli ölçüde çıkarlarının sünni kardeşleriyle aynı yönde olduğunun farkındaysalar ve nihayet pek çok alevi Kürt, geçmişin olumsuz propagandalarının etkisinden kurtularak kendi ulusal kimliğinin bilincine varmış ve bunu utanmadan, çekinmeden söyleyebiliyorsa, bunda sözkonusu çabaların önemli payı var. Bir alevi Kürt ailesinin çocuğu olan bu satırların yazarı, alevi–sünni çelişkisinin toplumda yarattığı büyük tahribatı, buna karşılık alevi olsun, sünni olsun gençlerimizin, aydınlarımızın mezhep çelişkilerini ortadan kaldırma ve insanları sömürü çevrelerinin propagandalarının etkisinden kurtarma yönünde verdikleri uğraşıyı yakından bilen, onu tanıyan biridir. Öyle ki "biz onlarla bir araya gelemeyiz, onlarla aynı çatı altında barınamayız" diyen aleviler de, "Aleviler kafirdir, onların kestiği kurbanın eti bile yenmez" türünden sözler sarfeden sünniler de zamanla tüm bu düşüncelerin yanlışlığını farkettiler ve aynı sendikalarda, derneklerde vb. yerlerde bir araya gelip sorunlarının çözümü için ortak çaba harcama yoluna girdiler. Ancak bu iş hala da tümüyle halledilebilmiş değil. Bu yüzden de aynı güçlerin bundan sonra da bu hassas noktaları gözden uzak tutmamaları, inanç ve ibadet özgürlüğünü tam olarak sağlamaya yönelik istemlerin istismar edilerek ilerde demokrasi mücadelesine karşıt bir konuma düşmemesi için çaba harcamaları gerekir. Yoksa yıllarca büyük bir çaba ve özveriyle elde edilen kazanımlar da ortadan kalkabilir, halen varlığını sürdüren bu türden çelişkileri yeniden alevlenebilirler. Bundan ise hem Kürt yurtsever hareketi ve hem de genel olarak demokrasi güçleri zarar görürler. Bu gün yurtsever ve demokratik güçler bakımından atılması gereken en önemli adımlardan birinin, dini inancı ve politik görüşü ne olursa olsun insan haklarından, demokrasiden yana olanların güçlerini birleştirmelerini ve aynı doğrultuda kanalize etmelerini sağlamaya çalışmak olduğu açıktır. Alevilik konusunda da yaklaşım bu olmalıdır.

(Bu yazı Dengê KOMKAR'ın 127. sayısından alınmıştır.)

ABD Ortadoğu İzleme Komitesi'nin "Irak'ta İnsan Hakları" Konulu Raporu:

"KÜRTLERE SOYKIRIM UYGULANIYOR"

– II –

Birinci bölümünü geçen sayıda yayınladığımız ve Şiyar tarafından İngilizce'den çevrilen ABD Ortadoğu İzleme Komitesi'nin (Middle East Watch) "IRAK'TA İNSAN HAKLARI" konulu raporunun ikinci ve son bölümünü bu sayımızda yayımlıyoruz.

KİMYASAL SİLAHLARLA IRAK KÜRT HALKINA KARŞI SAVAŞ

ABD Senatosu Dış İlişkiler Komisyonu çalışanlarından Peter Galbraith ve Christoph van Hollen Jr., Eylül 1988'de Türkiye'nin Güneydoğusunda beş kampa dağıtılmış Kürt mültecilerinden ikiyüzden fazlası ile yaptıkları röportaj ortak bir gerçeği sergiliyordu:

"25 Ağustos günü sabah saat 6'da 8 uçak köyümüzün üzerinden uçtu. Her sekizi de bombalarını attılar... Bomba atıldığında gürültülü patlama olmuyordu —sadece sarımtırak bir duman çıkıyor ve sarımsak kokusuna benzer bir koku ortalığa yayılıyordu. Bu arada uçak gürültüsü ile uyanan insanların bir kısmı bayılıp yığılıyordu. Üzerine su döken ise kurtuluyordu, bunu yapamıyanlar da ölüyordu. Ben çaya koştum. Bu arada 500 kadın yaşamını yitirdi. Bir kısmı ailelerine yardıma gittikleri için yaşamlarını yitirdi. 75 kişi öldü. Bu arada kardeşim de ölenler arasında idi.— Berkule Köyünden Behçet Naif".

"Hayvanlar ve çocuklar öldü. Ağızlarından kan akıyordu. Ağız ve burunlarından sarı bir su akıyordu. Ses hiçte bomba sesini andırmıyordu. Atıldıktan sonra ıslık gibi bir ses çıkıyordu ve sonra da ortalığı duman kaplıyordu. Sarı bulut sürekli yayılıyordu. Kaçanların hepsi suyun olduğu tarafa doğru kaçışıyordu. İskender Ahmet'in oğlu" (Kürdistan'a Kimyasal Silah Saldırısı: Son Irak Saldırısı, ABD Senatosu Dış İlişkiler Komisyonu çalışanları raporu, Peter W. Galbriath ve Christopher van Hollen, Jr., 21 Eylül 1988, s.18)

Yukardaki açıklamalar Türkiye sınırına yakın Irak'ın en Kuzey kesimindeki köylerde oturanların anlatımından. Bunlar 25-28 ağustos 1988 tarihleri arasında Irak ordusunun yaptığı kimyasal silah saldırısından kurtulanlar. Bu saldırılar sonucu binlerce kişinin öldürüldüğü sanılıyor; bunların büyük bölümünü verilen bilgiler ışığında Barzani öncülüğündeki Peşmergeler oluşturuyor. Mültecilerin anlatımlarına göre bu korkunç saldırılarda yaşamlarını yitirenlerin büyük bölümünü sivil halk —kadın, çocuk ve yaşlılar— oluşturuyordu. Çünkü uçak ve helikopterler zehirli gaz bombalarını peşmerge kamplarına değil, sivil hedeflere atıyordu. Yoğun saldırılar sonucu onbinlerce sivil insan kurtarabildiği eşyaları ile yaya olarak dağ, tepe aşa aşa Türkiye'ye sığındı. Köylüler ile birlikte saldırılar sonucu kaçmak zorunda kalan ve yolda onları tedavi etmeye çalışan Dr. Yusuf Hamed, Batılı bir gazeteciye şunları anlatıyordu: *"İnsanlar elimde ölüyordu. Buraya kadar bir hafta yol yürüdük. Bu dönem içinde, kimyasal silahlardan ötürü yaşamını yitiren 200 insana tanık oldum. Binlerce ölü var, ancak cenazelerini birlikte getirmek olanaksızdı... İsmasewa'da sinir gaz saldırısından hastalanan üç insan var. Hep hayal görüyorlar, yürüyemiyorlardı. Sürekli kusuyor ve vücutları kasılıyordu."* (Marie Colvin, "Kimyasal Terörden Türkiye'ye Kaçan Kürtler" Sunday Times, Londra, 11 Eylül 1988)

27 Ağustostan önce ulaşabilenler sınırı geçebildi. Bundan sonra gelenler ise yoğun ateş açan Irak ordusu engeli ile karşılaştı. Mülte-

cilerin anlatımına göre ateş hattını çoğunluğu geçemedi, öldürüldüler. Irak ordusu Türkiye sınırı boyunca geçit vermeyen bir kordon oluşturdu. (Galbraith ve Van Hollen, aynı Rapordan, s.15) Tahminlere göre 60 bin ile 100 bin arası insan, bu koşullarda sınırı geçti. Türkiye sınırına uzak bölgelerde yaşayan kimyasal silah kurbanı binlerce sivil, kendisini Irak'ın içlerine doğru atılmış buldu.

Galbraith ve Van Hollen'ın Türkiye'ye kaçabilen mültecilerle görüşmesinden sonra, Kürt sorununu yakından tanıyan İngiliz gazeteci Gywne Roberts, Irak ve Türkiye sınırına yakın İran'daki Kürt mülteci kampında incelemelerde bulundu. Roberts, İran'ın Irak saldırısından sonra bölgeye girmesine izin verdiği ilk Batılı gazeteci. Kamptaki insanlarla yaptığı görüşmelere ilişkin Roberts şunları yazıyor:

"Görüşmelerden edindiğim önemli sonuç anlatılan detaylı bilgilerin benzerliği idi. Ağustos ve Eylül aylarında Angola'da UNITA birlikleri ile beraberdim ve orada onların KÜBA/MPLA birliklerinin sinir gazı kullandığı iddialarını inceliyordum. Bu arada zehirli gaz saldırısı sonucu yaralandıklarını iddia eden bir grup asker ile görüşmüştüm. Anlatımları öylesine çelişkiliydi ki, iddiaların kanıtlaması hem zordu hem de inandırıcı değildi. Ancak Kürt mültecilerinin anlatımları böyle değil. Hepsinde bir benzerlik söz konusu.

Hepsi Irak'ın çeşitli bölgelerinden geliyorlar, ancak anlatımlar biribirine denk düşüyor. İnsanların anlatımlarının gerçekçi olmaması olasılığı kesinlikle yok. Geri geldikten sonra, konu ile ilgilenen uzmanları dolaştım. Araştırılan konu zehirli gazın kullanılıp kullanılmadığı değildi, bu konuda en ufak bir tereddüt yoktu. Araştırılan, hangi gaz bileşimlerinin kullanıldığına ilişkin tespit yapmaktı. (G. Roberts'in BM İnsan Hakları Komisyonuna yazdığı yayınlanmamış 1 Haziran 1988 tarihli mektubundan)

Roberts'in raporu arasında Türkiye sınırına 25 Mil uzaklıktaki Başay Goge bölgesinde yapılan kimyasal saldırı sonucu binlerce insanın katledildiğine tanık olan bir peşmerge komutanının anlatımları da yer alıyordu. Bu detaylı açıklamayı rapora koyan Roberts, böylece bu katliamın unutulmasını engellemiş oldu. Dıhok bölgesine bağlı Mangeşli 19 yaşındaki Ramazan Mohammed'in anlatımı şöyle:

"27 Ağustos'ta Türkiye'ye geçmek istiyorduk. Ancak ana yol geçit vermediği için Başay Gorge'ye gittik. 28 Ağustos'ta şafak vakti Irak'lılar bombardımana başladı. Gorge'de çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan 5 binden fazla insan vardı. Uçaklar normal savaş uçakları idi. Bombalarını attıktan sonra ilk önce kokuyu duymaya başladım. Koku yanık sünger, naylon veya polyten kokusuna benziyordu. Sonra sarımtırak bir duman yükselmeye başladı. Kadın ve çocuklar Gorge'nin altındaki kayalık ve mağaralarda idi. Peşmergeler tepelerde nöbet tutuyordu. Bomba atıldıktan beş on dakika sonra insanların yaprak gibi dökülmeye başladıklarını gördüm. Ben dağda idim, ölümler ise benden 100-200 metre uzaklıkta oluyordu. Gözlerini elleri ile kapatıyorlar, sonra da tüm vücutlarını titreme tutuyordu.

Korkunç çığlık atıyorlardı. Sonra da oldukları yere yığılıyorlardı. Yerde de vücutlarını şiddetli bir titreme alıyordu. Sonra hayal görmeye başlıyor, yürüyemiyorlar, kusmaya başlıyorlardı ve sonra da vücutları kaskatı kesiliyordu... Gorge'deki gazdan yanık soğan kokusu geliyordu. Tüm ağaçlar ve çalılıklar kupkuru kesildi. 3 bin dolayında ceset ortada idi, binlerce hayvan leşi de ortalıklarda idi.. Gözlerinin üstünde filme benzer zar oluşmuştu, burun ve ağızlarından korkunç şekilde salya akıyordu. Derileri soyuluyor ve yer yer kabarıyordu... 30 metreden daha fazla yaklaşma takatim kalmamıştı... Daha sonra beni de öksürük tuttu, nefes almam zorlaştı. Gözlerim kaşınmaya ve burnum akmaya başladı".

Aynı şekilde Mangeş'li 17 yaşındaki Faris Taha Roberts'e şunları aktarıyordu.:

"Dağdan aşağıya inip geldiğimde, simsiyah kesilmiş bir cesetle karşılaştım. Kurtulmuş birkaç kişinin hıçkırıklarını duydum, mırıldan-

maları anlaşılmıyordu.... İnsanların çoğu ölülerin arasında uzanmış yatıyordu. 3 binden fazla ölü vardı. Aile gibi biribirine sokulmuş ve birlikte ölüme gitmişlerdi... Geceyi dağda geçirdik. Zaman ne kadar zor geçiyordu. Yaşamım boyunca hiç bu kadar ürkmemiştim.... Diğer gün dürbün ile olay yerini gözetlerken binlerce Irak askerinin gaz maskesi ve eldiven ile Gorge'ye girdiğini gördüm. Hendekler kazıp cesetleri içine koyup ateşe veriyorlardı. Yüzden fazla böyle ateş yaktılar. (Roberts'in adı geçen mektubundan)

8 Eylül 1988'de ABD yönetimi Irak'ın Kürtlere karşı kimyasal silah kullanmasını, yine Dışişleri Bakanı George Schultz da o dönem Washington'da bulunan Irak Devlet Bakanı Sadun Hamadi'yi açık bir dille kınadı. Ortadoğu İzleme Komitesi'nin (OİK) görüştüğü bir yetkili, ABD yönetiminin Irak hükümetinin kendi Kürt nüfusuna karşı kimyasal silah kullandığı gerçeğinin "gizli servis" bilgilerine dayandığını ve ellerinde Irak'ın bu silahı kullandığına dair bir bilgi bulunduğunu açık bir dille ifade etti. Irak suçlamayı hemen redetti. Hammadi, Schultz ile yaptığı görüşme sonrası Irak hükümetinin iddiaları rededen açıklamasını duyurdu.

Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin, 9 Eylül'de yaptığı bir röportajda şöyle diyordu: "Bir grup işbirlikçi, İran tarafından Kuzey Irak'ta Irak ordusunun girişimlerine karşı kullanıldılar. İran ordusu kovulduktan sonra, bu işbirlikçiler Irak ordusu karşısında dayanacak askeri gücü kendilerinde bulamadılar. Ondandır ki, bozguna uğradılar. Ordumuz Türkiye sınırına doğru ilerlerken, bu işbirlikçiler de köylülere Irak ordusunun kendilerine karşı kanun kaçağı muamelesi yapacağı propagandasını yapıp, onları birlikte kaçmaya ikna etti. Bazı köylerin sakinleri sabotörlerin baskılarına boyun eğerek Türkiye tarafına geçmek zorunda kaldılar." ("Refugees, A Barometer of Genocide" Bill Frelick, World Refugee Survey, 1988 in reniew)

Irak'ın inkarı, Türk resmi çevrelerinde benzer bir ilgi ve yanıt buldu. Daha evvel Amerikan diplomatlarına mültecilerde kimyasal silah belirtilerine rastladıklarını söyliyen Türk doktorlar, Ankara Dışişleri Bakanlığının Türkiye'nin elinde Irak'ın kimyasal silah kullandığına dair bir kanıt olmadığını açıklamasından sonra tavır değiştirdiler veya suskun kaldılar. (OİK'nın Amerikan resmi görevlisi ile yaptığı görüşmeden. ABD'nin Ankara Büyükelçiliği Irak'ın 25-27 Ağustos bombalaması sonucu Türkiye sınırındaki köylerin de gaz bombasından etkilendiğini rapor etmişti)

10 Eylül: "Hastalık belirtisi gösteren bazı insanlar yaşamlarını yitirdiler. Ve onlar üzerinde otopsi de yapıldı. İncelemeler sonucu ölen kişilerin vücudlarında herhangi bir kimyasal silah izine rastlanılmadı" (Clyde Haberman, New York times 11 Eylül 1988) Bundan itibaren Türk doktorları yaşamlarını yitiren insanlara ilişkin bölgedeki genel hastalıkları; örneğin sıtma, sarılık vs. neden olarak göstermeye başladılar. Bir mülteci kampında görev yapan Dr. Sinan Yusufoğlu yüzünün derisinde kabarcıklar bulunan üç yaşındaki bir Kürt çocuğu için New York Times muhabirine "Bunlar kimyasal silah izleri değil. Bu olsa olsa kötü beslenmeden, yanlış tedaviden veya pislikten kaynaklanabilir" yanıtını veriyordu. (Clyde Haberman, New York times, 12 Eylül 1988) Türk Kızılay yetkilisi Dr. Mustafa Yıldız, Kürt mültecilerini kastederek batılı gazetecilere "Bu toplulukta kimyasal silah izine rastlamadık" diyordu. (Gary Thatcher, Christian Science Monitor, 15 Eylül 1988) Diğer Türk doktorlar da buna benzer açıklamaları batılı gazetecilere yapıyorlardı.

Türkiye'nin Irak görüşlerini benimsemesinde iki önemli olgu gözönüne alınmalıdır. Daha 1930'lardan beri Türkiye ve Irak, sık sık Kürt karşıtlarını birlikte ezdiler. İki hükümet 1982 yılında da "Sıcak Takip" antlaşmasını imzalıyarak Kürtlere karşı ortak tavırda anlaştılar. (Economist, 18 haziran 1983) İran-Irak savaşı döneminde de sık sık Kürt isyancıları ezmek için, Türkiye Irak'ta sınır ötesi operasyonlara girişti. İkincisi de, Türkiye ile Irak arasında önemli ekonomik ilişkiler vardır. OİK'nın bir Amerikan resmi yetkilisi ile yaptığı görüşmeye göre İran-Irak savaşı döneminde Türkiye petrol gereksiniminin büyük bir bölümünü Irak kanalı ile giderdi ve bu arada Irak'a sonradan ödenmek üzere verdiği kredi hacminın ise iki milyar doları aştığı sanılıyor.

Dahası da var. Türk doktorların diagnostik kanıtları çıplak göz ile yapılan incelemelere dayanıyor. İlk günlerde kan ve idrar tahliline gidilerek gerçekten kimyasal silah kullanılıp kullanılmadığı belirlemesi yapılmadı, daha doğrusu yapılmak istenmedi. Türk niyetinin açık olmasına rağmen, diğerleri de bu baskılara hedef olan insanların ithamlarının temelsiz ve haksız olduğu havasına kapıldılar. Ancak Galbraith ile Van Hollen, Kürt mültecilerinin detaylı bilgi ve örneklerini inandırıcı buldu (aynı şekilde Robert de İran'dakilerin), yalnız batılı gazetecilerin birkaçı Kürtlerin anlatımlarını "kafa karıştırıcı ve detaydan yoksun" buldular. (Clyde haberman, New York times, 10 Eylül 1988)

ABD'de gazeteci Milton Viorst, Irak'a karşı yöneltilen suçların mesnetsiz olduğunu söylüyordu. "Irak savaş esnasında İsyancılara karşı belki de bazı gazları kullanmış olabilir" diyordu. Ancak Viorst, gazetecilere Türkiye'deki mülteci kamplarında gördüklerini söyledikleri belirtilerin "güçlü bir göz yaşartıcı bombadan kaynaklanabileceğini ve bu maddenin de konvansiyonel savaş yönteminde kullanılmasının doğal olduğunu" anlatmaya çalışıyordu. (Milton Viorst Washington Post, 5 Ekim 1988)

Gerçekten de batıda eğer çok

sayıda tanık belgesi olmasaydı Viorst'un görüşü belki de haklılık kazanacaktı. ABD Senatosu Dışilişkiler Komitesi çalışanlarının raporunun sonucu ise şöyle "varolan sayısız kanıtlar Irak'ın 25 ağustos 1988 tarihinde Irak'ın kuzeyinde başlattığı saldırılarda sivil Kürtlere karşı kimyasal silah kullandığı bir gerçektir". (Daha evvelki rapordan) Doktorlar İnsan Hakları Derneği adına Türkiye'deki mülteci kamplarına giden ve 7 Ekim'den 16 Ekime kadar derin araştırma ve incelemelerde bulunan ABD'li doktorlar şu sonuca vardılar: "Irak hava kuvvetleri 25 Ağustos 1988'de Kuzey Irak'taki Kürt köylerine ölümcül gaz taşıyan bombalar yağdırdılar. ("Ölüm Rüzgarları: Kürt halkına karşı Irak zehirli gaz bombası kullandı" Doktorlar İnsan Hakları Derneği Raporu, şubat 1989) Kürt Peşmergelerinin koruması altında Kasım 1988'de gizlice Irak'ın Kürt bölgelerine giren gazeteci Gywne Roberts, kimyasal silahın kullanıldığı bölgelerden örnekler toplayıp birlikte geri getirdi. Örnekleri inceleyen İngiliz laboratuvarı ve bilim adamları kimyasal maddelerde "hardal gazı kullanıldığını "açıkça kanıtladılar. (Reuters Ajansı, 22 Kasım 1988, New York Times, 4 Aralık 1988, "Ölüm Rüzgarları" Gwyns Robert'in Filmi.)

Eylül ortasında ABD'nin ısrarı, SSCB ve diğer 11 ülkenin de başvuruları üzerine, BM Genel Sekreteri Peres de Cuellar söz konusu devletlere başvurarak, Irak ve Türkiye'ye BM uzmanlarından oluşan bir delegasyonu gönderip Irak'ın Kürtlere karşı kimyasal silah kullanıp kullanılmadığını tespit etmesi için izin istedi. Bu, hem iddiaları ısrarla rededen Irak için, hem de buna benzer bir tavır içinde olan Türkiye için, haklı oldukları iddiasını kanıtlamak açısından önemli bir şanstı. Eşgüdümü sağlamak için zaten kendilerine yeterli zaman da tanınmıştı. Buna rağmen her iki hükümet de Genel Sekreterin istemini derhal redetti. Türk hükümetinin bir sözcüsü, araştırma

önerisini "gereksiz ve istenmiyen bir tavır olarak" niteliyordu. Irak'da red etmişti. Bağdat'taki basın toplantısında batılı bir gazeteciye hitaben konuşan Irak Savunma Bakanı Adnan Hayrullah *"Kürtler Irak'lıdır ve bu bizim iç sorunumuzdur" diyordu. Hayrullah "ne BM'in ne de herhangi bir tarafın Irak'ın bağımsızlık ve egemenliğine gölge düşüren bir araştırmayı Kürt bölgelerinde yapma hakkı yoktur. Benim halkımın bazı unsurlarına istediğim gibi davranırım"* diyordu. Onun bu tavrı Irak hükümetinin gerçek niyeti ve yaptıklarını ele vermiyor mu?

BM'in araştırmaları yerine, Irak hükümeti 24 kişilik bir gazeteci grubunu davet etti. Hiç kimseyi şaşırtmayan sıkı şekilde gözetim altındaki Kürdistan üzerinde Helikopter ile yapılan uçuş esnasında, kimyasal silah kullanımına ilişkin bir bulgu elde edilemedi. Ne ki, herşeyi saklamada usta Irak'ın yaptığı bir gaf tüm dünyanın şüphesinin hiçte haksız olmadığını bir kez daha gösteriyordu. Washington Post muhabiri Patrick Tyler anlatıyor: *"Düzinelerce gazeteci Cumartesi günü Musul hava kuvvetlerinde beklerken, aniden sürücüsünden içindeki askerine kadar gaz maskesi takmış, operasyona giden bir askeri kamyonu ile karşılaşmazlar mı..."* (IHT, 19 Eylül 1989) Binlerce Kürdün geri dönüşüne tanık olmak için Türkiye sınırına götürülen gazetecilere bir saat sonra Irak'lı subaylar "teknik zorluklardan ötürü" Kürtlerin sınırı geçemediğini açıklamak zorunda kalacaktı. (Aynı tarihli gazeteden) Bunun yanı sıra gazeteciler Kürt köylüleri ile özgürce konuşamadıklarından, TV timlerinin kameralarının çekimde Irak'lı yöneticilere doğrultulması emrinden yakınıyordu. Bu arada New York Times'ın bir teleksi önce sansür ediliyor, daha sonra da iletişimi tümden yasaklanıyordu. (New York times 18 eylül 1988)

Irak, kimyasal silahları Ağustos 1988'de Kürtlere karşı ilk kez kullanmadı. Irak'ın ilk kez 1983 yılında Kimyasal silahı İran'a karşı savaşta kullandığı haberi vardı. Mart 1984'te hem ABD hem de BM-Örgütü Irak'ı kimyasal silah kullanmakla suçlamıştı. Tüm uluslararası protestolara karşın Irak, savaş ilerledikçe kimyasal silahtan sık sık faydalandı. İran, 1983-1988 yılları arasında kimyasal silah kullanımı sonucu çoğu sivil olmak üzere 50 bin insanın öldürüldüğü ithamında bulunmuştu. (Carus Seth, The Washington Institute Policy Papers 1989, s.3) Ancak sava-

şın bitimine kadar gerek Dışişleri Bakanı Tarık Aziz, gerekse Savunma Bakanı Hayrullah ve gerekse de diğer Irak hükümeti resmi sözcüleri buna ilişkin suçlamaları kesin bir dille, ısrarla redettiler. ABD ilk kez Mart 1984'te Irak'ın kimyasal silah kullandığını açıkladığında Hayrullah ABD'yi "politik düşmanlıkla" suçlayarak, Irak'ın böylesi bir gereksinimi olmadığını söyledi. "Savaş alanlarında gördüğünüz başarılarımızın konvansiyonel silah gücümüzün neler yaratabileceğinin göstergesidir... Kimyasal silah kesinlikle kullanılmamıştır." (Washington Times, 7 Mart 1984) 1988 Ocağının sonlarına doğru Bağdat'ı ziyarete gelen ABD Kongre üyelerine Dışişleri Bakanı Tarık Aziz, kimyasal silah kullanımının kesinlikle söz konusu olmadığını söylüyordu. (Kongre üyesi Mel Levine ve Robert Toricelli'nin Ocak 1988'de Dışişleri Bakanı Tarık Aziz ile görüşmesinden naklen)

İran ile giriştiği savaşta kimyasal silah kullanmakla Irak, 1925 Cenevre Konvansiyonunun "savaşta zehir ve diğer gazların kullanımı yasaktır..." ilkesini çiğnemiştir. Ne ki Protokol kimyasal silah üretimini ve stokunu yasaklamıyor. 1974'ten bu yana Irak kimyasal silah üretimi için planlı bir çaba içine girmişti. 1985'den beri de aralarında hardal gazı ile sinirsel gazın iki çeşidinin de bulunduğu önemli oranda kimyasal silah hammaddesi üretmektedir. Bugün 3. Dünya ülkeleri arasında önemli bir kimyasal silah arsenalı ve gücüne sahip olduğu söyleniyor. İran ile savaştan sonra kimyasal silah gücünü bugün daha da arttıran Irak'ın şimdi de biolojik savaş gücünü arttırmak için çaba içinde olduğu söyleniyor. (Carus'un aynı yazısından s. 7, 1, 38, 29-35) Irak'ın savunucuları, Irak'ın kendi Kürt nüfusuna karşı kimyasal silah kullanmakla 1925 Cenevre Konvansiyonunu çiğnemediği görüşündeler. Oysa Konvansiyon kimyasal silahın "savaşta" kullanımını yasaklıyor. BM'deki Arap Ligası temsilcisi Clovis Maksut da Irak'ı Ağustos ve Eylül 1988'de Kürtlere karşı kimyasal silah kullanımından ötürü kınayan ABD, İngiltere ve diğerlerine karşı konvansiyonun "uluslararası çatışmalarla ilintili olduğu" hukuksal argumanını (!) kullanarak Irak'ı savunmaya kalktı. Arap Ligası'nın muhtırası 1925 Cenevre Konvansiyonunun kimyasal silah kullanımının devletlerarası savaşlarda yasaklandığına dikkati çekerek, kendi sınırları içinde kullanımının yasaklanmasına ilişkin bir ibarenin olmadığını hatırlatıyordu. BM örgütünün yetkisine dikkati çeken aynı örgüt (Arap Ligası kastediliyor Ç.N.) "egemen sınırlar içinde inceleme yapılamıyacağını hatırlatıyordu". (Reueters 15 Eylül 1988) OİK'ın görüştüğü uluslararası hukuk uzmanları ise bu görüşün aksini savunuyorlar. (Prof.Theodor Meron, New York Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

Irak'ın Kürtlere karşı kimyasal silah kullanımı Cenevre Konvansiyonuna uygun olsun veya olmasın, bu saldırı Irak'ın altında imzası olan diğer uluslararası hükümlülüklerini ayaklar altına alıyor. Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Konvansiyonu'nun 6. maddesi keyfi olarak yaşam hakkının ortadan kaldırılmasını, gerekçesi ne olursa olsun açık bir biçimde yasaklıyor. Kimyasal silahın bir iç çatışmada kullanılabileceğini bir an için kabul etsek bile, aynı konvansiyonun 3. Maddesi sivillerin sorgusuz sualsiz öldürülmesini kesin bir dille yasaklıyor.

Kürtlere karşı kimyasal silah ilk kez Ağustos 1988'de kullanılmadı. Kürt kaynaklarına göre Irak hükümeti, Kürt ayaklanmacılarının denetimi altındaki Süleymaniye ve Erbil yöresindeki köylere 15 ve 16 Nisan 1987'de kimyasal silah attı. Saldırı sonucu 300'den fazla insan yaşamını yitirdi ve çok sayıda sivil de yaralandı. Henüz kesinlik kazanmıyan bir habere göre 16 Nisan saldırısından yaralı olarak kurtulan 380 kadar kişi, Süleymaniye, Kerkük ve Erbil hastahanelerine giderler. Irak yetkilileri bu insanlardan yazılı olarak ve de televizyonda İran'ın kimyasal silah saldırısı sonucu yaralandıklarını açıkladıktan sonra tedavi görebileceklerini söyler. Daha sonra da bu insanların hepsi tutuklanıp Erbil askeri kampına gönderilir ve idam edilirler. (The Kurdish Program, Cultural Survival, New York 15 haziran 1988)

1987 Nisan Kürt köylerine yönelik gaz saldırısı ve buna benzer Mayıs, Haziran ve Eylül 1987'de olan benzeri kimyasal silah saldırısının ancak birkaç yaralının tanıklık yapmak için kaçabilmesinden ötürü az bir ilgi gördü. İran sınırına yakın Halebçe kasabasına yönelik 16, 17 Mart 1988 kimyasal silah saldırısı sonucu binlerce sivilin hunharca

öldürülmesi ve bu korkunç olayın tüm dehşeti ile görüntülenmesi en sonunda dünya kamuoyunun ciddi bir biçimde dikkatini çekti. Batılı televizyon timleri cansız çocuklardan, yolboyunca uzanmış insan cesetleri; kömürleşmiş tırnak, göz ve deriler, ceset dolu evler ve kapı önlerini, korkunç bir manzarası ile ölü bir kenti görüntülemişti.

Halebçe birkaç gün önce İran güçlerince desteklenen Kürt gerillaları tarafından alınmıştı. Halebçe'de zehirli gaz sonucu, kitlesel ölüm olduğu haberi yayılınca, ilk tahminler Irak ve İran'ın birlikte bundan sorumlu olduğu şeklinde idi; veya sivil Kürt halkının her iki tarafın biribirine karşı yoğun kimyasal silah saldırısı sonucu, arada kalmış olabileceği iddiası da ileriye sürülüyordu. Ancak saldırıdan kurtulanlar anlatımlarında bombardımanın Irak uçakları tarafından, kentin İran ve Kürt peşmergelerince ele geçirilip çatışmanın bu bölgede kesilmesinden sonra olduğunu söylüyordu. Kaldı ki Halebçe Irak sınırları içinde yer alan bir kent ve kentin bombalanışına ilişkin haberi haykıran da İran'dı, Irak değil. Ardından İran hemen BM'e başvuruda bulunarak Irak'ı resmen şikayet etti, araştırma yapılmasını istedi ve uluslararası kuruluşlar ve basını inceleme yapmak üzere Halebçe'ye çağırdı. BM Genel Sekreteri Peres de Cuellar İspanya Ordusunda görevli albay Dr. Manuel Dominguez'i uzman olarak 28-31 Mart'ta İran'a gönderdi ve o da orada hastanedeki 66 yaralıyı muayene etti. Dr. Dominguez raporunu şu cümleler ile noktaladı: "İslam Cumhuriyetinde yaptığım kliniksel araştırmalar sonucu hastaların kimyasal silah sonucu yaralandığını tespit ettim. Ve bunların sayısal olarak ezici çoğunluğunu siviller oluşturuyordu." (BM Güvenlik Konseyi raporu No. s/19823, Fransızca baskısı, 25 Nisan 1988 s.16) Daha sonra albay Dominguez Bağdat El-Reşit hastanesinde tedavi altında olan kimyasal silah kurbanlarını ziyaret etti. Kendisinin İran'da incelediği yaralıların hemen hemen tümü sivil ve Halepçe kimyasal silah saldırısı sonucu 16 ve 18 Mart tarihleri arasında yaralanmışken, Irak'taki hastaların çoğunluğu, Irak ordusu mensupları idi ve yaralanma tarihi olarak 31 Mart veriliyor ve ilginç olan yaralandıkları bölge olarak da "Halebçe yakınlarındaki askeri bölgeler" veya "Halebçe kenti yakınları" gösteriliyordu. (Aynı rapordan ve S/19823 Add.1, 10 Mayıs 1988, büyük bir olasılıkla yaralılar kendi ordularının kullandığı gaz bombası sonucu yaralanmıştı.) Irak, Halebçe'ye yönelik kimyasal saldırının İran tarafından yapıldığına dair ithamları kanıtlayıcı herhangi bir belgeyi bugüne kadar sunamadı.

Nisan sonunda İran'a Halepçe saldırısından yaralı olarak kurtulanlardan kan, idrar ve saç örneği alıp inceleme yapan bağımsız bir uzman olan Gent Üniversitesi Toksikoloji Labratuvarı Başkanı Prof. Aubin Heyndrickx gitti. 27 Nisan'da yayınlanan raporda bu konuda şu sonuca varılıyor: "hastaların kimyasal silah sonucu zehirlendikleri gerçeğinden hiç kuşku yok"

Kimyasal silahın kullanılmasında salt intikam motivi aramamak gerekir. Irak Savunma Bakanı Hayrullah 15 Eylül 1988'de yaptığı basın toplantısında zehirli gazın dağlık alanda kullanılmasının "ordumuzun da bulunduğu bölgeleri de etkiliyebileceği" düşüncesinden hareket ile "mantıksal" bir silah olmadığına dikkati çekiyordu. (Patrick E.Tyler, Washington Post 16 Eylül 1988) Ne ki, zehirli gaz Irak hükümetinin uzun zamandan beri hedeflediği bir amacı: yarattığı etkin panik ile kısa zamanda dağlık bölgelerin insanlardan boşaltılmasını gerçekleştiriyordu. İran savaşının sonlarına yaklaşıldığı dönemde de hükümet, ceza vericesine programını sonuçlandırmaya yöneldi. Kürtlerin yüzyıllardan beri üzerinde yaşadığı köyler ve kasabalar yerlebir edilerek, yüzbinlerce insan Irak kaynaklarına göre Özerk Kürt Bölgesinin düzlükteki yeni yerleşim birimlerine, Kürt kaynaklarına göre ise Irak'ın güneyine çöllerdeki toplama kamplarına kitlesel olarak sürgün edildiler.

ZORAKİ GÖÇ: KÜRT BÖLGELERİNİN BOŞALTILMASI

Irak hükümetinin Kürtlere ilişkin son zoraki göç programı 1985'lere dayanır. Program 1987'de temel boyutlara ulaştı. Tam bir sayıyı, Irak'ın olayı gizlilik içinde yapmasından ötürü verebilmek güç. Ancak güvenilir kaynakların tahmini 500 bin civarında. Hatta 500 bini aşmış da olabilir. (ABD yönetiminin 1988 İnsan Hakları Raporu yarım milyona yakın Kürt ve Süryani'nin sürgün olduğunu belirtiyor) İnsanların yığınsal biçimde köklerinden koparılıp, böylece onların ulusal benliklerinin yok olması tehlikesinin de gündeme gelmesine rağmen, Batılı hükümetlerin sessiz protestoları dışında, BM'in veya ona bağlı organların hiçbirinin bir kınaması veya eleştirisi hiç mi hiç duyulmadı.

Irak'ın Kürt halkına yönelik son güncel zoraki göç eylemi, onun

Kürtlerin geleneksel Kürt bölgelerindeki varlıklarını sona erdirmeye yönelik ilk girişim de değil. Kasım'ın 1963'te düşürülmesinden sonra Baas hükümeti Irak'lı Arapları, Kürt bölgelerinin yanıbaşında yerleşmeye teşvik etti. Bu daha sonra çoğunluğunu veya tümünü Kürt'lerin oluşturduğu bölgelerin ısrarlı bir biçimde "Araplaştırılmasına" dönüştü. Kürt ayaklanmasının 1974-1975 yenilgisinden sonra ikinci Baas hükümeti kabarık sayıda Kürt gerillalarını ve ailelerini Irak'ın güneyine çöllük alanlara sürgün etti. Hatta savaşa katılmayan Süryani ve Kürt aileleri bile bu sürgün dalgasından kurtulamadı. Sürgüne giden ailelerin bir kısmına bir kaç yıl sonra Irak Kürdistanı'na dönme izni verildiyse de, geldikleri köy ve bölgelere dönmelerine izin verilmedi. Bunların aralarından şanslı olanlara büyük Kürt kentlerinden Süleymaniye, Erbil ve Dıhok'a yerleşme izni verildi. Büyük bir çoğunluğu ise "Yenikent" adı verilen, toplama kamplarından o dönem biraz daha da iyi, Özerk Kürt bölgesinin düz arazileri üzerinde ve askeri garnizonların yanıbaşında kurulu alanlara yerleştirildi. Irak hükümeti bu önlemlerini Kürtlerin elektrik, su, sağlık gibi "toplumsal ilerleme ve uygarlıktan yana gereksinimlerini" daha iyi karşılamak için aldıklarına herkesi inandırmaya çalışıyorlardı. (Saddam Hüseyin'in 21 Temmuz 1978 günkü açıklamasından, Reuters ve Yeni Irak Haber Ajansı). Kürt muhalefet grupları ise söz konusu hizmetlerin anlatıldığı gibi olmadığını söylüyorlardı.

Kürtleri topraklarından söküp attıklarının bilincinde olduklarını söyliyen Irak hükümet sorumluları, bunu onların güvenceleri ve çıkarları için yaptıklarını iddia ediyorlardı. Irak'ın İngiltere Büyükelçisi Mohammed Sıdık, Haziran 1989'da bir İngiliz gazetesine "Biz halkı top atışı hedefinden çıkarıyor, Kürt bölgesinde yeni yapılan konutlara yerleştiriyoruz "diyordu. Diğer bir Irak'lı yetkiliye göre de, hükümet yeni yerleşim projesi ile

"yıllardır geri kalan" Kürt bölgesini kalkındırmayı amaçlıyor. (AP ve The Times London, 6 haziran 1989).

Daha iyi koordineli ve dikkatli biçimde kaleme alınmış resmi açıklamalar Irak'ın Washington, Londra ve diğer batılı ülke başkentlerindeki temsilciliklerince 26 haziran 1989'da yapıldı. "Irak hükümeti 1200 km.'lik İran ve Türkiye sınırlarından içe doğru 30 km.'lik bir alanda insanlardan boşaltılmış bir bölge yaratmayı kararlaştırdı" açıklamasında bulunuyorlardı. "Bunu yaparken sekiz yıl boyunca İran saldırganlığından acı deneyimler elde eden sınır köy ve kasabalarını ve onların barbarca bombardımanlar sonucu yıkıma uğramalarını ve bölgedeki halkın çektiği çileyi göz önüne alarak yaptık" diyorlardı. Açıklamada ayrıca bu önlemlerin "salt Özerk Kürdistan bölgesi ile sınırlandırılmadığını, aynı zamanda orta ve güneydeki bazı yerleşim yerlerini de içerdiğini belirtiyordu. Basra, Misan, Wasit, Dyala, Süleymaniye, Erbil, Dıhok bu önlemlerden çıkarı olan iller" (Oysa İran sınırından 10 km. uzaklıktaki Basra ve Fao liman bölgesi yeniden onarılarak oturulacak hale getirilmişti. OİK'nin notu) Irak büyükelçileri açıklamalarında taşınmak zorunda kalan ailelere 5 bin ile 10 bin Irak Dinarı tazminat ödendiğini de sözlerine ekliyor ve "her aileye barış ve huzur içinde işleyebileceği oranda toprak verildiğini de" belirtiyordu. (Irak Washington Büyükelçiliği bülteninden) Buna ek olarak Irak'ın Washington büyükelçisi Dr. Abdul Amir al-Anbari sözlü olarak, tüm Kürt kökenli insanların Kürdistan Özerk bölgelerine yerleştirildiği güvencesini veriyordu. (OİK sorumlularının Büyükelçi ile 27 Haziran 1989 da yaptıkları görüşmeden naklen)

Hem bu, hem de diğer konulardaki açıklamaların doğruluk derecesine ilişkin yerinde inceleme yapabilmek için Irak izin vermeli, buna olanak tanımalıdır. Batılı resmi yetkililerin ve gazetecilerin geçtiğimiz yıllarda tanık oldukları gerçekler ve dönüşleri sonrası verdikleri kabarık raporlar Irak'ın zoraki göçün, boşaltmaların salt İran ve Türkiye sınırındaki arazi parçasının bir bölümünü kapsadığını ve bu önlemlerin salt, o bölge insanlarının çıkarları veya iyilikleri düşünüldüğü için yapıldığı iddiası ile taban tabana zıtlık gösterdiğini belirtiyor. OİK'nin 1987 yılı Eylül ayında bölgeye gezi yapan bir amerikalı resmi temsilci ile yaptığı görüşmede anlatılan ise şu: "Bağdat'tan Süleymaniye'ye, Süleymaniye'den Kerkük'e giden yol üzerindeki tüm Kürt köyleri yerle bir edilmişti. Oysa bu bölgelerin tümü söz konusu 30km.'lik alan içine de girmiyor." Bu yetkilinin anlatımına göre Kürt bölgesindeki tüm köyler bir bir yıktırılıyordu. Irak'ı aynı ayda ziyaret eden Senato Dışişleri Komitesinde çalışan bir memur şunları anlatıyor: *"Geçtiğimiz ay-*

larda Irak ordusu boşaltılan Kürt köylerini dinamitliyerek yerle bir etmiş. En az bir kaç kez yabancı bir şirketin teçhizatlarına el koyarak söz konusu bölgeyi eski sahiplerinden iz bırakmayacak şekilde yerle bir ediyor. Yerle bir edilmiş yüzlerce köyle, Kürt kırsal bölgesi, çorak, çöllük bir alanı andırıyor. Terkedilmiş meyva ağaçları, bağ kökleri, beton temeller, şimdi orada olamıyan yerli halkı anımsatıyor. Irak ordusu Kürdistan'da yabancı bir işgal ordusu tavrı içinde. Giriş kapısının kontrol kulelerinde Kürtlere çok kaba davranan, gençleri terörize eden Irak askerlerine tanık olduk. ("Arap Körfezinde Savaş; ABD taraf tutuyor" Senato Dışişleri Raporu, 9 Ekim 1987, s.16)

Yeni kentlere ilişkin de Senato memuru şunları yazıyor: *"Yerden mantar gibi biten bu kışlavari konutlar 'Zafer Kenti' olarak adlandırılmış. Bir Arap subay bana şöyle diyordu 'Bu Ali Baba'nın haramilerini denetim altında tutmak için gerekli'"* (Kürtler, Irak'lı Araplar tarafından Ali Baba'nın haramileri olarak adlandırılıyor; Aynı rapordan)

Bir yıl sonra Eylül 1988'de Irak hükümetinin kimyasal silah kullanımı olmadığını göstermek için çağırdığı gazeteciler arasında olan Amerika'lı New York Times muhabiri, bu politikanın etkilerine tanık olacaktı. Clyde Haberman anlatıyor: *"Alçaktan uçuş yapan helikopterden Irak Kürdistanı'nın sistemli bir biçimde yerle bir edildiği gerçeğini gördüm. Doğuda İran sınırından en kuzeydeki Bamerni bölgesine kadar olan 120 millik alandaki köyler boydan boya taş yığınına dönüşmüş. Henüz ayakta duran Kürt köyleri de terk edilmiş, bomboş. Hiç hareket yok. Bunları biribirine bağlıyan, ancak üzerinde hiçbir taşıtın bulunmadığı yollar."* ("Kürtler artık evlerine gidemiyorlar, çünkü evleri gitmiş" New York Times, 18 Eylül 1988)

Ve Washington Post muhabiri Patrick E. Tylor ise şunları yazıyor: "Kürdistan'ın bu parçası yakılmış. Geriye yanık toprak, bombalanmış köyler, kökünden sökülmüş hasat ve sahipsiz 5 bin mülteci kalmış... Helikopterden baktığınızda 2 milyondan fazla Kürdün atalarından kalma yurtlarının Bağdat hükümetince çehresinin yıkılan, yerle bir edilen, harabeye çevrilen köyler ile nasıl değiştirildiğini ibretle izliyorsunuz. (Washington Post, 30 Nisan 1989).

Eylül 1988'de Batılı gazetecilerin gitmesinden sonra Irak hükümeti Kürtlerin zorla göçünü birkez daha gizli tuttu. Kala Dıza kentinin Nisan 1989'da boşaltılması haberinin batılı gazetelere ulaşmasına kadar sürgünler üzerindeki sis perdesi aralanmadı. (Washington Post 30 nisan 1989) Kala Dıza, Süleymaniye'nin kuzeyinde İran sınırından 10 kilometre içerde olan küçük bir kasaba. Özellikle de kalabalık nüfus oranından ötürü (50 bin) ilk önceleri zoraki göçten etkilenmemişti. Ne ki, 29 mart 1989'da uluslararası basın haberlerine göre, Kala Dız ve yakınındaki diğer kasaba ve köylere taşınma emri gider. Irak yöneticileri halka salt taşınır eşyalarını birlikte almalarını, evlerini olduğu gibi düzgün biçimde bırakmalarını ister. Bu son emir halkta buralara Irak'ın güneyinden, Mısır ve Yemen'den Arapların getirilip yerleştirileceği kuşkusunu yarattı.

Halk toparlanmayı kabul etmedi. Bağdat'a devlet başkanı Saddam Hüseyin'e bir delegasyon göndererek, zoraki göçü geri alması isteminde bulundular. Sözkonusu delegasyon başkanı Molla Muhammed Delgai kayboldu. Sonra gelen haberde tutuklanıp hapse atıldığı ögrenildi. (The Times, 24 Nisan 1989) Kamuoyunun duyarlılığından olacak ki, geçici bir süre göç emri durduruldu. Ne ki, Mayıs 1989'un sonlarında şehri kuşatan ordu birlikleri Kala Dız halkından 16 bin aileye zoraki göçü uyguladı. (Kala Dız Zoraki Göçü İngiliz gazetelerince yakından izlendi, bkz. The Sunday times, 09.04.1989, The Guardian, 14.04.1989, The Times 12.06, ve 14.06.1989) Irak enformasyon bakanlığı sözcüsünün açıklamasına göre Kala Dız sonra yerle bir edildi. (Yves Heller, "L'ordre regne au Kurdistan irakien "Le Monde, 21.09.1989)

Irak hükümeti Kala Dız halkına, Özerk Kürdistan bölgesinde Erbil veya Süleymaniye'de istedikleri yerde oturabilecekleri önerisi yapıldığını iddia ediyor. (Irak ABD Büyükelçisi Dr. Abdul Amir Anbari, Haziran 1989) Kürt grupları ise Kala Dız halkına, Erbil ve Süleymaniye'deki üç toplama kampından birinde yerleşme önerisinin yapıldığını, bunun ise geçici bir konaklama olduğu ve bu insanların daha sonra Irak'ın güneyindeki çöllük alandaki gözetim kamplarına yerleştirileceklerini söylüyor.

Hükümet tarafından yıkılan Kürt kasaba ve köylerinin sayısı değişiyor ve Irak'ın konuya ilişkin resmi bir rakamı da yok. Irak muhalefetinin sözcüsüne göre programın Baas rejimi tarafından uygulamaya konulduğu 1970'li yılların ortalarından şimdiye dek yaklaşık 4 bin ile 5 bin arasında köy ve kasaba — yani yüzde 85'i — yerle bir edildi. ABD yönetiminin sayısı ise daha da az 1.200. Ancak bu sayının da nasıl toplandığı ve neye dayandığı kesin değil. Saygın bir Kürt uzmanının tahminlerine göre tüm Kürt kasaba ve köylerinin yüzde 75'i yıkıma uğradı ve sakinleri zoraki göçe tabi tutuldu. (David McDowall, Royal institute of International Affairs'de verdiği konferanstan, 12 Eylül 1989)

Zoraki göçe tabi tutulan insanların çoğunluğunu, yüksek dağlık bölgelerde yaşıyan Kürtler oluşturuyor ve bu bölgeler bugün bomboş. Çoğunun gönderildiği "Yenikentler" de Kürtlerin düzlük bölgelerinde. Bunlardan 12'si Süleymaniye'de olmak üzere 22 adet inşa edildiği söyleniyor. Kürt Özerk Bölgesi yasama organı seçimlerini Eylül 1989'da izlemeye giden bir Fransız gazeteci, Yenikentleri "Süleymaniye kenti yakınında kurulu ulaşımı kolay, ana yola yakın, bit-

kilerin cılız ve Askerin ise yoğun olduğu yerlerde kurulu (Irak ordusunun üçte biri Kürdistan'da konumlandırılmış)" (Yves heller, Le Monde 21 Eylül 1989) Ağustos 1989'da Irak'ın Kürt bölgelerini gezen İngiliz bir gazeteciye, Mart 1988 zehirli gaz saldırısından kurtulanların yeni yerleştirildiği kasabaya "Yeni Halebçe"ye gitmesine izin verilir. İngiliz gazeteci anlatıyor: *" 'Yeni Halebçe' eskisinden 12 mil uzaklıkta... Şekilsiz tek odalı ve çoğunluğunun onarımı daha sonuçlanmamış. Kum, çimento ve taş yığınları arasına sıkışmış. Kısa aralıklarla yerleştirilen askeri karakollar genel görünümün ağırlığını oluşturuyor. Kentin girişinde devlet başkanı Saddam Hüseyin'in koskocaman bir portresi. Bir yetkili kentin adının Kürtlere çok şeyler yapan Saddam'ın anısına Halebçeyi Saddam olduğunu söylüyor... Eski Halepçe'nin 50 bin nüfuslu ahalisinden buraya taşınmış olanlara çok az bir toprak ve üzerinde konut yapabileceği ufak bir arsa verilmiş. Resmi güvencelere rağmen hiçkimse taşınmak istememişse de, çoğu yine de taşınmış. Henüz daha yarısının yapımı biten evinin önünde duran Hoşman Mustafa Fattah, bugün olanaklı olsa hemen eski Halebçe'ye, eski yurduna gideceğini söylüyor."* (Tim Kelsey, Independent London, 19.08.1989)

Yüksek dağlık bölgelerden düz, sıcak bölgelere gelen Kürtlerin çoğu, yeni yaşama uyumda zorluk çekiyor. En büyük sorunlardan biri de işsizlik. Çok az bir kesiminin yaşamını zorbela sürdürme olanağı var. Bir kısmı hafif sanayi dallarında; Süleymaniye, Erbil ve Dihok'ta iş bulmuşsa da, işsizlik ana sorun. OİK'ın görüştüğü yönetimden bir memura göre bir çoğu açlıktan kurtulmak için Irak hükümetine bağlı Kürt Milisi'ne (Fursan, Türkiye'deki Koruculuk Sistemine denk düşüyor Ç.N.) kayıt olmak veya hükümet hesabına ajan olarak çalışmak zorunda kalıyorlar. Sürgündeki Kürtlere göre yenikentlerde yaşıyan insanlar amaçsız olarak, moral bozukluğu ve dünyanın kayıtsız tavrı karşısında "yaşamlarını" sürdürdükleri görüşünde. Fakat içsürgünün hışmına uğrıyan 500 bin Kürt nereye gitti. Bunların bir kısmı Süleymaniye, Erbil ve Dihok'taki akrabalarına sığınıp nüfusu daha da arttırdıkları görüşünde. Diğer bir kısmı bunların Arapların bulunduğu güneydeki kentlere gönderildiği inancında. Diğerleri ise — hükümetin kendilerine misilleme yapıp cezalandırdıkları da — Ürdün/ Suudi Arabistan sınırındaki çöllerdeki toplama kamplarında tutuluyor. Bu kamplara ilişkin kesin bilgiler var ama az. Kürt muhalefet sözcüsü dört kampın adını da veriyor: Ar Ar, Nughat, Salman ve Rutba. Sözcü, kamptaki tutukluların büyük oranda aşırı çöl sıcaklığı ve soğuktan, susuzluktan ve yemeklerden, korkunç psikolojik baskı ve kültürel yoksunluktan çok acı çektiklerini de sözlerine ekliyor. OİK'nin bilgisine başvurduğu Irak ve Kürt ilişkilerinde uzman bir kişi, Irak hükümetinin, Kürtlerden boşaltılmış bölgeleri serbest atış sahası olarak ilan ettiğini, ve öldürücü darbe vurmak için " vur ve öldür" politikasının güdüldüğünü söyledi. Kürt kaynakları, Kürt kasabalarında yaşayan insanların da, büyük baskılara hedef olduğunu, konut satın alma ve yapma hakkının yasak olduğunu, 1975 sonrası gelenlerin sürekli oturma izinlerini resmi makamlarda yeniletme zorunda olduklarını ve bunun da her zaman için Güney'e çöldeki toplama kamplarına sürgün edilme olasılığını taşıdığını belirtiyorlar. Kürtçe eğitimin de yasaklandığına dair iddialar ise incelenip sonuçlandırılamadı.

Kürt yerleşim projesinin resmi açıklamalar dışındaki asıl boyutları daha değişik, yani söz konusu olan halkın güvenliği değil. İran, Türkiye ve Suriye sınırındaki zoraki göçlerle Irak Kürtleri nötralize edildi. Böylece onların komşu ülkelerdeki Kürtler ile ilişkileri dolayısı ile destek kanalları ortadan kaldırıldı. 30 km.'lik alanın dışında kalan bölgelerdeki boşaltmalarla da hükümet başkaldıran Kürtlerden, onları sosyal tabanından koparark intikam alıyor. Barzani ve Talabani'ye bağlı Peşmergeler dağlık bölgelerde başarılı gerilla eylemleri koyabiliyorlardı. Çünkü hem halkın desteğini alıyor, hem de savaşçılarını bu insanlar arasından kazanıyorlardı. Zoraki göçün arkasında yatan temel düşünce de, Kürt ayaklanmasının halktan yoksun bir bölgede yaşama şansından yoksun olacağı idi. Onun için de yeni kurulan yerleşim merkezleri hiç de belirtildiği gibi, Kürtlerin daha iyi yaşayabilme koşullarının yaratılması, alt hizmetlere kavuşturulması gibi düşüncelerden hareket ile yapılmadı. Irak'taki Kürt azınlığın geleceği sonuçta tahmin edilemiyecek düzeyde zorlaştırıldı.

ULUSAL KİMLİK VE SOYKIRIM SORUNU

Bu yoğun kökten değişim Kürt benliği ve kültürünün Irak'ta yaşayabilmesi açısından ne anlama geliyor?. 1980 kitlesel sürgünlerinden önce de Kürtlerin yaşamları genellikle kırsal alanlarda yoğundu. Bazı zamanlar Irak Kürtlerinden kentlere taşınanlar, orada ticaret yapan veya bir meslek tutan insanlar da vardı. Fakat Kürt uygarlığı ve toplumunun kökleri güçlü bir şekilde kırsal bölgelere ve gelenekçi yapıya dayanıyordu. Hatta kentlerde yaşayan Kürtlerin bile, köyleri ve aşiretleri ile olan bağları güçlüydü. Kürt dağ köylerindeki yaşam çizilmeye çalışıldığı gibi ideal olmaktan öte, Kürt ulusal benliğinin beşiğini oluşturuyordu. Çok sayıda Kürdün birden ve vahşi bir şekilde köklerinden kopartılması, tüm toplumsal değerleri birden tahrip etti. Herşeye rağmen belli başlı Kürt kentleri, eskisine oranla daha iyi işlevini görüyor. Fakat kentler kırsal bölgeler olmaksızın yaşamını sürdürebilir mi? Irak'ta şimdi kırsal temel ve kültüründen yokedilmiş Kürt yaşamı içinde Kürtler, tanınan ulusal bir topluluk olarak yaşamlarını sürdürebilecekler mi?

Kimileri, Irak'ın Kürt toplumuna yönelik eylemlerini uluslararası hukuk kurallarına göre bir suç olan Jenosid (Soykırım) olarak niteliyor. Jenosit "büyük bir insanlık suçu ve insan haklarının pervasız biçimde çiğnenmesi" anlamına geliyor. (UN-Documents, ECOSOC, E/CN.4 Sub.2/1985/6 by Mr.Whithaker, 2.7.1985, s.5) Soykırımın yasaklanması 9 Aralık 1948 tarihinde "Soykırımı önleme ve cezalandırma Sözleşmesinde" belirtilmiştir. Sözleşmenin İ maddesi şöyle diyor:

Aşağıda sıralanan eylemler ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu tümden veya kısmen yok etmeyi amaçlıyorsa;

a) bir grubun mensupları öldürülüyorsa;

b) bir gruba bedenen veya zihnen zarar veriliyorsa;

c) bir grubun yaşam koşulları etki altına alınarak planlı ve fiziksel olarak tümdem veya kısmen tahrip ediliyorsa;

d) bir grubun üremesi, alınan tedbirler ile engelleniyorsa;

e) bir grubun çocukları zorla diğer bir gruba devrediliyorsa, bu, bir soykırımdır.

Her ne kadar kesin bir sayı bilinmiyorsa da binlerce Irak'lı Kürt idam edildi, işkence gördü, öldürüldü veya kimyasal silah kullanımı sonucu ölümcül hastalıklara yakalandı. Belki şöyle diyenler de olabilir; her ne kadar Irak hükümetinin Kürtlere uyguladığı yöntemler insanlık dışı ise de, şimdiye kadar bilinen belirli gruplara uygulanan klasik anlamda bir Jenosid'den sözedemeyiz. Öldürüp yoketme düzeyi (sözleşmenin İ maddesinin (a) bendine denk düşüyor) amaçlıdır. Bunlara yüzbinlerce Kürdün evlerinden alınıp zoraki göçe zorlanması, köy ve kasabalarının yerlebir edilmesi, çöldeki kamplarda binlerce, hatta onbinlerce Kürdün kaybolması, Irak'ın diğer bölgelerine sürgün edilişleri, yeni kentlere zorla yerleştirilmeleri ve orada kendilerine kötü muamele ve eziyet edilmesi, herkesçe bilinen uluslararası insan hak ve özgürlüklerinin çiğnenmesi de eklenince, Soykırım Sözleşmesindeki (b) ve (c) bendlerinin gözönüne alınarak Kürtlere karşı yapılanların soykırım olduğunu gündeme getiriyor. Zoraki göç kuşkusuz Kürt halkının bedensel ve düşünsel yaşamını tahrip ediyor ve uzun erimde bu uygulamalar, Kürt benliğinin Irak'ta ortadan kalkmasını da planlıyor ve zaten bunu amaçlıyor.

1948 Sözleşmesinde kasıt sorunu kalıyor. Kasıt, en bariz konularda bile kanıtlanması güç bir kavramdır. Irak'ın giriştiği eylemler, bu çalışmanın ve Senato Dışişleri Komisyonunun raporunun da (21 Eylül 1988) elde ettiği bulgulara dayanarak Sözleşmede belirtilen Soykırım tanımına tamı tamına denk düşmese bile, Irak'ın Kürt vatandaşlarına yönelik yaptıkları, tartışmasız soykırım özellikleri taşıyan eylemlerdir.

Nürnberg Mahkemesi'nde iddia olarak ileri sürülen "insanlığa karşı işlenen suç" aynı şekilde, Irak'ın Kürtlere karşı giriştiği eylemler için de geçerlidir. Mahkeme bunları "öldürme, yoketme, köleleştirme, sürgün ve sivil halka karşı diğer insanlıkdışı eylemler... veya politik, ırksal veya dinsel nedenlerden ötürü baskılar (veya takibatlar)... veya ülke kanunlarının ihlali söz konusu olsa bile" diye tanımlıyor

PSKT GENEL SEKRETERİ
KEMAL BURKAY İLE RÖPORTAJ

"Kentte, köyde, her alanda yığın hareketini örgütlemeliyiz"

Deng adına Hasan Kara 12 Eylül'den buyana yurt dışında bulunan PSKT (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) Genel Sekreteri Kemal Burkay ile görüştü ve bir söyleşi yaptı. Söyleşiyi aşağıda yayınlıyoruz.

DENG

□□ **Sayın Burkay, bize yaşam öykünüzü kısaca anlatır mısınız?**

□1937 yılında Dersim yöresi, Mazgirt ilçesi'nin Dırban (Kızılkale) Köyü'nde doğmuşum. Ailemiz az topraklı ve yoksuldu. Babam, çevre köylerde eğitmenlik yaparak ailemizin geçimini sağlıyordu. İlkokulu köyde okudum. Sonra Akçadağ Köy Enstitüsü'ne girdim ve 1955'te Ergani-Dicle'de bitirdim. 1956'da lise bitirme sınavlarını verdim ve Ankara Hukuk Fakültesi'ne kaydoldum. Önce köy öğretmenliği, son iki yılda da muhasebe memurluğu yaparak ve yazları sınava girerek fakülteyi 1960 yılında bitirdim. 1964 yılında Elazığ'da serbest avukatlığa başladım, sonra Tunceli'ye taşındım.

Genel olarak şekilci ve sıkıcı hukuk mesleğini ve avukatlığı sevmedim. Sanat ve edebiyata büyük ilgi duyuyordum. Daha ilk gençlik yıllarımda şiirler, hikayeler yazdım, iki de roman denemesi yaptım.

Daha üniversite döneminde sosyalist görüşler beni derinden etkilemişti. Aynı zamanda güçlü bir Kürt yurtseverliği bilinci edinmiştim. Bu konuları çevremde sürekli tartıştım. Ama örgütlü politik çalışmayı hiç düşünmemiştim. Tutkum edebiyata idi.

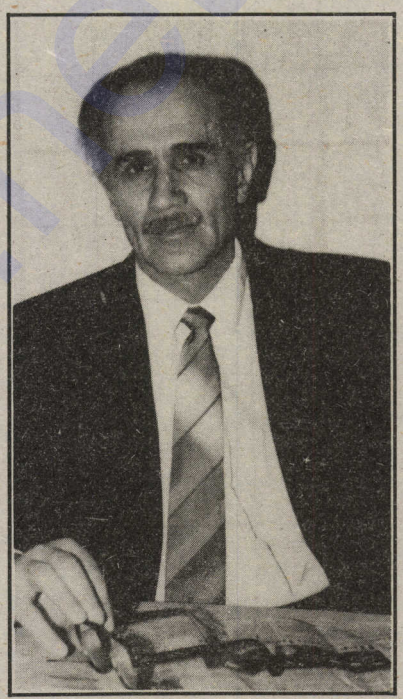

Foto DENG

Ancak ülkedeki ortam, halkın yaşama koşulları beni politikanın içine çekti.

1965 yılında Elazığ'da Türkiye İşçi Partisi'nin il örgütünü kurduk. Bu tarihten itibaren, giderek hızlanan biçimde politik çalışmanın içine girdim. TİP'in Elazığ'da, Tunceli'de, Bingöl'de, Erzincan'da örgütlenmesinde aktif olarak çalıştım. 1968'deki 3. Kongre'de Genel Yönetim Kurulu üyeliğine seçildim. Daha sonra TİP Merkez Yürütme Kurulu'nda görev yaptım.

1966'da, 1969'da, 1971'de (12 Mart döneminde) çeşitli kereler, yazılarım ve politik çalışmalarım nedeniyle gözaltına alındım, tutuklandım ve hakkımda ağır hapis cezaları verildi. 1972 yılında yurt dışına çıktım. Yurt dışında kaldığım iki yıllık süre içinde, Almanya'da Kürt işçi ve aydınlarının kurdukları solcu nitelikteki Hevra'nın çalışmalarına katıldım. "Ronahi" dergisine yazılar yazdım. "Türkiye Şartlarında Kürt Halkının Kurtuluş Mücadelesi" adlı çalışmam bu dönemde ve "Hıdır Murat"

adıyla yayınlandı. 1974'te çıkan aftan yararlanarak tekrar yurda döndüm.

Belli bir hazırlık çalışmasından sonra 1974 yılının sonuna doğru, bir grup arkadaşla birlikte illegal Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi'ni kurduk. Ben Parti'nin genel sekreteri oldum.

1980 yılında, daha darbe öncesi Partimize karşı yoğun bir operasyon başlatılınca, örgüt kararıyla yurt dışına çıktım. O tarihten beri politik çalışmalarımı yurt dışında sürdürüyorum.

□□**Siz ve arkadaşlarınız Kürdistan'a özgü ayrı bir sosyalist partiye niçin gerek duydunuz? 12 Mart sonrası yeniden örgütlenen TİP'te veya Kürt ve Türk sosyalistlerinin birlikte örgütlenebileceği bir başka partide politik çalışmayı sürdüremez miydiniz?**

□Elbet, 1960'lı yıllarda TİP'te çalışmış olmaktan hiçbir zaman pişmanlık duymadım. Solda ve Kürt yurtsever hareketinde kimileri bunu bir kusur saymaktalar! Oysa Türk yoldaşlarla omuz omuza yürüttüğümüz bu mücadeleden dolayı ben onur duyuyorum.

Ancak 1970'li yılların başında durum değişmişti. Kürt ulusal hareketi hızla gelişmekteydi, ama Türkiye solu bunun önemini gereği gibi kavrayabilmekten, sorunun çözümü için sağlıklı bir program önermekten ve kitle mücadelesine yön vermek için gerekeni yapmaktan uzaktı.

TİP, 1970 yılında yapılan 4. Büyük Kongresinde Kürt sorununa ilişkin olarak tarihsel önemde bir karar aldı. Hatta Anayasa Mahkemesi TİP'i kapatırken bu kararı gerekçe gösterdi. Ne var ki TİP, sözkonusu Kongre kararını Anayasa Mahkemesi önünde ve kamuoyunda gereği gibi savunma kararlılığını gösteremedi. Baskılar karşısında geri çekildi. Daha sonra yeniden örgütlendiğinde ise zaten, Kürt sorununun parti içinde tartışılmasına bile ambargo koydu.

Elbet o dönemde solda yeni örgütlenmeler de vardı. Ama Kürt sorunu hem bilimsel ölçüleri içinde kavranmıyor, hem de önemsenmiyor, ikinci-üçüncü dereceden bir sorun sayılıyordu. Oysa Kürt ulusal sorununu gerektiği gibi tartışmak, halkımızın istemlerini dile getirmek, sorunun çözümü için bir program oluşturmak ve bu çerçevede ulusal kurtuluş güçlerinin mücadelesine yön vermek gerekiyordu. Bunu ancak ayrı, bağımsız bir örgütle yapabilirdik.

□□**Böyle bir partinin bir sınıf partisi olması zorunlu muydu? Acaba, sosyalist görüşte olsun olmasın, geniş bir yurtsever kitleyi içeren, geniş tabanlı bir parti kurmak daha doğru olmaz mıydı? Böyle bir örgüt Kürt yurtsever hareketinin birliğine hizmet etmez miydi? Kürt solu da belki bugünkü kadar dağınık olmazdı?**

□O dönemde ulusal güçlerin tek parti içinde örgütlenmesini savunanlar vardı. Ayrıca, bu nitelikte bir parti, Kürdistan Demokrat Partisi, daha 1965'te örgütlenmişti. KDP, 12 Mart döneminde dağıl-

1984, Burkay PSKT'nin 10. Kuruluş Yıldönümü Toplantısı'nda konuşurken

mıştı ve yeniden toparlanmaya çalışıyordu. O kesimden de bize öneriler geldi. Ancak biz bilimsel sosyalizmi kılavuz edinen bir işçi sınıfı partisini hedeflemiştik. Bu yüzden Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi'ni (PSKT) kurduk.

Kanımca yaptığımız doğruydu ve bu Kürt marksistleri olarak bizim görevimizdi. Kürdistan'da işçi sınıfının bağımsız politikasını ortaya koymak, savunabilmek için, bir işçi sınıfı örgütüne gerek vardı. Diğer yurtsever kesimlerle ortak bir partide bu yapılamazdı.

Kürt halkının üstündeki baskı ve sömürü, yalnızca sömürgeci ya da ulusal nitelikte değil. Kürt burjuvalarının ve toprak sahiplerinin Kürt emekçileri üstündeki baskı ve sömürüsü de küçümsenemez. Üstelik bu ikinciler, önemli derecede sömürgeci rejimle işbirliği içindedirler. Bir halkın kurtuluş mücadelesinde, yabancı boyunduruğuna son verme birinci büyük adımsa, iç sömürücülerin sultasına son vermek, diğer bir deyişle sosyalist bir yönetim kurmak, ikinci büyük adımdır.

Açık ki burjuvalar ve büyük toprak sahipleri, ulusal kurtuluş mücadelesine katıldıkları zaman da, onu birinci aşamada tutmak isterler. Yabancının yerine kendi yönetimlerini kurmak onlara yeter. Küçük burjuvazinin varlıklı kesimi için de sosyalizm amaç değildir. Sosyalizme giden yol -son gelişmelerin de gösterdiği gibi- elbet uzundur; ama bu süre içinde de, emekçi sınıfların çıkarını savunan bir sosyalist partinin toplumdaki rolü, katkısı önemlidir. İşte bu nedenle, Kürdistan'lı emekçilerin, işçilerin ve yoksul köylülerin çıkarlarını savunacak, istemlerini dile getirecek bir politik örgüte her zaman gerek vardır.

Biz ulusal demokratik devrimin başarısı için de, bir işçi sınıfı partisinin rolünün önemli olduğu kanısındayız. Ekonomik ve toplumsal yapı bilimsel bir tahlile tabi tutulmalı, hedefler ve dost-düşman doğru belirlenmeli. Bunu ancak, halkın emekçi çoğunluğunun çıkarlarını temsil eden devrimci bir parti yapabilir.

Nitekim PSKT Türkiye Kürdistanı bakımından ilk kez ekonomik ve toplumsal yapının bilimsel bir tahlilini yaptı. Kürdistan'ın sömürge durumunu, yarı-feodal yapısını açıklığa kavuşturdu ve ulusal kurtuluş mücadelesinde ilk adımı **ulusal demokratik devrim** olarak belirledi.

Partimiz, Özgürlük Yolu dergisi ve Roja Welat gazetesiyle ve ayrıca zengin kitap yayınlarıyla, hem ulusal baskıyı teşhir etti, Kürt dili ve kültüründen örnekler sergiledi, ulusal bilinci ve coşkuyu yükseltti, hem de Kürdistan'da sosyalizm görüşlerinin yaygınlaşıp kök salmasında büyük rol oynadı.

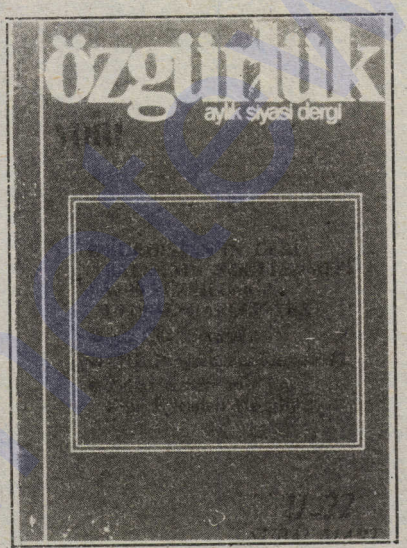

Kürt yurtsever hareketinin birliği farklı bir sorundur. Bunun ille de bir partide, hem de burjuva nitelikte bir partide olması gerekmiyor. Örneğin burjuvalar, birlik adına, kendi partilerinden, programlarından vazgeçip bir marksist partide birliğe evet derler mi? Açık ki demezler. O halde işçilerden ve sosyalizm yandaşı öteki emekçi ve aydınlardan da bunu beklememeliler. Sınıflı bir toplumda farklı sınıfların ve çıkar gruplarının istemlerini temsil eden ayrı partilerin bulunması doğaldır. Ulusal güçlerin birliğini ise bir ulusal cephe içinde gerçekleştirmek mümkün ve gereklidir. Başka ülkelerde de böyle olmuştur.

Partimiz tüm yurtsever partileri ve güçleri biraraya getirecek bir ulusal cephe anlayışını daha ilk günden kararlı biçimde savunmakta ve bunun için çaba harcamaktadır. Daha 12 Eylül öncesi, üç örgütün (PSKT, KUK ve KİP) katıldığı UDG girişimi, daha sonra beş örgütle sürdürülen "Hevkari" çalışması, şimdi ise içinde yer aldığımız TEVGER (Kürdistan Kurtuluş Hareketi) bunun kanıtıdır.

Sol güçlerin dağınıklığı sorununa gelince, bu daha da farklı bir konu. O dönemde, yurtsever hareketin çeşitli kanatlarının katılacağı, geniş tabanlı bir partinin, soldaki dağınıklığı önleyebileceğini

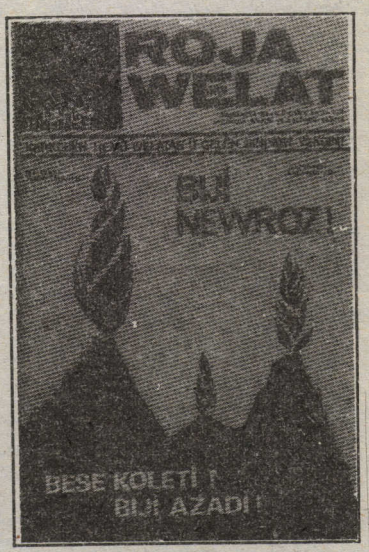

sanmıyorum. Çünkü sözkonusu dönem dünyada, Türkiye'de ve doğal olarak Kürdistan'da, solun ayrışma dönemiydi. Örneğin "Çin yanlısı" ya da maoist türden bir parti tüm ülkelerde boy veriyordu. Goşizan renkli örgütlenmeler tüm ülkelerde vardı. Sözkonusu bölünmeler, asıl olarak uluslararası sosyalist hareketteki bölünmelerden kaynaklanıyordu. Hem ideolojik ve programsal görüş ayrılıkları, hem de tolerans yokluğu soldaki bölünmeyi hızlandırmakta idi. Bunlar aşılmadıkça da solda özlenen birlikleri sağlamak güçtür.

□□PSKT Kürdistan'ın ekonomik ve sosyal yapısını yarı-feodal olarak niteliyor. Ama Kürdistan'daki toplumsal yapıyı artık kapitalizm olarak niteleyenler de var. Bu belirlemelerin gerekçesi ve önemi sizce nedir?

□Konu geniş, böylesi bir söyleşide kısaca açıklanabilecek türden değil. Bu konuyu geçmişte birçok kez ele aldık. Örneğin, yukarda sözünü ettiğim **"Türkiye Şartlarında Kürt Halkının Kurtuluş Mücadelesi"** adlı incelemenin yanısıra, 12 Eylül öncesinde C. Aladağ adıyla yayınlanan **"Milli Mesele ve Kürdistan'da Feodalite-Aşiret"** yine **"Kürdistan'ın Sömürgeleştirilmesi ve Kürt Ulusal Hareketleri"** adlı iki incelememde bu konuya ayrıntılı olarak değindim. Ahmet Taş arkadaşımızın 12 Eylül sonrası yurt dışında yayınlanan **"Kürdistan'da Ekonomik ve Sosyal Yapı"** adlı incelemesi ise esas olarak bu konuyu ele alıyor. Şu kadarını söylemeliyim ki, bu belirlemeyi yaparken bir ön yargıdan değil, Kürdistan'ın somut ekonomik ve sosyal yapısından hareket ediyoruz.

Biz, kapitalist üretim ilişkilerinin uzunca bir zamandan beri Kürdistan'a sızdığı, bir dereceye kadar geliştiği ve toplumsal yapıyı etkilediği görüşündeyiz. Ancak bu gelişme, ağır sömürgeci sömürü ve baskı koşullarında son derece yavaştır, çarpıktır. Sömürgeci terör, zaman zaman mevcut üretim güçlerini de tahrip ediyor.

Diğer yandan, kapitalist gelişmenin özü, temeli olan sanayileşme Kürdistan'da çok zayıftır. Madencilik, enerji ve benzer alanlardaki mevcut sanayi esas olarak devletin elinde ve ülkemizi kalkındırmaya değil, sömürmeye yönelik. Kürdistan'da tarım ve hayvancılık, bugün de esas olarak ilkel yöntemlerle yapılıyor.

Kürdistan'da, "ağalık" sözcüğüyle ifade edilen büyük toprak sahipliği bugün de güçlüdür ve ağa köylerinde yeni teknik ve ücretli işçilik, eski teknik ve angarya

ile, toprak beyi ile köylü arasındaki eski türden feodal ilişkilerle içiçedir. Şeyhler ise, kırsal ve hatta kentsel kesimdeki binlerce, onbinlerce müritleriyle, tümüyle Ortaçağlara özgü bir feodal ilişkiyi sürdürüyorlar. Kürdistan'da, hatta feodalizm öncesine ait bir kurum olan aşiret yapısı bugün de oldukça canlıdır. Özetle Kürdistan kenti modern sanayi kenti olamamıştır. Kürdistan kırı ise, büyük ölçüde eski özelliklerini koruyor. Bu nedenle de kapitalizmin getirdiği yenilikler Kürdistan'da feodal geçmişin güçlü kalıntılarıyla yanyana, içiçe yaşıyor. Böyle bir yapıyı "kapitalizm" diye niteleyip geçmek, gerçekçi olmaz. Bu yarı-feodal bir yapıdır.

Ekonomik ve sosyal yapının doğru biçimde analizi, belirlenecek politikaların sağlıklı ve gerçekçi olması bakımından önemlidir.

Örneğin biz, bu belirlemeden yola çıkarak Kürt toplumunun önündeki tarihsel adımı **ulusal demokratik devrim** olarak niteliyoruz. Yani sömürgeci boyunduruk kırılmalı, ulusal baskı kalkmalı, Kürt halkı özgür olmalıdır. Ama aynı zamanda, bir toprak reformuyla köylü özgürlüğe kavuşmalı, feodal bağ ve ilişkiler bir bütün olarak toplum yaşamından temizlenmeli; böylece Kürt köylüsüyle birlikte tüm toplum demokratik, çağdaş bir nitelik kazanmalıdır. Ulusal demokratik devrim **anti-sömürgeci ve anti-feodaldır.**

Partimiz bu tahlilden yola çıktığı içindir ki geçmişten bu yana anti-feodal mücadeleye de önem vermektedir. Buna karşılık, Kürdistan kapitalisttir diyen bir örgütün, anti-feodal görevlere önem vermemesi, bunları zaten aşılmış sayması doğal olur. Ne var ki Kürdistan'da bugün de, ağalığa-şeyhliğe karşı mücadelenin önemini görüp kavramak için uzun incelemelere gerek olmadığı kanısındayım.

□□Sayın Burkay, bildiğimiz kadarıyla Partinizin Türkiye Kürdistanı'ndaki diğer sol örgütlerden önemli bir farkı, bağımsızlık ve federasyon konusundaki görüş ve politikasıdır. Irak ve İran Kürdistanı örgütlerinden farklı olarak, Partinizin dışında, Türkiye Kürdistanı sol örgütlerinin tümü, bağımsızlık dışındaki tüm seçenekleri reddediyorlar. Bu örgütler PSKT'yi de, federasyona ilişkin görüşleri nedeniyle eleştiriyorlar. Şu anda Sovyetler Birliği'nde, Yugoslavya, Çekoslovakya gibi federatif ülkelerde yeralan gelişmelere bakılırsa, federatif birliklerin geleceği pek parlak değil. PSKT bu konudaki görüşünde ısrarlı mı?

□Öncelikle bu konudaki bir yanlış anlayışa değineyim: Bağımsızlık kavramıyla federatif yapı çelişmiyor. Bizim demokratik bir federasyondan kastımız, eşit haklara sahip cumhuriyetlerin birliğidir. Örneğin 15 cumhuriyetli Sovyetler Birliği'nde kim bağımlı, kim bağımsızdır? Kanımca 130 milyon nüfuslu geniş ve büyük Rusya da, küçük Letonya da aynı derecede bağımsızlar. En azından teorik olarak böyle. Ama pratikte belki bu ilke iyi işlemiyor, belki kimi haksızlıklar, eşitsizlikler var; o başka. O zaman, eğer birlik yaşatılmak isteniyorsa, sözkonusu eşitsizlikler, haksızlıklar giderilmeli.

Bu tür federatif birliklerin koşulu, onun gönüllü olmasıdır. Yani

her ulus kendi rızasıyla birliğe evet demeli. Demiyorsa, zaten birlik olmaz. Demişse sorun yoktur. Ayrıca, eşitliğin ve bağımsızlığın diğer koşulu, birleşen herbir ulusun aynı zamanda ayrılma hakkına da sahip olması. Birlikte yaşamak istemeyen ayrılabilmeli. Elbet ayrılırken, şimdi kimi Sovyet cumhuriyetlerinin yaptığı gibi, "hadi allahaısmarladık" deyip gitmek olmaz. Kırsal kesimde, bir aile halinde yaşayan iki kardeş bile ayrılırken oturup bir hesap-kitap yaparlar. Ayrılan cumhuriyetler de ekonomik, politik vs. ilişkileri adil bir şekilde bir düzene bağlayarak ayrılmalılar.

Dolayısiyle sorunu "**bağımsızlık ya da federasyon**" biçiminde koymak yanlış olur. "**Ayrı devlet-ya da federasyon**" biçiminde koymak gerekir. Çünkü her iki durumda da bağımsızlık vardır. Bir yerde ayrı yaşayan bağımsızlar, bir yerde birarada yaşayan bağımsızlar..

Biz Kürt halkının kendi kaderini serbestçe tayin hakkından yanayız. Bizce Kürt halkı eşitsizliğe, ya da bağımlılığa hiçbir zaman evet demeyecektir. O, kendi kaderini serbestçe tayin edebildiği an, ya ayrı bir devleti, ya da eşit haklara sahip iki cumhuriyetli bir federasyonu seçecektir. Her iki durumda da bağımlılık sözkonusu değil. Örneğin, bir Kürdistan cumhuriyeti oluşsa ve bu Türkiye Cumhuriyeti'yle eşit haklar temelinde federatif bir birlik oluştursa, böyle bir birlikte kim kime bağlı olur?

Bizim önerimiz bu iki seçeneği de kapsıyor. Seçecek olansa Kürt halkının -aynı zamanda Türk halkının- kendisi. Kimbilir belki de Türk halkı birlikte yaşamak istemez! Baksanıza, Sovyetler'de ayrılma eğilimi Ruslar arasında da bayağı güçlü..

Bu nedenle, PSKT bağımsızlığa karşıdır diyenler doğru söylemiyorlar. Gerçekte programımızı bilmiyor değiller. Binkez söylediğimizi de işitmiyor değiller. Ama öyle söylemek işlerine geliyor. Ancak bu tür boş iddialar ve çarpıtmalar artık kabak tadı vermeye başladı.

Onlarla bir farkımız var elbet. Onlar her halükarda ayrılmadan yana. Biz ise, aynı zamanda demokratik bir birliğe kapıyı açık tutuyoruz. Belki tarihsel koşullar bunu gündeme getirir; belki böylesi bir çözüm her iki halk için de yararlı olur.

Eskiden yalnız otonomi için mücadele eden Irak'lı örgütler de, örneğin Kürdistan Yurtsever Birliği, şimdi sorunu "kendi kaderini tayin hakkı" olarak koyuyor ve bunun hem ayrı devleti, hem de federasyonu içerdiğini belirtiyorlar.

Biz sosyalistiz ve halklar arasında eşitliğe, işbirliğine dayanan kardeşçe ve sıkı ilişkilerden yanayız. Onların, eşit, demokratik koşullarda birlikte yaşayabilecekleri görüşündeyiz.

Sovyetler Birliği'nde, Yugoslavya'da, Çekoslovakya'da ve benzeri ülkelerde görülen ulusal çatışmalar, ayrılma yanlısı eğilimler ise, kanımca bizim yanlış olduğumuzu göstermiyor. Bu eğilim, sosyalist sistemdeki son dağılma ve gerilemeyle paralel giden olumsuz bir eğilimdir ve geçicidir. O insanlık açısından ileri yönde bir gelişimi temsil etmiyor. İleri yönde gelişim, halklar arasında duvarların, çitlerin büyümesi, düşmanlıkların alevlenmesi değil, bunun tersidir. Elbet, tüm zikzaklarına karşılık gelişim, uzun vadede ileri doğrultudadır. Her halkın, her ulusun özgürlüğü, bağımsızlığı, aynı zamanda uluslar arasında ilişkilerin güçlenmesi, işbirliği yönündedir. Örneğin Avrupa Ortak Pazarı ve Avrupa Birliği yönündeki gelişmeler de bunu doğruluyor. Dünün dişe diş savaşan Avrupası şimdi kendi içinde gümrük duvarlarını, giderek, tüm sınırları kaldırma yolundadır. Ortak bir para birimi hedeflenmiştir. Avrupa Parlamentosu ise daha şimdiden ortaya çıkmıştır.

Belli ki Asya ve Ortadoğu hala çok geride. Ama gelecekte Ortadoğu'da da benzer gelişmelerin olmayacağını kim iddia edebilir? Biz buna karşı değiliz. Kürdistan'ı bölüşmüş devletler buna evet derse biz hayır demeyiz. "Gelin, Ortadoğu'da tüm sınırları kaldırın, tüm uluslar, -Kürtler, Filistinliler, Beluciler de- kendi ülkelerinde egemen olsunlar, kendi parlamentolarını ve hükümetlerini kursunlar. Tüm toplumlar demokratikleşsin ve Arap, Türk, Kürt, Fars, Azeri, Beluci, Yahudi uluslarının katılacağı bir 'Ortadoğu Birliği' kurulsun!" Böyle diyemez miyiz? Elbet, böyle bir istem, bugün için belki düşseldir, ama yarın için değil. Üstelik bu, bizi "ayrılıkçılıkla, bölücülükle" suçlayan kimilerine verilecek en iyi cevaptır. Ekonomik ve sosyal alanda, askeri güç olarak sömürgeci güçlerden geriyiz; ama düşünsel planda, geleceğin tasarlanmasına ilişkin olarak onlardan daha geri olduğumuzu kim ileri sürebilir?

□□Irak Kürdistan'ında 1961 yılından, İran Kürdistanı'nda ise 1979 yılından bu yana geniş çapta bir silahlı mücadele var. Türkiye Kürdistanı'nda ise 1984 yazında PKK'nın başlattığı eylemler süregelmekte. Oysa PSKT bugüne kadar silahlı mücadeleye yönelmedi. Sizin bu konudaki görüşünüz nedir? Silahlı mücadeleye, ya da genel olarak şiddete karşı mısınız?

□Gerek sınıf mücadelesinde, gerekse ulusal kurtuluş mücadelesinde, yere ve zamana, diğer bir deyişle somut koşullara göre çeşitli mücadele biçimlerine ayrı ayrı, ya da birarada başvurulabilir. Silahlı mücadele de bunun içindedir.

Bir amaca ulaşmak için, başka yollar, imkanlar varsa, ille de şiddet kullanmak gerekmez. Biz şiddeti tercih etmeyiz. O, insanlığa acı veren bir araçtır. Ama, tarihte ve günümüzde görüldüğü üzere, şiddete en başta sömürücü ve zorba güçler başvurmaktalar. Şiddet onların elinde, ezdikleri, sömürdükleri kitleleri ve halkları denet-

lemek, mevcut düzeni sürdürmek için yaygın biçimde kullanılmıştır ve bugün de kullanılmaktadır. Dolayısiyle ezilenleri ve sömürge-bağımlı halkları silahlı direnişe, şiddete zorlayan da bu durumdur. Zorbalığa, zulme karşı direnmek, silahla da olsa meşrudur, doğal bir haktır. Kürt halkının çeşitli parçalarda bugün yürütmekte olduğu silahlı direnişin de halkımız için en doğal hak olduğu tartışma götürmez. Halkımızı en temel haklardan yoksun bırakan, bizi köleleştirmek isteyen, acımasızca sömüren, bize zulmeden ve zaman zaman kırımdan geçiren sömürgeci ve zorba güçlerin buna yönelik karalamalarının bir değeri, ya da haklılık payı yoktur.

Diğer yandan, bir aracı kullanmaya hakkı olmak, ille de her an ve her durumda onu kullanmayı gerektirmez. Kimi durumda silahlı mücadele onu kullanana yarar değil, zarar verebilir.

Kimileri, silahlı mücadeleyi abartıyor, temel mücadele biçimi sayıyorlar ve koşullar ne olursa olsun ona başvurmayı öneriyorlar. Bunu, adeta devrimciliğin bir koşulu sayıyorlar. Marksizm-Leninizm adına ileri sürülen bu görüş yanlıştır, Marksizm-Leninizme de yabancıdır.

Temel mücadele biçimi politiktir. Çok çeşitli araçlardan yararlanarak kitlelerin eğitilmesi, örgütlenmesi, mücadeleye kazanılması, ancak sağlıklı bir politik çalışmayla mümkündür.

Güç dengesi, ulusal ve uluslararası koşullar uygun değilken silahlı direniş başlatmak, zafere yol açmayacağı gibi, ona başvuranlara ve halka yıkım da getirebilir.

Hatta kimi zaman, bizzat sömürücü ve zorba yönetimler, devrimci ve yurtsever güçleri erken, zamansız bir direnişe yöneltip kolayca ezmek isterler; türlü biçimde halkı kışkırtırlar, provokasyon yaratırlar.

Partimiz Kürdistan'ın Irak ve İran parçalarında yıllardır yürütülen silahlı mücadeleye, politik ve moral düzeyde de olsa destek veriyor. Halkımızın istemleri ve direnişi haklıdır. Ancak bir başına silahlı direnişin yetmediğini en iyi bu örnekler gösteriyor. Irak'ta Kürt halkı, aslında daha 1915'ten bu yana ayaklanma halindedir. 1961'den bu yana ise, 1970'i izleyen kısa bir kesintinin dışında, yıllardır zorlu bir gerilla mücadelesi verilmekte. Kürt halkı bu parçada zaman zaman geniş kurtarılmış bölgeler yarattı, 40-50 bine varan silahlı güçler oluşturdu; ancak tüm bunlar başarıya ulaşmaya yetmedi. Hareket bir kez 1975 yılında Irak-İran anlaşmasının, bir kez de 1988'de karşı tarafın kimyasal silah kullanmasının ardından, ağır bir yenilgiye uğradı. Irak Kürdistanı, 3-4 kadar büyük kentin dışında nerdeyse tümden boşaltıldı. Binlerce köy, onlarca kasaba, nüfusu yüzbine ulaşan kentler yerle bir edildi. Halk ya sınırlar ötesine göçtü, ya sürgün edildi, kıyıldı. Ve dünya tüm bunlara karşı kayıtsız kaldı.

İran Kürdistanı'nda 1979 yılında başlayan silahlı direniş de, İran KDP'nin öncülüğünde bu parçayı bir boydan bir boya sardı. 1980-81'de kurtarılmış bölgeler nerdeyse Kürt nüfusun çoğunlukta olduğu tüm alanı kapsıyordu. Halk devrime büyük destek verdi. Ne var ki bu durum sonuca ulaşmaya yetmedi. Kurtarılmış bölgeler bir süre sonra elden çıktı. Bölge yeni kışlalarla, binlerce karakolla örüldü. Partizan savaşı bugün de etkili biçimde sürüyor.

Ama sonuç?

Kürt halkının sorumlu politik öncüleri bu durum üzerinde ciddi biçimde düşünmeli. Demek ki devrimi başarıya götürmek, savaşı sonuçlandırmak, Kürt halkını egemen kılmak için silahlı mücadele yetmiyor. Nedenler ise görmek isteyenler için bellidir: Kürdistan, onu bölen sömürgeci güçlerce tam bir kuşatma altındadır. Kürdistan'a dış yardım gelse bile, bu dost olmayan topraklardan geçip gelmek zorundadır. Bu durum, Kürt hareketini, bir parçada savaşırken, Kürdistan'ın diğer bir parçasını elde tutan komşu devletlerle ilişkilere zorluyor.

Diğer yandan, Kürdistan soru-

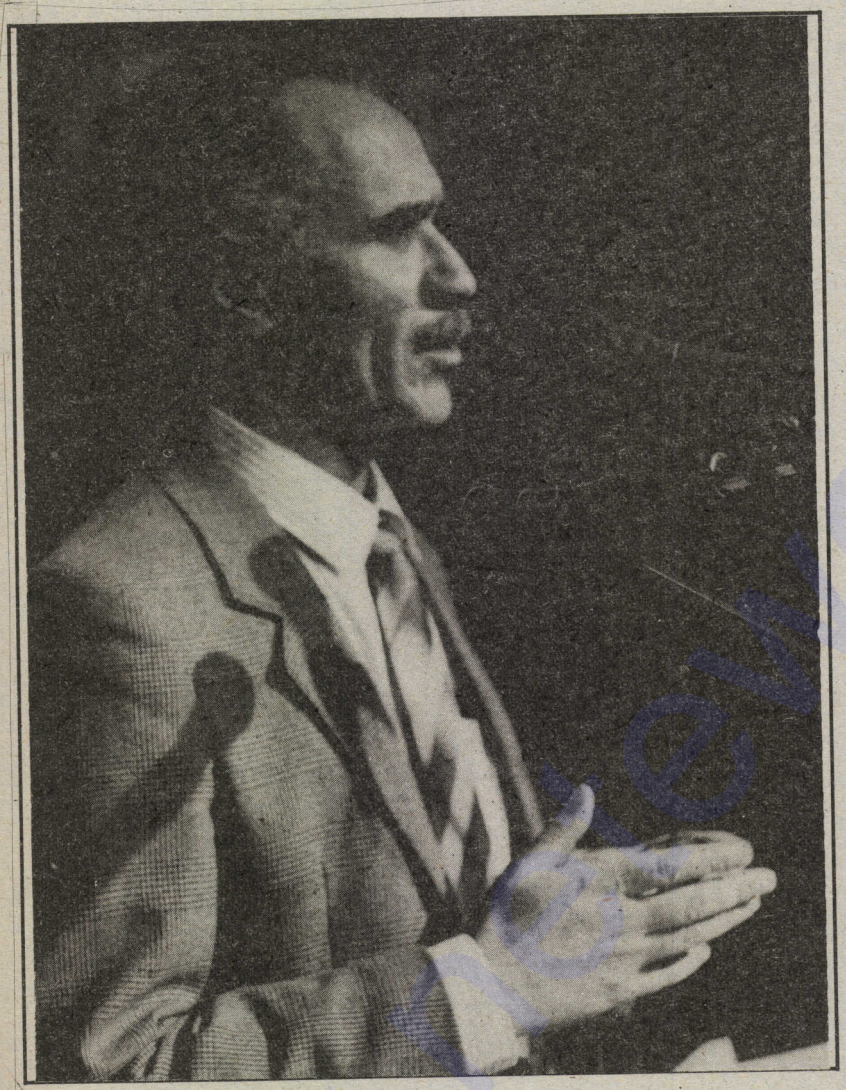

Burkay bir toplantıda konuşurken

nunun özgün koşulları nedeniyle, uluslararası etkin güçler Kürt halkına herhangi ciddi bir destekten kaçınıyor. Kimse bu dört devleti, koca bir Arap dünyasını karşıya almak istemiyor. Silahlı mücadele ise üs, eğitim olanakları, para ve silah gerektirir. Silahlı mücadele veren Kürt örgütleri, herkesçe de bilindiği gibi, bu tür bir desteği Irak, İran, Suriye gibi komşu ülkelerden sağlamaya çalışıyorlar. Kimisi için, Türkiye ile iyi geçinme sorunu var. Oysa bu ülkelerin herbiri Kürdistan'ın bir parçasını elinde tutuyor ve Kürt kurtuluş mücadelesinin başarıya ulaşmasını kesinlikle istemiyor. Olan şudur: Bu devletler Kürt hareketini, kendi aralarındaki kimi sorunlarda taviz koparmak için bir koçbaşı olarak kullanıyorlar. Bu nedenle de her an Kürtlere oyun oynayabilirler, onları, geçmişte de görüldüğü gibi, yapayalnız bırakabilirler.

Bu tür ilişkiler ve desteklerle Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi zafere ulaşabilir mi? Bunu umut eden ancak kendisini kandırır. Gerçek şu ki, bu tür ilişkilere giren örgütler bağımsız bir politika izleme olanağını da çoğu zaman yitirirler.

O halde Kürt yurtsever güçleri olup bitenlerden dersler çıkarmalı. Kürt halkını bilinçlendirmek, örgütlemek için ille de silahlı mücadele gerekmiyor. Yığınların mücadelesi salt silahlı mücadeleye indirgenmemeli. Eğer koşullar silahlı mücadele için elverişli değilse veya, silahlı mücadeleyle sonuç alma mümkün görünmüyorsa, öteki mücadele biçimlerine ağırlık vermeli.

Biz PSKT olarak tüm bunları göz önüne aldığımız için Türkiye Kürdistanı'nda bir silahlı direniş başlatmadık ve böyle bir mücadelenin başlatılmasından yana olmadık.

□□Ama kimileri, Kürdistan'da bugünkü geniş kapsamlı yurtsever uyanışın PKK'nın silahlı eylemleri sayesinde olduğunu ileri sürüyor. Franz Fanon'un Cezayir Kurtuluş Savaşı ile ilgili olarak ileri sürdüğü "ilk kurşun" etkisine benzetiyor kimisi..

□Bu iddialara katılmıyorum. Bunu söyleyenler dünden bugüne Kürt ulusal hareketindeki gelişme seyrini ve bu gelişmede her bir örgütün ve kesimin payını objektif biçimde değerlendiremiyorlar.

Bir kez, bugün Kürdistan'da görülen geniş kapsamlı yurtsever uyanış, salt son birkaç yılın ürünü değil. Daha eskileri, anıları daha taze olan Kürt ayaklanmalarını bir yana bırakalım, ama en azından 1958'deki "Kırkdokuzlar" tutuklanmasından başlayarak, yazan, örgütlenen, tutuklanan binlerce Kürt aydınının, irili-ufaklı Kürt örgütünün bu işte katkısı var.

Kürt toplumundaki kitlesel uyanış yeni değil. Daha 1966-67'lerdeki "Doğu Mitingleri"ni hatırlayalım. Diyarbakır'da, Siverek'te, Silvan'da, Tunceli'de, Ağrı'da ve başka yerlerde binlerin katıldığı bu coşkulu gösteriler de o zaman Kürt halkındaki kitlesel uyanışın bir kanıtı değil mi? O zamanlar ortada PKK mı vardı? 1970'li yılların başlarını düşünelim: PSKT 1974 sonunda kuruldu. **Özgürlük Yolu** dergisi 1975 Haziran'ında yayın hayatına başladı. Dergi, teorik niteliğine ve onca ağır baskı ve engellemelere rağmen (örneğin Ankara ve İstanbul'da, özellikle 15.

sayıdan itibaren, hiçbir kitabevi ve büfe onu satmayı kabul etmedi, her sayısı hakkında daha yayınlanmadan toplanma kararı çıktı) 10 bin ve bazan daha fazla basılıp dağıtıldı. Daha ağır baskılara hedef olan **Roja Welat** gazetesi 30-40 bin dolayında basılıp dağıldı. Diyarbakır'da dağıtım ekiplerinin bir saat içinde 2-3 bin dolayında Roja Welat sattıkları oldu. Bu kitlesel uyanışın bir göstergesi değil miydi?

Ya 200 bin üyeli TÖB-DER Kongresinde Kürt dili ve kültürüyle ilgili alınan olumlu kararlar? Diyarbakır ve Ağrı Belediye seçimleri?

ara seçimlerine giren yurtsever adaylar da Kürdistan'da önemli başarılar sağladılar. Tüm bunlar neyin göstergesidir?

Gerçek şu ki, daha 12 Eylül öncesinde Kürdistan'da ulusal uyanış, yayın organlarıyla, kent ve kasabalarda mantar gibi biten yurtsever derneklerle, sol ve yurtsever partilerle, miting ve yürüyüşlerle, faşist güçlere Kürdistan'ı haram eden çeşitli eylemlerle hızla ve yığınsal biçimde boy vermekteydi. Manzara sömürgeci rejim için ürkütücüydü. Ve o, bu gelişmeyi frenlemek, Kürt ulusal hareketini yanlışa yöneltmek, kendi içinde çatıştırmak, kaos yaratmak ve bundan yararlanıp ona saldırmak için ne lazımsa yaptı. Doğrusu, başarılı da oldu!

Darbeye hazırlanan faşist güçler bu olayları da yoğun biçimde sömürdüler, gerekçe yaptılar. Oysa, sözkonusu terör olaylarının içinde, birçok yerde bizzat MİT elemanlarının, sivil giyinmiş yüzbaşı ve binbaşıların, kontr-gerilla elemanlarının olduğunu bugün kim bilmez ki..

"İlk kurşun" teorisine gelince. Bu görüş biraz romantik, ama Kürdistan için hiç de gerçekçi değil. Daha eskileri bir yana bırakalım ama, Kürt halkı Abdurrahman Paşa ayaklanmasından, 1806'dan beri, nerdeyse iki yüzyıldır sürekli ayaklanma halinde. Cumhuriyet dönemindeki Kürt ayaklanmaları-

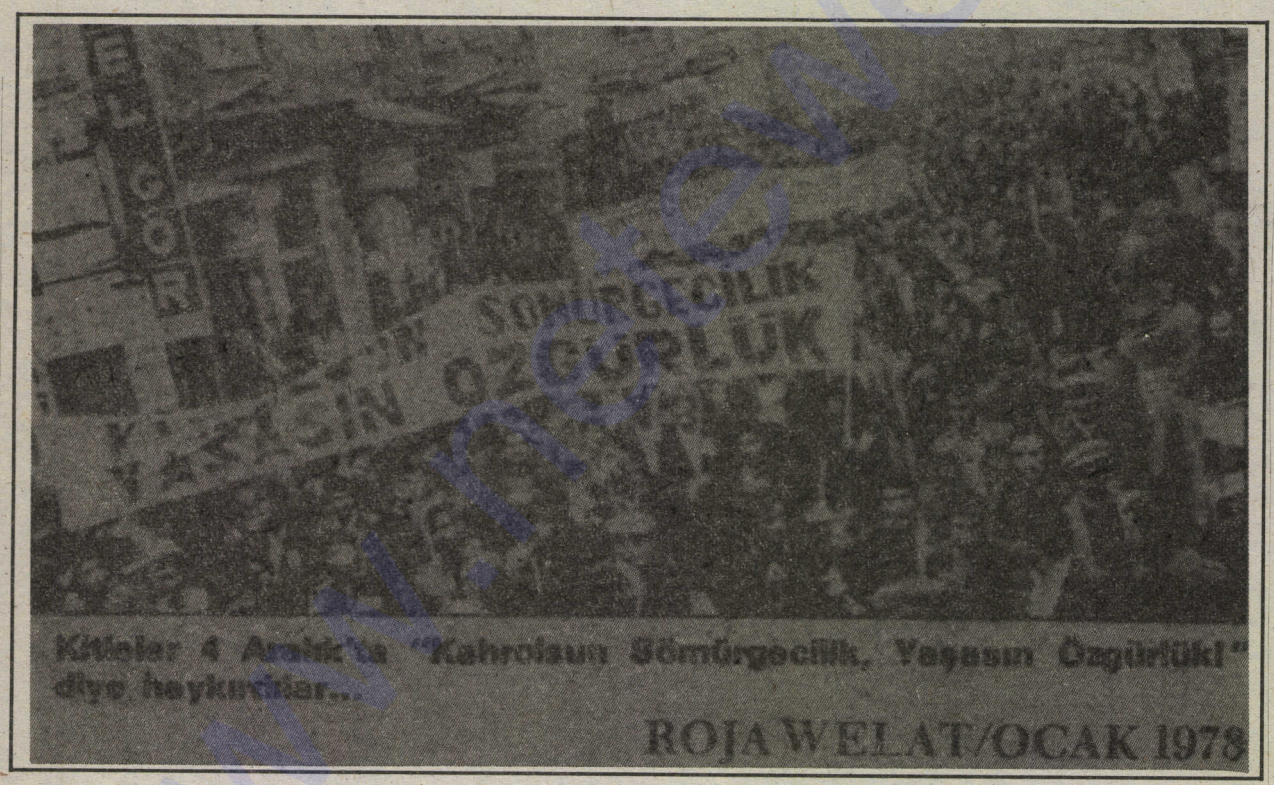

1977-Diyarbakır, 1979-Ağrı: Kürdistan'da ulusal uyanışın göstergeleri

1977 yılında Diyarbakır'da Partimizin gösterdiği aday, burjuva güçlerin, polisin tüm baskılarına, hatta kimi sol örgütlerin yoğun engellemelerine rağmen açık farkla belediye başkanlığı seçimini kazandı. 1979'da Ağrı'da aynı şey oldu. Her iki seçim de tam bir devrimci ve yurtsever ajitasyonla, ilerici sloganlarla yürütüldü. 1979'da TSİP listesinden Senato

1978'li yıllardan itibaren Kürdistan'da, bazı örgütler eliyle ansızın "silahlı eylemler" başladı. Devrimci ve yurtsever insanlar ve örgütler hedef seçildi, aşiret çatışmaları patlak verdi, örgütler çatıştırıldı ve biranda göz gözü görmez oldu, at izi it izine karıştı.

nın anısı daha taze. Diğer yandan Irak'ta ve İran'da uzun yıllardır süren gerilla savaşına ne demeli? Demek ki Kürt halkı ilk kez kurşun sıkmıyor, bu onun için yeni bir olay değil.

Kürtlerde silah tutkusu bilinmiyen birşey değil. Hükümete karşı başkaldırı da. Kürt halkında devlete, hükümete başkaldıran için herzaman biraz sevgi ve onay var-

dır. Çünkü sözkonusu devlet ve hükümet hep yabancıdır, zalimdir, zorbadır. Bu anlaşılır birşey. Ama buna bakıp, ne getirip ne götürdüğüne aldırmaksızın silahı göklere çıkarmak mı gerekir?

Kimi insanlarda adeta bir tüfeğe tapınma görülüyor. Oysa aklı başında bir devrimci kişi ve sorumlu bir örgüt için silah tutku olamaz. Devrimcilik bir tutku, ya da macera değil; o bilinç ve ustalık gerektirir. Bir araca ve yönteme başvurmadan önce hesap-kitap yapmalı. Bu özellikle de silahlı mücadele için böyledir. Silahla oynanmaz!

Sömürgeci rejime her başkaldırı, ona sıkılan her kurşun hoşa gidebilir; bu, yürekteki birikmiş öfkeye, kine denk düşebilir. Ama amaç eğer zafere ulaşmaksa, o zaman silahlı eylemin zamanı olup olmadığını, onun sonuçta ne getirip ne götüreceğini ve bize mi, yoksa karşı tarafa mı yarayacağını iyi hesaplamak gerekir.

1984'te, sözkonusu eylemlerin başladığından bu yana geçen dönemde Kürdistan'da olup bitenlere bakıldığı zaman ise görülen manzara şu: Sömürgeci rejim bu eylemleri bahane ederek Kürdistan'ı tümüyle militarize etti, yeni kışlalar, karakollarla donattı. Sınırları eskisinden çok daha güçlü biçimde tahkim etti. Komando birliklerine ek olarak "Özel-tim" denen yeni türden birlikleri bölge koşullarına ve partizan savaşına uygun biçimde eğitti. Dağdaki birkaç yüz PKK'lıya karşılık onbinlerce Kürdü "köy korucusu" adı altında para-militer bir güç haline getirdi. Bu eylemleri bahane ederek bölgede olağanüstü hali, işkence çarkını, kıyımları sürekli kıldı. Sömürgeci rejim, tam bir haydut gibi ormanı yakmakta, halkın malını talan etmekte, köylünün tarlasında çalışmasını veya hayvan otlatmasını, genel olarak seyahati yasaklamakta; yolda, kırda, kentte keyfi biçimde insan kurşunlamaktadır.

Bölgede öyle bir kaos doğmuştur ki hangi eylemi kimin yaptığı, kapıyı çalanın hangi taraftan olduğu belirsiz olmuştur.

Hatırlanacağı gibi, sömürgeci rejim, daha 1987 yılı başlarında, sözde ormanı koruma bahanesiyle, nerdeyse tüm Kürdistan'ı boşaltmak için bir plan yapmıştı. O zaman bu proje basına yansımış ve iç ve dış kamuoyunda tepki görmüştü. Gerçekte böyle bir planın yasal biçimde uygulanması olanaksızdı. Bölgeden çıkarılacak 8-10 milyon insanın malını kamulaştırmak, onlara batıda toprak, ev ve iş bulmak olanaksızdı. Bu yüzdendir ki rejimin kendisi de onda ısrar edemedi. Ancak son yıllarda, bölgede doğan kaos ortamı, şimdi bu planın kendiliğinden -ve devlete, askeri güçlerin eylemlerinin yol açtığı masrafların dışında bir masrafa yol açmadan- hayata geçmesine yol açmaktadır. Birkısım yörelerde köyler zorla boşaltılıyor. Ama çoğu yerde, artık dayanılmaz hale gelen devlet terörü nedeniyle halk kendiliğinden evini-yurdunu terk edip, canını ve onurunu korumak için kaçıyor. Basına yansıyan açıklamalara göre, son birkaç yıl içinde, bu yüzden iki milyon kadar insan Batı'ya -bir bölümü yurt dışına- göçtü.

Kürdistan yer yer boşalıyor. Gerçekte, büyük bir sürgün yaşanıyor. Acaba sömürgeci devlet bu durumdan memnun değil mi? Gerçekte bunu planlamış değil miydi?

Türkiye'deki sivil kılıklı faşist rejim, Kürdistan'daki bu durumu kullanarak, genel olarak ülkede demokratik gelişmeyi frenliyor ve insan haklarını daha da sınırlıyor. Bu durumu gerekçe göstererek NATO'dan destek alıyor.

Özetle Kürdistan'da bugün yaşanan durum, Türk devletinin yürüttüğü tek yanlı, kirli bir savaştır.

Gerê katliamı

PKK'nın silahlı eylemleri onun bu kirli savaşı için yalnızca bir bahanedir. Hatta, benim kuşkum yok ki, Türk devleti böyle bir bahaneyi bulduğuna sevinmiştir. O böyle bir bahanenin sürmesini ister. Böyle bir bahaneyi, eğer olmasa, o yaratacaktır.

Böylece o, Kürdistan'ı birkez daha ezmekte ve Kürt ulusal hareketinin sağlıklı bir gelişimini de engellemeye çalışmaktadır.

İşte sözkonusu eylemlerin gerçek sonuçları..

Ve ben eminim ki, eğer Türkiye solu ve Kürdistan yurtsever güçleri, bu oyunu iyi biçimde görebilselerdi, yeterince sorumlu davransalardı, onu boşa çıkarmak, tahribatı azaltmak mümkündü. Ve eğer Kürt yurtsever hareketi bu yanlışları engelleyebilseydi, sözkonusu kaosa meydan vermeseydi, kuşku yok, ulusal hareket, 1960'lar ve 1970'lerdeki doğal gelişimini sür-

dürecek ve bugün, çok daha kitlesel, çok daha örgütlü bir düzeyde olacaktı. Sömürgeci rejimin korktuğu buydu, engellemeye çalıştığı da bu oldu.

□□Peki, sömürgeci rejimin Kürdistan'da estirdiği terör ortadayken, bu terörü kırmak için nasıl mücadele etmeli? Ve eğer, silahlı mücadele günümüz koşullarında sonuç vermeye yetmiyorsa, sizce hangi araç ve yöntemlerle sonuç almak mümkün?

□Öncelikle, Kürdistan'ı kendi aralarında bölüşmüş devletlerden birine veya ikisine dayanarak, onların koltuğunun altında silahlı mücadele yürütme politikasını terk etmeli. Bu yoldan Kürdistan'ın herhangi bir parçasını kurtarmak, ulusal hedeflere ulaşmak olanaksızdır. Sömürgeci devletler arasındaki çelişkilerden yararlanmak elbet mümkün ve gereklidir; ama onlara sığınmak ve onlara dayanarak mücadeleyi yürütme çabası sonuç vermeyecek bir çabadır. Bundan kısa vadede birşeyler sağlansa bile, uzun vadede ancak düş kırıklığı çıkar.

Salt uluslararası konjonktüre, şu ya da bu büyük gücün gelip geçici ilgi ve desteğine de güvenilmez. 2. Dünya Savaşı döneminde Sovyet desteğiyle kurulan Mahabat Cumhuriyeti olayı bunun örneğidir. 1970'lerde ABD'nin Barzani'ye vaad ettiği desteğin de ne derece yanıltıcı olduğu görüldü. Uluslararası konjonktür elbet önemlidir; ama belirleyici değildir.

Kurtuluş mücadelesinde belirleyici olan halkın kendi gücü, kendi mücadelesidir. Bunu esas almak, ona güvenmek ve ona dayanmak gerekir.

Ülkemizin dört devlet arasında bölünmüş olmasına, karşımızdaki güçlerin büyüklüğüne, uluslararası desteğin yok denecek kadar azlığına, bütün bu olumsuz etkenlere rağmen, o inançtayım ki, Kürt halkının mücadele potansiyeli yüksektir ve bu harekete geçirildiği zaman zafere ulaşmak mümkündür. Kurtuluş için kitleleri örgütlemek, eyleme geçirmek gerekir.

Bu harekete geçiş, ille de silaha sarılmak değil. Bugünkü koşullarda silaha sarılmamız karşı tarafın işine yarıyor. O bu alanda bizden üstün ve acımasız. Bu tür eylemleri ülkemizi yakıp yıkmak, halkımızı sürgüne tabi tutmak ve kıyımdan geçirmek için bahane yapıyor. Ona bu bahaneyi vermemeliyiz.

Yöntemimiz kentte, köyde, her alanda yığın hareketini örgütlemek olmalı. Yığın eylemi, nisbeten küçük grupların silahlı eyleminden çok daha etkilidir, yurtta ve dünyada ses yapabilir. Yığın eylemlerinin biçimleri çeşitlidir ve kitleler bu konuda yaratıcıdır. Askeri bakımdan çok iyi donanımlı ve acımasız Şah yönetimi böylesine yığın eylemleriyle yıkıldı. Yığın eylemlerinin önemi, son iki yıl içinde Doğu Avrupa ülkelerinde de somut olarak görüldü. Ortadoğu'da yığınsal biçimde eyleme geçecek, özgürlük istemini yükseltecek 30 milyonluk bir halkı hiçbir güç frenleyemez.

Bu özellikle Türkiye Kürdistanı'ndaki mücadele bakımından hayati önem taşıyor. Kürdistan'daki 12 milyon nüfusun yanısıra, Batı'da, özellikle de metropol kentlerinde milyonlarca Kürt var. Ulusal bilinç bu Kürtler arasında da yaygınlaşmakta ve onları eyleme yöneltmektedir.

Yığın hareketi, günümüz koşullarında uluslararası düzeyde geniş destek kazanabilir ve bu Kürt sorunu için de geçerlidir. Günümüz koşullarında, hiçbir sömürgeci zorba, özgürlük için barışçı eylemler yapan bir halka karşı kıyıma, jenoside girişmeyi, uluslararası kamuoyunu karşıya almayı göze alamaz.

Geçtiğimiz yıl Türkiye Kürdistanı'nda Nusaybin ve Cizre olaylarıyla başlayıp bölgeye hızla yayılan kitle eylemleri işte bu türdendi ve görüldü ki rejim en çok bundan ürkmektedir. Olaylar, sosyal demokrat geçinenler dahil, burjuva liderleri paniğe uğrattı. İnönü, "ülke elden gidiyor" deyip, o güne kadarki politikasını tekzip eder türden bir programla ortaya çıktı. Hükümet ise, kitle eylemlerini terör diye göstermeye yeltenip, 413, 424 ve 425 sayılı kararnamelerle terör çarkını koyulaştırmakla karşılık verdi. Ne var ki, kitlelerin direnişi karşısında bu kararnamelerin de para etmediği görüldü.

Ülkemizin yurtsever güçleri dikkat ve çabalarını işte bu türden yığın eylemleri üzerinde toplamalıdırlar. Yığın hareketini örgütlemek sanıldığından çok daha enerji, beceri, sabır ve cesaret isteyen zor bir iştir.

Bu mücadelede en önemli dost güç ise, hiç kuşku yok, Kürt halkının yanyana yaşadığı halklardır. Türkiye'de Türk halkı, Irak ve Suriye'de Arap halkı, İran'da ise Fars, Azeri, Beluci halkları ve ötekiler. Kürt halkı her parçada ulusal kurtuluş mücadelesini bu halkların özgürlük ve demokrasi mücadelesiyle birleştirebilir, bu halkların yurtsever ve demokratik güçleriyle sıkı bir dayanışma oluşturabilir. Bu politika kararlılıkla izlenmelidir. Ankara'da, Tahran'da, Bağdat'ta yönetimi demokratikleştirecek güçler böylesi bir birlikten doğacaktır. Gerici ve zorba rejimleri çökertmek, bu ülkelere demokrasi, Kürt halkına özgürlük getirmek buna bağlıdır. Ve silah kullanılacaksa, o da böylesine bir birlik içinde, koşullar olgunlaştığı, gerici rejimin güçleri bölünüp dağıldığı zaman yapılmalıdır. O zaman patlayan silahlar gerçekten işe yarayacaktır. Başka türlüsü, salt Kürdistan'daki silahlı bir direniş, sömürgeci rejimlerin tüm güçleri Kürdistan üzerine yığmasına yol açmakta, ülkemiz yakılıp yıkılmakta, halkımız kıyılmakta, sonuç ise alınamamaktadır.

İşte bizim gördüğümüz çıkış yolu. Ve biz, duygularına ve önyargılarına tutsak olmayan herkesi, bu öneriler üzerinde ciddi biçimde düşünmeye çağırıyoruz.

□□DENG'in 2. sayısında Kürt ve Türk halklarının en geniş yurtsever, demokrat ve devrimci güçlerini kapsayacak bir *demokratik platform* önerisi yapıldı. Bu sizin her iki halkın ilerici güçleri arasında sıkı bir ittifak gerektiğine dair görüşünüze uygun düşmüyor mu?

□Deng'deki sözkonusu öneriye katılıyorum. Bu, bizim öteden beri her iki halkın ilerici güçleri arasında önerdiğimiz ittifak ve cephe anlayışına denk düşüyor. Aslında bu doğrultuda adım atmakta çok geç kalındı. Nedeni de sol güçler arasındaki, kör mezhep kavgalarını andıran didişmeler. Sol, eğer ciddi bir güç olmak ve halka gerçekten öncülük edebilmek istiyorsa bu anlayışı aşmak zorunda.

Ülkeyi ve toplumu bugünkü kötü durumdan kurtarmak, 12 Eylül'ün oluşturduğu faşist yapıyı dağıtmak, ülkeye demokrasi getirmek, Kürt halkının üzerindeki zulme son vermek, emekçilerin üzerindeki bugünkü acımasız sömürü çarkına son verip onların durumunu iyileştirmek, özetle, temel sorunlara çözüm bulmak ve en azından, bu doğrultuda köklü dönüşümlerin yolunu açmak için, Kürt ve Türk halklarının en geniş sol, yurtsever, demokrat güçlerini bir araya getirecek bir demokratik platforma gerek var. Onlar, ortak amaçlar için bir araya gelmesini başarmalı ve görüş ayrılıklarını, kimi program farklarını bir engel olarak koymamalıdırlar. Devrimci ile demokrat, sosyalist ile sosyalist olmayan yurtsever biraraya gelebilmeli. Bu nitelikteki bir platform sol ve ilerici siyasi partileri, sendikaları, kadın ve gençlik örgütlerini; barış, insan hakları vb. örgütleri; çeşitli meslek örgütlerini kapsamalıdır.

□□DENG'in aynı sayısında önerilen ve yurtsever çevrelerde tartışılmakta olan, Kürt ve Türk solunu, her iki halkın yurtsever ve demokratik güçlerini biraraya getirebilecek, geniş tabanlı bir legal kitle partisi için ne diyorsunuz? Böyle bir partide Kürt ve Türk kesimin birlikte çalışmasını doğru bulmayanlar var. Bunlara göre, birlikte çalışma Kürt hareketinin bağımsız politika oluşturmasına engel olur. Kimisi ise legal politik örgüte, -ayrı ya da birlikte olsun- tümden karşı; bunu "reformizm" saymakta. Sizin görüşünüz ne? Böyle bir örgüt örneğin partinizin varlığıyla çelişir mi?

□Bu öneriyi de paylaşıyorum. Kitlesel legal parti, platform önerisinin politik plandaki izdüşümüdür.

Bu görüş gerek Deng'in 2. sayısında yer alan yazıda, gerekse, **M. Jiyan**'ın aynı konuya ilişkin ve Deng'in 6. sayısında çıkan yazısında yeterince açıklanmıştı. Bu görüşlere katılıyorum.

Bizce, hem legaliteden yararlanmak gerekir, hem de tüm engellere, baskılara rağmen, bugünkü koşullarda legaliteden yararlanma olanakları vardır.

Elbet, Türkiye'ye demokrasi gelmiş gibi bir tutum ve anlayışta değiliz. Türkiye'de demokrasiyi var gösterenler, ancak sahtekarlardır. Bir ülkede hertürlü görüş ve politik akım serbestçe örgütlenmedikçe orada demokrasinin varlığından söz edilemez. Diğer yandan, legal alandaki mücadele de, aynı zamanda demokrasi için bir mücadeledir.

Demokrasi, Türkiye'de, yıllardır süregelen gericilik ve zorbalık çarkını değiştirmek, Kürt ve Türk halklarının önündeki başlıca engelleri temizlemek, gelişmenin ve köklü dönüşümlerin yolunu açmak için zorunlu ilk büyük adımdır. Demokrasi için mücadele, ülkemiz koşullarında, aynı zamanda devrim ve ulusal kurtuluş için mücadeledir.

Kendilerini geçmişte çizdikleri dar sınırların içine hapseden kimilerinin, böylesine geniş tabanlı bir kitle partisi önerisini kavramaları güçtür. Ne var ki hayat bunu dayatıyor ve kendimizi yenilemek gerekir.

Sol ve Kürt yurtsever güçlerinin böylesine çok sayıda, küçük küçük fraksiyonlar biçiminde ciddi bir güç oluşturamadıkları, marjinal düzeyde kaldıkları bellidir. Onlar eğer legal alana da böylesine dağınık biçimde çıkarlarsa sonuç değişmeyecektir (Bugün görünen manzara da bu yöndedir: sol gruplar legal alana yine ayrı ayrı çıkmaya çalışıyorlar). Etkili olmak, kitlelere güven vermek, kadro ve taban olarak geniş kesimleri biraraya getirmeyi gerektirir. Sözkonusu geniş tabanlı legal kitle partisi önerisi işte bunu karşılıyor.

Bugün azgınca sömürülen işçi sınıfının ve öteki emekçi kitlelerin, azgın bir terör altındaki Kürt halkının, geçmişten bu yana aydınlık, özgür bir gelecek için mücadele eden ve bu yüzden en ağır baskılara uğrayan, çile çeken aydınların, gençlerin istemleri demokrasi üzerinde birleşmiyor mu? O halde neden politik alanda tüm bu güçleri biraraya getirecek ve güç dengesini etkileyecek bir araç, bir politik örgüt yaratmayalım? Buna engel, önyargılardan, dargörüşlülükten ve beceriksizlikten başka ne olabilir?

Kürtler ve Türklerin demokrasi için, ya da devrim için bir cephede, yerine göre bir partide çalışmalarında her iki halkın da ancak yararı vardır. Burjuva güçler ve büyük toprak sahipleri pekala aynı partilerde çalışıyorlar. O halde ilerici insanları birbirinden uzaklaştıran ne? Eğer sözkonusu legal kitle partisi Kürt halkının üstündeki zulme ve baskıya karşı çıkıyorsa, onun haklı istemlerini savunuyorsa, o zaman birlikte çalışmaktan ürkmek için ne sebep var?

"Reformizm", "revizyonizm" gibi sözcükler solda, benimsenmeyen görüşlere, başka örgütlere karşı, olur olmaz, yerli yersiz çokça kullanılıyor. Bazıları, böyle yapmakla devrimciliklerini kanıtladıklarını sanıyorlar. Ne var ki, kimsenin sloganlarla devrimci olduğu görülmemiştir. Değişen koşullara

uyum sağlayamayan, yaratıcı olmayan kişi ya da örgütler devrimci de olamazlar. Bir politika eğer gelişime, ilerici güçlerin amaçlarına hizmet ediyorsa ilericidir, kıstas budur.

Böyle bir örgüt PSKT ile de, benzer durumdaki başka örgütlerin varlığıyla da çelişmez. Biz illegal bir örgütüz, kendi özgün programımız doğrultusunda mücadeleyi sürdürüyoruz. Sözkonusu legal kitle partisi ise, gerek çalışma alanı ve tarzı (legalite), gerek programı, ideolojisi ve kitle tabanıyla bizden oldukça farklıdır, öyle olacaktır. Ama demokrasinin kazanılması, köklü dönüşümlerin yolunun açılması gibi birçok temel noktada da görüşler ve hedefler ortaktır. Öyle olunca da böylesi bir girişimi destekleriz.

Şu anda, marksist sol ve Kürt yurtsever kesimi bakımından legal planda farklı oluşumlar var: Solun ve Kürt yurtsever hareketinin bir kesimi HEP'te örgütlendi. Sosyalistlerin bir bölümü yeni "Sosyalist Birlik Partisi"nde biraraya geldiler ve daha başkaları var. Kürt yurtsever hareketinin bir bölümü ise hala gelişmeleri izliyor ve kararsız. Kanımca tüm bu güçleri ortak bir örgüte yöneltmek gerekiyor. Etkin bir politik güç yaratmak, yığınlara güven verip onları eyleme geçirmek, demokrasiyi gerçekleştirmek ve köklü dönüşümlerin yolunu açmak buna bağlı.

Böyle bir partiye duyulan ihtiyaç, özellikle, toplumun bir tıkanma noktasında olduğu, sorunların biriktiği, burjuva güçlerin, iktidarı ve muhalefetiyle bir çıkış yolu bulamadığı böyle bir dönemde belirmektedir. Ama bu darboğaz aşılır, ülkede geniş boyutlu bir demokrasi gerçekleşir, tüm örgütler gerçek kimlikleri ve programlarıyla, özgürce politika sahnesine çıkabilirlerse, o zaman durum değişecektir. O zaman bu, bir tür "cephe partisi"ne belki gerek kalmayacak, bu kez de başka türden birlikler, ittifaklar, örneğin ayrı örgütlerden cepheler gündeme girebilecektir.

□□Sayın Burkay, yurda dönüşü düşünüyor musunuz? TBKP liderleri döndüler. TBKP legale çıktı. PSKT bu konuyu nasıl değerlendiriyor? Sizin için de, şimdi olmasa bile gelecekte bu düşünülebilir mi?

□Eğer koşulları olsaydı ben ve yurt dışındaki arkadaşlarım hemen dönerdik. Nitekim, 12 Mart döneminde, afla birlikte hemen döndüm. Ancak bu kez göçmenliğimiz uzun sürdü. Şu anda da, bizi yurt dışına çıkmaya zorlayan nedenlerin değiştiği kanısında değilim.

Bir bölümümüz yurttaşlıktan çıkarıldık. Bu olmasa bile işkence ve uzun süreli ceza tehditleri bizi bekliyor. Eğer işkence çarkına ve zindanlara döneceksek, o zaman yurt dışına çıkmak için neden yoktu, bunu daha baştan yapardık. Yurt dışında, hiç değilse, yurt içindeki mücadeleye önemli katkısı olduğuna inandığımız, birtakım çalışmalar yapmaktayız.

Bir başka deyişle, sorun salt dönmek değil, dönünce çalışmamızı sürdürebilmek. Oysa bu konuda Kürt örgütlerinin durumu TBKP'den, TSİP'ten ve benzeri bazı örgütlerden oldukça farklı. Onlar, belli bir baskı ve tutuklama dönemini de izlese, dışarı çıkabildiler ve partilerini kurdular. TBKP'nin ve öteki örgütlerin yöneticilerinin kimisi tutuklanmadı bile. Bunun çeşitli nedenleri var. Bize gelince, rejimin böyle davranamayacağı açık. O halde gerçekçi olmak gerek.

Kendi kimlikleriyle legale çıkma konusu ise Kürt örgütleri için şu koşullarda olanaksız. Bunun için ülkede demokratik doğrultuda köklü değişiklere gerek var. Güç dengesi ilerici ve yurtsever güçlerden yana değişmeli.

Koşulları olsa, elbet, legal çalışmayı tercih ederdik. Bugünkü durum bizim isteğimizin sonucu değil; rejim bunu dayatmıştır. Biz legal çalışmadan ürkmüyoruz. Bundan ürken sömürgeci rejimdir.

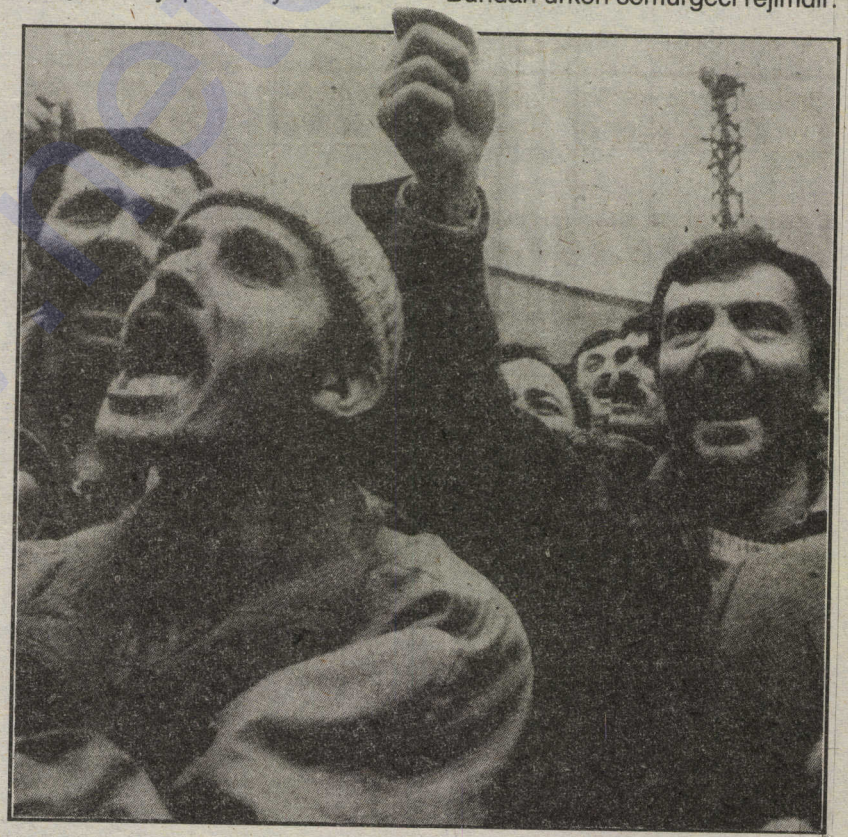

Demokrasinin gerçekleşmesi, zorlu, kararlı bir mücadeleyi gerektiriyor

Onun cesareti varsa, örgütlenme ve düşünce özgürlüğüne koyduğu tüm yasakları kaldırsın. Sol partiler de Kürt yurtsever örgütleri de serbestçe örgütlensin, gizlilikte olanlar açığa çıksın. Kitlelere gidelim, bakalım onlar kime hak verecek, kimi destekleyecek?. Ama rejim bunu göze almıyor, alamaz. O bizim görüş ve düşüncelerimizden korkuyor; çünkü bunlar haklıdır, halkın çıkar ve istemlerine uygundur. O kitlelere güvenmiyor; çünkü kitleler, özgürce seçim yapabildikleri zaman bu azgın sömürü ve baskı çarkına hayır diyecekler. Rejim, yasakların ve şiddetin üzerine yaşamını sürdürüyor. O, ısrarla ve isteyerek solu ve Kürt yurtsever hareketini yasal sınırların dışına, illegaliteye ve teröre itiyor.

Kimin demokrasiden yana, kimin ise ona düşman olduğu açık değil mi?

TBKP'nin bazı yerlerde levhalarını asmış olması, ülkenin demokrasiye döndüğünü göstermiyor. Unutmayalım, hala "savaşa hayır" diyen çocuklar tutuklanıyor. TBKP'li arkadaşlar, tüm politikalarını örgüt olarak legale çıkmanın emrine koştular. ANAP dahil, tüm burjuva partilerine "ulusal uzlaşma" önerdiler. Rejime karşı mücadeleyi, gözle görülür biçimde bir yana koydular. Şimdi ise, kendilerine en yakın parti olarak, izlediği "serbest piyasa ekonomisi nedeniyle" ANAP'ı gördüklerini söylüyorlar. Bu, bizim aklımızın almadığı çok büyük bir değişmedir. Bu, bir uçtan diğer uca savrulma olayıdır. Bu, yalnız tümüyle kendi geçmişini değil, sosyalizmi de inkar olayıdır.

Kanımızca Türkiye'de demokrasinin gerçekleşmesi, faşist düzeni sivil bir örtü altında sürdüren ANAP ve benzerleriyle uzlaşmayı değil, tam tersine zorlu, kararlı bir mücadeleyi gerektiriyor. Şu anda emekçi yığınlar bunu yapıyor. Kürt halkı bunu yapıyor. Öğrenciler, aydınlar, tüketiciler, toplumun giderek geniş kesimleri direniş halindedir. Böyle koşullarda, demokrasinin ve değişimin önüne dikilmiş bir iktidarla uzlaşma, ilerici güçlere değil, ancak o iktidara hizmet eder. TKP'li arkadaşlar birkez daha, yapılması gerekenin tam tersini yaptılar..

Sonuç olarak şu anda bizim açımızdan koşulların dönüşe uygun olmadığı kanısındayım. Ancak geleceğe yönelik olarak karamsar değilim. Türkiye'de ve Kürdistan'da değişim doğrultusunda güçlü bir birikim sözkonusudur. Demokrasi güçlerinin mücadelesi hızla yükselmekte. Uluslararası durum da bu konuda yardımcı bir etkendir. Bu nedenle, rejimin bugünkü pervasız sömürü ve zorbalık çarkını daha uzun yıllar yaşatabileceği kanısında değilim. Köklü toplumsal değişiklikler gündemdedir. Biz yurdumuza döneceğiz ve halka kötülük yapanlar bunun hesabını verecek.

□□12 Eylül Darbesinden bu yana geçen dönem, Partinize yönelik operasyonlar, sizin ve birkısım merkez kadrolarının yurt dışına çıkmış olması, yurt içinde örgütsel çalışmanızı ne ölçüde etkiledi? Bazıları PKK dışında diğer örgütlerin silindiğini ileri sürüyorlar.

□Partimize yönelik ilk önemli operasyon daha darbe öncesi Mart-Nisan 1980'de geldi. Bu bizim, aynı zamanda, 12 Eylül darbesinden epeyce önce bazı tedbirler almamızı sağladı. Diğer yandan, tüm bu operasyonlar, içerde ve dışarda estirilen terör ve bir bölüm kadromuzun yurt dışına çıkması, örgütsel çalışmalarımızı elbet bir hayli etkiledi. Tüm devrimci, yurtsever hareket gibi biz de önemli yaralar aldık. Ama bunlar çalışmalarımızı, zaman zaman önemli derecede aksatsa bile, durdurmadı. Devrimci ve yurtsever güçlerin kökünü kazımayı hedeflemiş olan faşist darbe amaçlarına ulaşamadı. Ulaşamazdı da. Çünkü bu kökler bizzat halkın içindedir, derinlerdedir.

Partimiz 12 Eylül öncesi kitlelerle yaygın bağlar kurmuştu. Yayın dağıtım ağımız, çeşitli kitle örgütlerindeki etkinliğimiz, yerel seçimlerdeki başarılarımız bunun kanıtları. Bunun nedeni, kanımca sağlıklı bir politika izlemiş olmak, kitlelerin özlem ve isteklerini doğru biçimde dile getirmekti. 12 Eylül öncesi kentte-kırda binlerce üyemiz, onbinlerce sempatizanımız vardı. Bu geniş üye ve taraftar ağı yok olmadı. PSKT'nin tabanı bilinçli bir tabandır, bir yere de gitmedi. Pek az fire verdik. Biz örgüt ve politika olarak yurt içinde bugün de canlıyız. Yığınlarla yaygın, derin bağlarımız var. Yurt dışına çıkanların sayısı 70-80 dolayındadır. Bunlar ise yurt dışında boş oturmadılar, dış ülkelerdeki geniş Kürdistanlı işçi kitlesinin örgütlenmesinde, halkımızın kurtuluş mücadelesine uluslararası planda ilgi ve destek sağlanmasında, kültür çalışmalarında önemli bir rol oynadılar. Bunlar sömürgeci-faşist rejimi son derece tedirgin eden çalışmalardır.

Yurt içinde olmanın, olaylarla ve mücadelenin içindeki insanlarımızla, halkla sıcak bir diyalogun, bu havayı teneffüs etmenin önemi, elbet yadsınamaz. Ama yurt dışında olmak, günümüz koşullarında yurt içinde olan biteni iyi biçimde izlemeye, yurt içine yönelik politikalar oluşturmaya engel değil. Çünkü radyo ve televizyon, günlük ve haftalık basın, olayları günü gününe izlemeye olanak sağlıyor. Bu açıdan ha Ankara veya İstanbul'da olmuşsunuz, ha Avrupa'nın bir kentinde. Üstelik burada Özal'ın sansür ve sürgün yasası ile Bölge Valisi'nin yasakları yok; yabancı basın yayını da serbestçe izleyebiliyorsunuz. Yurt dışındaki yoğun işçi kitlesinin gidiş gelişleri ise yurt içi ile enformasyon sağlama ve diyalog bakımından iyi bir olanak sağlıyor.

PKK dışındakileri silinmiş gösterenlerin amacı elbet farklı. Bunların başında sömürgeci rejimin kendisi var. Böyle göstermek

onun işine geliyor. O Kürt ulusal hareketini iç ve dış kamuoyuna bir PKK olayı olarak göstermek istiyor. PKK'yı da köy baskını ve katliamları, okul yakma ve benzeri eylemlerle terörist bir örgüt diye sunuyor. Böylece, bir bütün olarak ulusal hareketi karalayıp tecrit etmek istiyor. Bu amaçla birçok terör ve katliam olayını, askeri ve polisi, özel timleri ve köy korucuları eliyle bizzat kendisi düzenliyor. Sete ve Gerê katliamları bunun somut örnekleri.

Sömürgeci rejim böylece bir yandan, böylesi bir kanalda Kürt hareketini köşeye sıkıştırmak, diğer yandan da tutarlı ve sağlıklı alternatiflerin iç ve dış kamuoyunda güç ve taraftar kazanmasını önlemek istiyor.

Ancak Perinçek ve çevresi de, PKK ile "dost" olduğundan bu yana aynı propagandayı yapıyor. Onun da kendine göre hesapları var.

Bu tür çabalar kısa vadede bazı etkiler yapabilir; ama uzun vadede olayların doğrultusunu değiştiremez. O kanıdayım ki, uzun vadede başarı ve üstünlük doğru görüşlerin, sağlıklı politikalarındır. Nitekim, sömürgeci rejimin tüm oyun ve planlarına rağmen hayat onun istediği doğrultuda yürümüyor. Kürt sorunu günden güne iç ve dış kamuoyuna mal oluyor ve gerçekçi, adil bir çözüm için dayatıyor.

□□Kürt sorunu karşısında Türk basınının tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

□Günlük basın ve öteki burjuva basını, bu konuda tümüyle sömürgeci rejimin politikasını izliyor, onun tarafından maniple ediliyor. Bu nedenle 413 ve onu izleyen SS kararnamelerine gönüllü olarak uyum sağladı. Önce sıkıyönetim bildirilerine göre haber yansıtıyordu, şimdi de Bölge Valisi'nin emir ve fermanlarına göre..

Buna da "ulusal politika" izlemek deniyor. Gerçekte, inkara, yalana ve teröre dayalı bu politikanın Türk ulusunun çıkarlarını savunmakla hiçbir ilgisi yoktur. Bu bir avuç sömürücü ve zorbanın politikasıdır, yenilgiye ve iflasa da mahkumdur.

Türk burjuva basını da Kürt sorununu bir terör olayı gibi göstermek için hertürlü yalana, düzmeceye başvuruyor. Sistemli biçimde gerçekleri kamuoyundan gizliyor. Örneğin bu basın, MİT'in bizim adımıza yayınladığı sahte bildirilere yer verdi de, bizim bunu tekzip eden açıklamamıza yer vermedi. Bunların başında ise, demokrasi ve çağdaşlık üzerine onca şamata koparan Cumhuriyet gazetesi geliyor. Burjuva basını bizim açıklamalarımıza, eylemlerimize sistemli ve tam bir sansür uygulamakta.

Türk basınının Kürt sorununda MİT'in bir şubesi gibi çalıştığına ilişkin Beşikçi'nin açıklaması tamamiyle doğrudur. Bu basın MİT'in Kürt hareketini karalama, bölme, çatıştırma gibi yıkıcı çalışmalarına tümüyle angajedir.

Son yıllarda günlük Türk basını adına benimle, ayrı ayrı zamanlarda 4-5 kadar muhabir mülakat yaptılar, kimileri basın toplantılarıma katıldı. Mülakatlarda ve basın toplantılarında özellikle PKK'ya suçlama teşkil edecek açıklamalar beklediler. Bense, "PKK ile görüş ayrılıklarımız ve sorunlarımız var, ama bizim muhatabımız o değil; suçlu sömürgeci rejimdir, terörün sorumlusu da odur," dedim. İstemlerimizi ve politikamızı dile getirdim. Bu mülakatları ve basın toplantılarında söylediklerimi yayınlamayı göze alamadılar. İlginçtir, İkibin'e Doğru dergisi de üç yıl kadar önce bizden ısrarla mülakat istedi, sonra da yayımlamadı. Onlar da PKK ile ilgili aynı cevabı almışlardı; anlaşılan aradıklarını bulamadılar.. Oysa, daha sonra, PKK şefinden bizim ve öteki yurtsever Kürt örgütlerinin aleyhine aldıklarını çarşaf çarşaf yayınladılar.

Türk burjuva basını, bu konuda asgari onurdan, dürüstlükten ve cesaretten yoksundur. Bu, bizzat Türk halkı için ciddi bir talihsizlik. Çünkü Türk halkı böylece aldatılıyor. Zorba bir azınlığın yalana ve şiddete dayanan, her iki halka da ciddi zararlar veren politikasının ömrü böylece uzatılıyor.

□□Körfez kriziyle ilgili olarak Partinizin görüşünü özetler misiniz? Kimileri anti-emperyalizm adına Saddam'dan yana olmayı savunuyor. Sizce savaşın çıkma ihtimali güçlü mü? Krizin sonuçları ne olabilir ve Kürt sorunu nasıl etkilenebilir?

□Kimse, anti-emperyalizm adına Saddam zorbasını desteklememizi beklememeli. O Saddam rejimi ki, yıllardır özgürlük isteyen Kürt halkına karşı, kimyasal silah bile kullanarak, Kürdistan'ı boşaltarak kıyım ve sürgünle tam bir jenosid suçu işlemiştir. Dün İran'a saldıran, bugün Kuveyt'i işgal eden ve yıllardır Irak'ın Kürt-Arap tüm halkına kan kusturan bu zorbayı anti-emperyalizm adına alkışlama çabası, onun yol açtığı kriz durumu ne sonuçlar verirse versin, fazla bir zorlama olur. Bu, benzer nedenlerle geçmişte İran Şah'ına, Arjantin'in faşist cuntasına gösterilen sempatiyi andırıyor.. Böyle bir tutum, düşmanımın düşmanı dostumdur anlayışının ürünü. Eğer öyle olsa, Kürt halkının da, bugün Saddam'la karşı karşıya gelen Batılı emperyalist güçleri dost sayması gerekir.

Batı emperyalizmine gelince, bugün, Kuveyt'in işgali nedeniyle onların insan hakları, adalet vs. üstüne yaktıkları ağıtlar ancak safları kandırabilir. Bu baylar Kürtlere karşı kimyasal silah kullanıldığını da adeta yeni yeni fark ettiler.. Gerçekte ne Kuveyt'in egemenliği, ne insan hakları umurlarında değil. Onları ilgilendiren petroldür ve tüm bu şamatayı onun için koparmaktadırlar. Batı, petrol üzerindeki denetimini yitirmek istemiyor. Bunun için gerekirse savaşacak, aynen Saddam'ın yaptığı gibi, devletleri bile haritadan sileceklerdir. Kaldı ki, bu dev-

letleri de, yine aynı amaçlarla, onlar masa başında çizmişler, Arabistan'ı ve Kürdistan'ı parça parça etmişlerdi..

Saddam'ın kendisi bile, büyük ölçüde onların eseridir. Irak-İran savaşını, bir taşla iki kuş vurmak üzere onlar kışkırttı. Batı, bu savaş karşısında, Kissinger'in ünlü "hiç bir taraf yenmemeli, iki taraf da yenilmeli" formülünü izledi. Böylece savaşı uzattıkça uzattılar. Her iki tarafa ve genel olarak bölgeye bol bol silah sattılar. Ama batı teknolojisini ve Suudi Arabistan'la öteki Körfez emirliklerinin dolar desteğini alan Saddam savaştan üstün çıktı. Bir milyonluk bir ordunun, uzun menzilli füzelerin ve kimyasal silahların sahibi oldu. Gözlerini kar hırsı bürümüş Batılı şirketler, ona kimyasal silah ve atom teknolojisini satmaktan bile geri kalmadılar. Batı şimdi kendi frankeştaynı ile karşı karşıya. O ektiğini biçiyor.

Kürt halkına gelince, onun ne Saddam zorbasının, ne de Batılı emperyalistlerin veya petrol zengini Ortaçağ kalıntısı şeyh ve kralların yanında savaşa katılması, bu iki taraftan birini tutması gerekmiyor.

Biz savaşa karşıyız. Irak ile Batılı güçler ve onların bölgedeki yandaşları arasında patlak verecek bir savaş, bölgede büyük bir yıkıma yol açacak ve tüm dünya bundan zarar görecektir. Kürdistan, Irak-İran arasındaki sekiz yıllık savaşta da görüldüğü gibi, büyük ihtimalle, savaştan en büyük zararı görecektir.

Diğer yandan, Körfez krizi, savaş olsun ya da olmasın, Saddam rejiminin yıkımı için oldukça elverişli koşullar yaratmıştır. Saddam rejiminin ardından ise Irak'ta demokratik bir yönetimin iş başına gelmesi, Kürt halkının soluk alması ve Irak çerçevesinde de olsa, ulusal haklarına kavuşması şansı vardır. Bu nedenle halkımız, Irak'taki tüm demokratik muhalefetle birlikte bunun için mücadele etmelidir.

Eğer Saddam Kuveyt'ten çekilmezse savaş kaçınılmaz olur. Başka türlü, ABD ve yandaşlarının bölgeye yığdıkları dev orduyu geri çekmeleri beklenemez. Saddam'a gelince, savaşı göze alması güçtür. Bu, kendisinin sonu, Irak'ın da yıkımı olur. Öyle sanıyorum ki, Kuveyt'ten çıkmamakta çok kararlı gibi görünerek, 15 Ocağa kadar verilmiş mühletten yararlanmaya, taviz koparmaya çalışıyor. Büyük bir ihtimalle, 15 Ocağa doğru, Bağdat radyo ve televizyonundaki pek dokunaklı bir açıklamadan sonra, Kuveyt'ten geri çekilecektir. Ondan sonra iktidarda kalıp kalamayacağı kestirilemez. Kalırsa şaşmamak gerekir.

Kimse anti-emperyalizm adına Saddam zorbasını desteklememizi beklememeli

Ancak ABD ve yandaşları bununla yetinmeyecekler. Saddam'ın elinde İsrail'i vurabilecek uzun menzilli füzeler, kimyasal silahlar ve Suudi Arabistan'ı ve öteki körfez emirliklerini tehdit eden güçlü bir ordu oldukça, onların Saddam'dan vazgeçmeleri beklenemez. Üstelik Saddam'ın atom bombası projesi de var. Bu kez sözkonusu silahlara, askeri birliklere ilişkin yeni pazarlıklar başlayacak. Belki ambargo sürecek, ABD bölgede etkin bir askeri güç bulundurmayı sürdürecek.

Elbet bölge sorunları yalnız bunlar değil. Sorun yalnız körfez krizi değil ki. Eğer bölgede gerçekten barış isteniyorsa, o zaman Filistin, Lübnan, -ve elbet- Kürdistan sorunu gündeme gelmeli. Bölgedeki tüm yıkım silahları gündeme gelmeli.

Biz, bölgede barışçı bir çözüm için, tüm bu sorunları ele alacak, uluslararası nitelikte, bir **Ortadoğu Barış Konferansı**'ndan yanayız. Konferans bölgedeki tüm önemli sorunları ele almalı. Filistin ve Kürdistan sorunları, her iki halkın kendi kaderini serbestçe tayin hakkını tanıyarak çözülmeli. Bölgedeki tüm atom silahları, kimyasal ve biyolojik silahlar ve bunları üreten tesisler yok edilmeli. Büyük askeri güçler indirilmeli. Taraflar arasında imzalanacak barış anlaşması uluslararası güvenceye alınmalı.

Şu anda, uluslararası planda böyle bir konferansa ilişkin öneriler yaygın ve Filistin sorununun da ele alınmasını isteyenler birhayli;

ama Kürdistan sorunundan söz eden pek yok. Oysa kimse kulağına bez tıkamasın. 30 milyonluk bu mücadeleci ulusun sorunu çözülmeden kimse Ortadoğu'da barışı umut etmesin. Unutulmasın ki, bizzat Irak-İran savaşının ve onu izleyen Körfez krizinin altında 1975 Cezayir Andlaşması ve Kürt sorunu var.

□□Dört parçadan yurtsever güçler arasındaki ilişkiler ne durumdadır? Bugünkü dağınıklık bir zaaf değil mi? Bu güçlerin birliği, dayanışması için ne yapmalı?

□Kürt ulusal hareketinin gerek ulusal planda koordinasyonu, gerekse uluslararası plandaki etkinliği için bugünkü dağınıklığın aşılması zorunludur.

Elbet dört parça için tek parti, ya da dört parçadaki kurtuluş mücadelesini yönetecek bir cephe önermiyoruz. Kanımızca bu tür önerilerin gerçekleşme şansı yoktur. Onlar somut duruma denk düşmüyorlar. Her bir parçanın koşulları farklıdır. Her bir parçada ulusal harekete o parçanın politik örgütleri yön verebilir. Ancak bu güçler arasında uyum, işbirliği, dayanışma mümkün ve gereklidir. Biz öteden beri dört parçanın yurtsever güçleri arasında iyi ilişkilerden, sıkı bir dayanışmadan, işbirliğinden yanayız ve bunun için çaba göstermekteyiz.

Ne yazık ki günümüze kadar bu doğrultuda yapılan çalışmalar ürün vermedi, somut adımlar atılamadı. Bunun çeşitli nedenleri var. Başta gelen nedeni ise, çeşitli parçalarda mücadele eden Kürt yurtsever örgütlerinin ilişkileri. Acıdır ama, Kürdistan'ı bölüşmüş güçler, sözkonusu ilişkilerden yararlanarak, Kürdistan yurtsever güçlerinin birliğini de engelliyorlar. Oysa birlik ve dayanışma gereği kendini dayatıyor. Son Körfez krizi bu gereği daha da ortaya koydu. Ulusal ve uluslararası planda etkin olabilmek için en geniş güçlerin harekete geçirilmesine ve uyumuna gerek var. Özellikle uluslararası planda ortak ses verecek kurumlar gerekli.

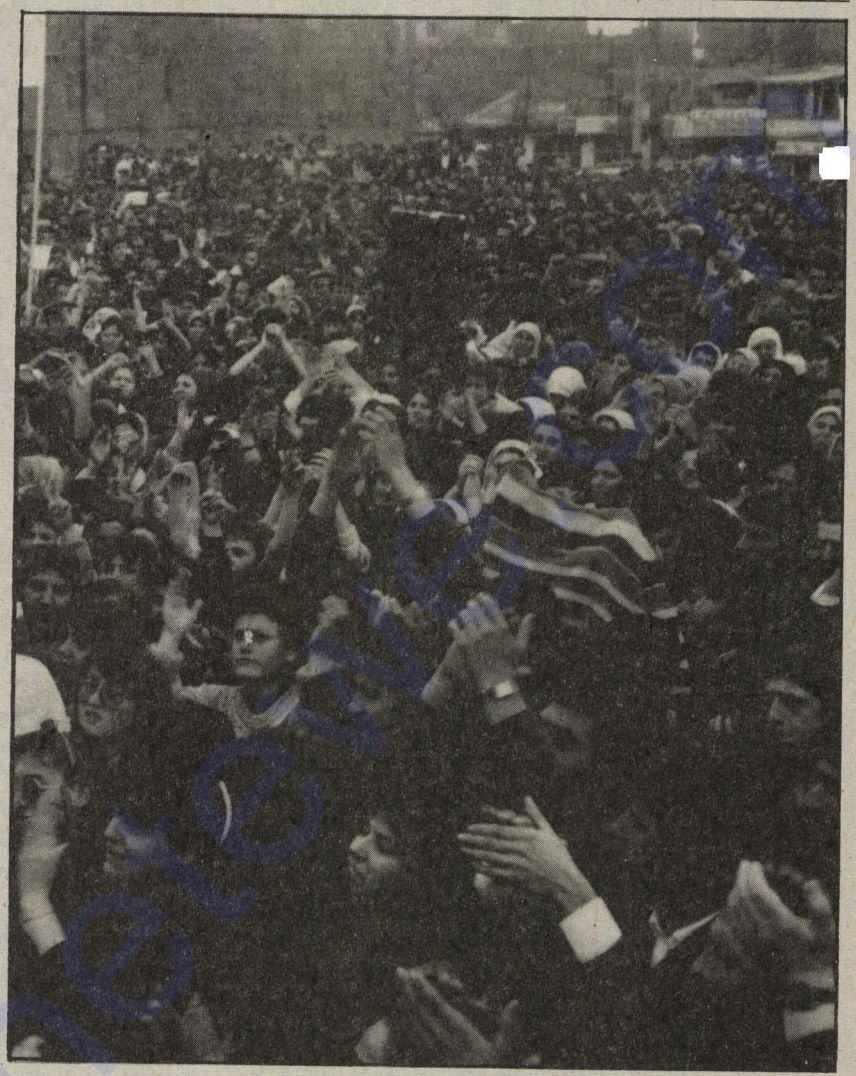

"Kurtuluş mücadelesinde belirleyici olan halkın kendi gücü, kendi mücadelesidir."

Biz PSKT olarak ve içinde yeraldığımız TEVGER (Kürdistan Kurtuluş Hareketi) olarak, birlik ve dayanışma doğrultusundaki çabamızı sürdürüyoruz. Son olarak, bir ulusal konferans ya da kongre toplanması için öteki parçalardan önde gelen örgütlerle diyalog içindeyiz. Olumlu gelişmeler var.

Bizim önerimiz şudur: Kürdistan ulusal kongresi biran önce toplanmalı. Bu kongrede Kürdistan'ın tüm parçalarından, büyüklü-küçüklü tüm politik örgütler; ayrıca işçi, kadın, gençlik, meslek ve kültür örgütleri temsil edilmeli. Yine Kürt ulusal hareketinde politika, bilim ve kültür alanındaki seçkin kişiler de Kongrede yer almalı.

Kongre Kürdistan sorununda genel hedefleri tartışmalı, kararlar almalı, Kürt halkının her parçadaki haklı mücadelesine destek olmalı. Kürt sorununu uluslararası platformlara götürmeli, orada temsil edebilmeli ve adil bir çözüm için çaba göstermeli.

Böyle bir örgütün gerçekleşmesi için koşullar, kanımca, geçmişe göre daha elverişlidir. Yurtsever güçler arasında bu yönde bir eğilim güçlüdür. Halkımız da onun dostları da bizden bunu istemekteler.

KAVGA SAHİBİNİ BULUYOR

K. DEMİR

Türkiye ve Türkiye Kürdistanı'nda devrimci mücadele yönünden bir çok şey hızlı bir şekilde değişti, değişiyor. Değişen en önemli faktörlerden biri de kadınların mücadeleye katılımı oluyor. Öyle bir faktördür ki bu, mücadelenin genel çehresini değiştirmeye aday görünüyor. Bir heyecan sonucu erken söylenmiş bir söz değil, kadınlarımızın mücadeleye katılımıyla KAVGA SAHİBİNİ BULUYOR.

Kitleselleşmek kazanmanın ön koşuluysa eğer, kitleselleşme kadının katılımı olmadan mümkün görünmüyor. Öyle ise zaferi kazanmanın yolu, kadını kazanma halkasından geçmiyor mu? Ne var ki bir çok konuda olduğu gibi kadın sorununun önemini de ancak pratiğin zorlu kulvarlarında kavrayabildik. Artık yeni bir süreç işliyor ve bu sürecin en büyük özelliği Ulusal Kurtuluş bilincinin tabana yayılması oluyor. Kadın bu tabanın en büyük parçası, neredeyse kendisi oluyor. Bu tabana oturtulan, ya da oturtulabilen bir Ulusal Kurtuluş bilincinin yenilmezliği açık değil midir?

Mücadelemizdeki bir çok veriden, kazanmanın kadını kazanmaktan geçtiğini kavradığımızı anlıyorum. Bir veridir söylüyorum; bu notların yazıldığı ana kadar toplam sekiz sayı çıkan Deng dergisinde kadın hareketini konu alan yedi adet farklı imzalı yazı yayınlandı. Bu ortalama her sayıda bir yazının kadınlarla ilgili olduğunu gösteriyor. Geçmişte görülmeyen önemli bir gelişmedir bu.

21.12.1990 tarihinde **İHD Diyarbakır Şubesi Kadın Komisyonu** tarafından Dilan Sineması'nda Kürt kadınının durumu, sorunları ve çözüm yollarının gösterilmeye çalışıldığı **"Bölgemizde Kadın Sorunu"** adlı bir panel düzenlenirken önümüze serilen yeni süreçle ilgili yeni canlılıktan genel sonuçlar çıkarmamak mümkün değil kuşkusuz.

Panelistlerden **Müjgân Güzel** (Mimar), **Saliha Gösterici** (Antropolog), **Neslihan Özkan** (Mimar), **Nazdar Yeşil** (Eğitimci) Kürt kadın hareketine değişik yönlerden ışık tutarak konunun aydınlığa ve bilince çıkmasına büyük katkıda bulundular.

'Sosyo-ekonomik Yapı İçinde Kadın' konusunu işlerken şöyle giriş yapıyordu **Müjgân Güzel:** "Kadının ezilmişliğini, ikinci cins oluşunu açıklayabilmek için tarihin ilk evrelerine kadar uzanmak gerekir. Tarihe baktığımızda, her değişikliğin, her dönüşümün üretim ilişkileriyle bağlantılı olduğunu görürüz. Kadının ikinci cins konumuna düşmesi, köleleşmesi özel mülkiyetin geliştiği, toplumun sınıflara bölündüğü, sınıf uyuşmazlıklarının çıktığı ve buna bağlı olarak devletin ortaya çıktığı aynı döneme denk gelir".

Bütün sorunların temelinde olduğu gibi, kadın sorununa da kaynaklık eden üretim ilişkilerinden başkası olamazdı. Sorunun doğru konuşu, en başta soruna kaynaklık eden maddi üretimi kavramaktan ve sorunu tarihsel maddi kaynaklarıyla bir bütünsellik içinde ele almaktan geçiyordu.

"Ülkemizin ekonomisi tarıma ve hayvancılığa dayalı, üretime ailenin tüm bireyleri katılmakta ve özellikle kırsal kesimdeki kadınlarımızın büyük bir zamanı bu tür işlerle geçmekte, toprağın sürülmesinden, sulanmasından, ekilmesinden, hayvanların bakılmasından büyük bir oranda kadın sorumludur ve yapılan iş bilimsel teknik gelişmelerin yetersizliğinden, çok zordur. Büyük enerji ve zaman kaybı söz konusudur. Var olan feodal ilişkilerden dolayı kadının emeği üzerinde kapitalizm öncesi ekonomik ilişkiler uygulanmaktadır. Kadın üretilen ürün üzerinde söz hakkına sahip değil ve kendi emeğini pazara sürememekte. Onun emeğini babası, kocası veya oğlu pazara sürmekte. Yani aile reisininin yardımcısı sıfatıyla ücretsiz çalışma koşullarına tutulmaktadır." diyordu **M. Güzel.**

Ve ekliyordu ki, kadının içinde bulunduğu kapalı ekonomik ve sosyal ilişkiler, pazara özgürce açılamama daha başka da sonuçlar getiriyordu: Eritme politikalarından daha az etkilenen kadınlarımız kendi ulusal kültürünü, dilini, değerlerini korumada daha etkin oluyordu. "Ve bugün bu denli acımasız politikalara, baskılara, soykırımlara, assimilasyona maruz kalan halkımız kendi kültürünü, onurunu, değerlerini bu kadar koruyabilmiş ve yaşatıyorsa, bunda kadınlarımızın büyük rolü vardır" diyen **Güzel**, şöyle sürdürüyordu; "Sömürgeciler, kadınlarımızın bu özelliğini görüyor ve bundan büyük ürküntü duyuyor. Bu nedenle kadınlarımıza karşı politikaları daha acımasız bir şekilde işlemekte. Ancak tüm bunlara rağmen, köklü ulusal duygulara sahip kadınlarımız, düşmana taşlarla, sopalarla, boş bidonlarla saldırmakta ve en ön saflarda yer almakta."

Ve, "İşte açlık grevlerinde; TÜRKÜLERİYLE, GOVENDLERİYLE, DEVRİMCİ UNSURLARIN DİRENGENLİĞİNE DİRENGENLİK KATAN, NEWROZ ATEŞLERİYLE KENDİNİ YAKAN, ÇOCUKLARINI DÜŞÜRMELERİ İÇİN ZIPLATILAN, HOPLATILAN, MÜCADELEYE TAZE KANLAR KATAN

KADINLARIMIZ. VE İŞTE CİZRE'DE, NUSAYBİN'DE, KIZILTEPE'DE, DERİK'TE, daha dün DARGEÇİT'DE ve bugün LİCE'DE, ÜLKEMİZİN HER BİR YANINDA ERKEK YOLDAŞLARIYLA, HALKININ ÖZGÜRLÜĞÜ İÇİN AYAKLANAN, DİRENEN, MÜCADELEYE İVME KATAN KADINLARIMIZ..." diyerek sürdürüyordu Güzel.

"Üretime direkt katılan kadın aile ve toplumsal ilişkilerde etkindir. Üretime direkt katılan kadın ev işlerinden, çocuk bakımından ayrıca sorumludur. Ve zamanının büyük bir bölümünü, kişiliği geliştirmeyen ve üretici olmayan ev işlerine vermek zorundadır. Genel anlamda ülkemizdeki sanayinin yokluğu yoğun bir işsizliği doğurmakta. Kadın da bu işsizliğin en büyük kurbanlarından olmakta. Üretimin dışında kalan kadın ilkin sosyal, siyasal, kültürel vb. ilişkilerin dışında kalıyor ve toplumsal statü kadını kendi içerisine hapsediyor. Bu statünün içerisindeki kadın, yaşama geniş bir perspektifle bakamadığından, dünyadaki hiç bir gelişmeden ve değişimden haberdar olmamakta ve yorum yapamamaktadır. Böylece yaşam, kadın için kısır bir döngü halini almaktadır. Kırsal alanlardan kentlere yönelik göçler, aileleri tümden sarsıyor. Metropole göç eden aileler genelde gecekondu semtleri, kenar mahallelerine yerleşmekte, bu yerleşme yerlerindeki her türlü sağlıksız ortam oraya daha ciddi bir boyut kazandırmaktadır."

İş alanlarının genel yetersizliği, çalışmak isteyen kadınlarımızı, vasıfsız gündelikçi ve sıradan işlere yöneltmektedir. Bu durum, kadınlarımızın sosyalleşme ve siyasallaşma olgusunda önemli bir engel olduğundan sendikal ve toplumsal mücadeleye, kadının nicel ve nitel katılımını da kısıtlamaktadır.

"12 Eylül sonrası yaşam koşullarının zorlaşması, burjuvazinin yoz kültür politikası, fuhuştaki artışı rekor düzeylere vardırmıştır" tümcesiyle Eylül faşizminin kadınlarımıza getirdiklerini, onun kadın düşmanı yüzünü özetliyordu **M. Güzel.**

Kadının sağlık, eğitim, iş gibi sorunlarını, kadına dayak ve nüfus planlaması gibi değişik konuları irdeleyen panelist şöyle sürdürüyordu:

"Boşaltılan, basılan köylerimizde hamile kadınlarımız, çocuklarını düşürmeleri için zıplatılıyor, hoplatılıyor, kadın çocuk demeden aç sefil, karda kışta, yazın kavurucu sıcağında yürütülüyor. Bu göç esnasında özelde kadınlarımız horlanıyor, aşağılanıyor, namus olgusuyla kişiliği yok edilmeye çalışıyorlar."

Kadın sorununu doğru kavramanın yolu, onu salt ekonomik dayanaklarına oturtmak olarak anlaşılamazdı elbette. Sorunu koymak ama çözüm önermemek eksik kalırdı kuşkusuz. "KADININ MÜCADELE PERSPEKTİFİ VE FAALİYETE ÇEKMENİN ZEMİNİ" başlığı altında çözüm önerilerini şöyle formülleştiriyordu **M. Güzel** ve soruyordu:

"İlkin bizler nasıl mücadele edeceğiz?" Ardından nasıl mücadele edileceğini açıklıyordu: "Tek tek mücadeleyle etkili olamayacağımıza göre, **güçlerimizi birleştirmek ve örgütlenmek zorundayız.** Bu örgütlenme sınıfsallık temelinde olmalıdır. Ancak, kadın sorunu sınıf sorununa birebir eşitlenemez, özgül bir karakter taşır, özgüllüğü de cinsel baskıda somutlaşır. Ancak sınıf sorununa ayrılmaz bağlarla bağlıdır."

"Kadın sorunu özel mülkiyete dayalı toplumların yarattığı bir sorundur, kadınların gerçek kurtuluşu da bir toplumsal devrim sorunudur. Yani bu sorunun çözümü, işçi sınıfının devrimci dönüşümler ve sosyalizm için verdiği sınıf savaşımına bağlıdır."

"Niçin mücadele edeceğiz?" sorusuna "Kadının üzerindeki tüm sömürü, baskı çarkını parçalayabilmek ve onun her alanda kişilik bulması içindir. Kadının devlet yönetimine katılması, toplumun sevk ve idaresinde rol sahibi olması..." idi verilen cevap.

Ancak bu nihai hedefe kolay ve kısa vadede varılamazdı. Bu nihai zaferin binbir çarpışmadan geçtiği, zorlu, çok uzun bir yolun katedilmesi gerektiği unutularak, kısa vadede önümüze çıkan sorunların aşılması için yeterli çaba göstermekten kaçınılamazdı. Bu kaçınılmazlığı M. Güzel "Kadınlarımızın nicel ve nitel olarak mücadele alanında gereken yerini alması ve onun politikleşmesi için örgütsel faaliyetleri genişletmeli, her tarafa sıçratmalıyız. Çünkü, **politikleşen kadın kavgaya daha sıkı sarılır.** Bu nedenle, kadınların devrimci mücadeleye katılmasının öneminin bilincine varmalı, onun politikleşmesi için gereken fırsatları, desteği sağlamalıyız. Ve biz kadınlar edilgen rollerden, sorunları çarpıtıcı akımlardan (feminist akımlardan), erkekler ise erkek egemen ideolojiden sıyrılmaları gerekir" şeklinde özetledikten sonra konuşmasını şöyle noktaladı:

"VE SONUÇ OLARAK KÜRT KADININ ÖZGÜR OLABİLMESİ İÇİN, ONUN ULUSU VE SINIFI İLE BİRLİKTE ÖZGÜR OLMASI GEREKİR. YANİ, ONUN KURTULUŞUNUN ÖN ŞARTI, ONUN HALK OLARAK ÖZGÜRLÜĞE KAVUŞMASIDIR".

Panelistler sadece kadın sorununa değişik yönlerden bakmakla kalmıyor, kimi kez aynı konuları farklı yoğunluklarda işleyerek daha çok berraklık getiriyorlardı konulara.

Çalışan kadınların durumunu işlerken **Saliha Gösterici** ve **Neslihan Özkan** böylesi bir yöntemle konuyu çok canlı ve somut örneklerle zenginleştirme yoluna gittiler. Kürt kadınının sorunlarının çok boyutluluğu göz önünde tutulursa, baş vurulan yöntemin ne denli gerçekçi olduğu bir kez daha ortaya çıkardı.

Örneğin **Neslihan Özkan** "Ülkemizin içinde bulunduğu sömürge statüsü ve geri sosyo-ekonomik yapı, ezilen, baskı gören Kürt kadınının yaşamına damgasını vurmuştur. Kürt toplumundaki, kadının geri statüsü, hem kendi özgül sorunlarından kaynaklanıyor ve hem de ülke gerçeğini dile getiriyor." dediği zaman, bütün sorunların anası niteliğinde olan ülkemizin sömürge statüsünü de çok iyi açıklıyordu. Kürdistan'ın sömürge oluşu değil miydi kadınlarımızın bugün içinde bulunduğu duruma neden olan?

N. Özkan sadece ezilmişliğini dile getirmiyordu kadınlarımızın. Direnişleri vardı bir de. "Cezaevi direnişleriyle, 12 Eylül Faşist Cuntasına kafa tutan ve toplumda ilk kıpırdanmaya neden olan yine bu kadınlarımızdı. Demek zorluğa gelince Kürt kadınlarının yapamayacakları hiç bir fedakarlık yoktu."

Panelistlerden **Nazdar Yeşil** "Kadın Hareketleri ve Kadının Örgütsel Sorunları" konulu konuşmasında dinleyicilere konuyla ilgili tarihsel bilgiler sunuyor, konuyu kendi içerisinde, bütünlüklü bir sistem içinde vermeye çalışıyordu.

8 Mart 1857'de New York Caddeleri, kadın tekstil işçilerinin, daha iyi yaşam koşulları ve iş saatlerinin düşürülmesi, sosyal haklar elde edilmesi istemiyle çınlıyordu. Sağlıksız iş koşulları, uzun iş saatleri, kadınların sendikal çalışmalara yeterince katılmayışı ve diğer sosyal haklardan yoksun kalışı onları greve sürükledi. Tarihte kadınların başkaldırısının bir sembolü haline gelen bu direniş, Militarist Amerikan yönetimi tarafından kanla bastırılmıştır. Daha sonra bu gün, Klara Zetkin ve arkadaşları tarafından 1910 yılında II. Enternasyonal'de kadınlar günü olarak kabul edildi." Böyle koyuyordu kadın mücadelesinin başlangıcını kaba hatlarıyla **N. Yeşil.**

Mücadele durmayacaktı. Paris Komünü, Ekim Devrimi kadınsız bir adım atamazdı. 2. Dünya savaşında, Büyük Yurtseverlik Savaşında, Anti-faşist barikatların en önlerindeydi kadınlar. Sadece "Tito'nun Partizanlar Cephesinde 100.000'den fazla kadın vardı." diyordu **N. Yeşil.**

Angola'nın Bağımsızlık Hareketinde, Filistin Özgürlük Savaşında, Vietnam'ın Kurtuluşunda Kadın Birlikleri önemli roller üstleniyordu. "El Salvador'da savaşanların % 35'i kadındı." Nikaragua'da kadınlar mücadelenin bütün alanlarında yer almıştı.

Yeşil, açıklamalarında verilen ve verilmekte olan bütün Ulusal Özgürlük ve Bağımsızlık savaşlarının başarılmasında kadının rolünü verili bir biçimde bize sunmaktadır.

Bizim kadınlarımız mücadeleye bugün başlamıyor. "Kürt Kadınları Komitesi Teali Cemiyeti 1919'da kurulmuştur." "1963 yılında KDP'nin Merkez Komitesi üyelerinden Necah Abdülselam ve Nahide Şaiz öncülüğünde KDP'ye bağlı olarak çalışan Kürdistanlı Kadınlar Birliği'ni kurdular" derken geçmişte kadınlarımızın mücadelemize olan katkılarını vurguluyordu **N. Yeşil.**

Leyla Kasım'ı unutan kim?

1970'li yılların ikinci yarısında kurulan Devrimci Demokrat Kadınlar Derneği "Kürt kadınının mücadelesini ileriye götürmek amacıyla" kuruluyordu.

Yurt dışında da kadınlarımız boş durmuyor.

Almanya ve Batı Berlin'de **Kürdistanlı Kadınlar Birliği (KOMJIN),** İsveç'te kurulan **Kürt Demokrat Kadınlar Derneği,** İsveç'te kurulan **Kürt Kadınlar Derneği** bulunuyor.

"1- Burjuva Kadın Hareketi,
2- Sosyal Demokrat Kadın Hareketi,
3- Komünist Kadın Hareketi,
4- Ulusal Demokratik Kadın Hareketi"

Başlıkları altında Dünya Kadın Hareketini sınıflandıran **Nazdar Yeşil,** Komünist Kadın Hareketinin amacını şöyle açıklıyordu:

"Komünist Kadın Hareketi, işçi sınıfının öncülüğünde gelişen ve sürdürülen mücadelede, işçilerle birlikte hareket eden, sınıfsız, sömürüsüz bir toplum mücadelesi için uğraş verir. Mücadelesini sadece kadın sorunu ile sınırlı tutmaz, Ulusal ve Toplumsal Mücadelede erkeğin yanında yer alarak, onunla birlikte, aynı düşünceyi rehber alır. **Kadın hareketini her şeyin odağı olarak görmez."**

"Ulusal Demokratik Kadın Hareketi'nin amacı, Sömürgecilik ve Emperyalizme karşı mücadele etmek, bu mücadeleyi verirken, ayrıca kadının özgül sorunlarını çözme yolunda da çalışmalarını sürdürmektir. Kadın sorununu ulusal, sınıfsal ve cinsel yönden değerlendirerek buna uygun bir mücadele perspektifi belirler." diyen **Yeşil,** ayrı kadın örgütlenmesini şu kısa tümceyle formüle ediyordu: "Kadının özel sorunları varsa, onun özel örgütlenmesine de ihtiyaç vardır."

"Kadın örgütlenmesinin ayrı oluşu, ona belli bir rahatlık sağlar. Klara Zetkin'in kadınların, belli bir insiyatif kullanma hakkı ve belirli bir hareket özgürlüğüne de gereksinimi vardır" sözünü hatırlatıyordu **N. Yeşil.**

Yakın vadede Kürt kadınlarının bir dernek etrafında toparlanmasını, bunun için bazı ön çalışmaların gerekliliğinden söz eden **N. Yeşil** "artık kadınlarımız seyirci değil eylemci" diyordu.

Son sözü "İşte bu eylemler kadının kendi öz örgütlülüğü ile daha da geliştirilebilir. Kadınların mücadelelerini geliştirme araçları örgütlenmelerdir. Örgütlenme ile dayanışma, katılım fazlalaştırılabilir. Kürt kadınının ezilmişliği de ancak bu yolla ortadan kaldırılabilir." idi Yeşil'in.

"KÜRDİSTAN YİNE KAYNIYOR"

• *"Sömürgeci–Faşist Rejim Bir Kez Daha Kürt Halkına Karşı Soykırım Provaları Hazırlıyor"*

Kürdistan'da Kürt halkı üzerindeki sömürgeci–faşist baskılar her geçen gün daha da azgınlaşarak sürüyor.

Sömürgeciler özellikle Körfez Krizi'nin yarattığı bulanık ve puslu havadan yararlanarak Kürt halkı üzerindeki baskıcı politikalarını daha da katmerleştirdiler.

Körfez Krizi'nin sıcak savaşa döndüğü bu ortamda sömürgeci–faşist TC rejimi bir kez daha Kürt halkına karşı soykırım provaları hazırlıyor. O, fırsatını bulduğu an bu provaları hayata geçirecektir.

Son dönemde, Körfez Krizi ve sıcak savaş ortamında meydana gelen olayları muhabirlerimizin bizlere gönderdiği bilgiler doğrultusunda tanık ve belgeleriyle birlikte olduğu gibi yayımlıyoruz.

Şemsettin GÜRBÜZ

VAN'DA DEĞİŞEN YENİ BİR ŞEY YOK

Daha önceki sayılarımızda da Van'da Kürt halkı üzerindeki insanlık dışı uygulamaları kamuoyuna sunmuştuk. O günden bugüne Van'da bir şey değişmedi. İnsanlar yine gözaltına alındı, gözaltına alınanlardan haber alınamadı, kısacası baskılar giderek azgınlaştı. Baran VANLI adlı okurumuzun gözlemleriyle beraber son günlerde Kürdistan'ın Van ilinde meydana gelen insanlık dışı uygulamaları sunuyoruz.

3.11.1990 günü Van HEP İl Binasında cezaevlerindeki uygulamaları protesto amacıyla başlatılan ve 12.11.1990 günü sona eren açlık grevi nedeniyle Van 100. Yıl Üniversitesi'nde okuyan 48 öğrenci hakkında soruşturma açıldı.

Hiç bir yasal dayanağı olmayan soruşturmaya Fen Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nın 27.11.1990 gün ve 500/2871 sayılı yazısı dayanak gösterilerek, başlatılan soruşturma, soruşturma komisyonu Doç. Dr. Necmettin TOZLU tarafından yürütülmektedir.

Konuştuğumuz öğrenciler, yukarıda belirtilen eyleme neden katıldıklarını ve bu eylemin suç olduğunu Soruşturma Komisyonu'nca iddia edilerek sorgulandıklarını söylediler. Soruşturma Komisyonu özellikle öğrencilerden bu eyleme katılmalarını teşvik edenlerin olup olmadığı üzerinde durmuştu. Böylece her biri en az 18 yaşında olan bu insanların genelde de gençliğin kendi istek ve iradeleriyle hareket edemeyecekleri fakülte Dekanlığı yapanlarca da İddia edilmiş oluyor.

Kısacası insanların canlarını ortaya koyarak sessiz protestoya yönelmeleri bile egemen çevreleri rahatsız ediyor. Özellikle de bunun bilim kurumu olduğu iddia edilen çevrelere de yansıması durumunun vehametini bütün açıklığıyla ortaya koyuyor.

Sayın .....

Fen–Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'nın 27.11.1990 tarih ve 500/2871 sayılı yazısı ile hakkınızda, Halkın Emek Partisi ve İnsan Hakları Derneği Van Şubesi tarafından başlatılan **"Cezaevlerindeki Uygulamaları Protesto" açlık grevine katıldığınız için soruşturma açılmıştır.**

Adı geçen eylemle ilgili olarak, savunmanızı yapmak üzere 06.12.1990 Perşembe günü saat: 10.00'da Doç. Dr. Necmettin TOZLU'nun odasında hazır bulunmanız gerekmektedir.

Gereğini rica ederim.

Doç. Dr. Necmettin TOZLU
Soruşturma Komisyonu Başkanı

Not : Savunmaya özürsüz olduğunuz halde gelmediğiniz veya özürünüzü zamanında bildirmediğiniz takdirde, savunmadan vazgeçmiş sayılacağınız ve diğer delillere dayanılmak suretiyle hakkınızda gerekli kararın verileceği bilinmelidir.

Geçen sayımızda da değindiğimiz gözaltı operasyonları ise Van'da tüm sıcaklığıyla devam ediyor. Gün geçmiyor ki insanlar ellerindeki dilekçelerle İnsan Hakları Derneği'ne başvuruda bulunup kaybolan yakınlarının akibetlerini sormasınlar! İşte Belgeler;

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ BAŞKANLIĞINA
VAN

Oğlum İbrahim Solazer'i 26.11.1990 tarihinde jandarma gözaltına aldı. Daha sonra Van Emniyet Müdürlüğü'ne getirildiğini öğrendim.

Neden gözaltına alındığını bilmiyorum. Oğlumun kötü muamele görmesinden endişe ediyorum.

Derneğinizce oğlumun durumunun araştırılarak tarafıma bilgi verilmesini rica ederim.

ADRES
Sakızlı Köyü
ÇALDIRAN

Babası
Şerif SOLAZER

* * * *

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ ŞUBE BAŞKANLIĞINA
VAN

Babam Samettin Koçak ve Amcam Fevzi Koçak 23.11.1990 tarihinde saat 12.00 sularında Gürpınar Jandarma Karakolu'nun çağrısı üzerine Jandarma Karakolu'na gitmişlerdir. Hangi gerekçe ile gözaltına alındığını bilmiyoruz.

Babamın ve Amcamın akibetinden endişe duymaktayım. Akibetlerinin araştırılıp tarafıma bilgi verilmesini saygılarımla arz ederim. 24.11.1990

Oğlu
Nimet KOÇAK

İNSANLAR AJANLIĞA ZORLANIYOR

Geçmişten beri insanları özaltına alan, onlara tüm insanlık dışı baskı ve uygulamaları maruz gören Sömürgeci-faşist TC rejimi sık sık gözaltına aldığı insanlara ajanlık teklifleri götürüyor, onlara baskılar uyguluyordu. Bu ve benzeri insanlık dışı uygulamalar bugün de aynı şiddetiyle sürüyor. İşte bir gözaltı, bir ajanlık teklifi, gözaltına alınan Cemal Dündar'ın kendi dilinden dinleyelim...

BASINA

Ben Şırnak ili Güçlükonak (Bassa) ilçesi Çetinkaya (Goyına) köyü halkındanım. 1973 doğumluyum. Uzun süredir İzmir ve İstanbul'da çalışmaktayım. 10 gün önce köyüme döndüm. 4 gün önce karakolda (Yağızoymak) Zıvınge Hacı Ali – görevli askerler köyümüze geldiler. Beni ve köy muhtarı olan amcamı alıp karakola götürdüler. Amcamın gözlerini bağlıyarak başka bir odaya götürdüler. Beni falakaya yatırdılar, telefon tesisatını kullanarak vücuduma elektirik verdiler. Ayrıca can alıcı noktalara tekme ve yumruklarla vurdular. Karakol komutanı beni bir yandan dövüyor, diğer yandan kendileriyle birlikte çalışmadığım takdirde beni öldüreceğini söylüyordu. Bana PKK'liler köye geliyorlar sen biliyorsun haber vermiyorsun, konuşmuyorsun diyordu. Ben daha önceden askerlerin baskısından dolayı köyümü terk edip batıya çalışmaya gitmek zorunda kalmıştım. Köyümde ailemle birlikte yaşamak benim en doğal hakkımken, askeri birimler bu hakkı elimden alıyorlar.

Ben 17 yaşımdayım ve ajanlığa zorlanıyorum.

Bilmediğim konularda, tanımadığım kişiler hakkında nasıl bilgi verebilirim. Yalan ve iftirayla insanları işkenceyle yüz yüze bırakmam mümkün değil. Köyümde huzurlu bir şekilde yaşamak istiyorum. Bana işkence yapan Yağızoymak (Zıvınga Hacı Ali) karakolunda görevli subaylardan şikayetçiyim. Can güvenliğim yok. Gerekli birimlerin uyarılmasını istiyorum. Gerekenin yapılmasını saygılarımla arz ederim.

Cemal Dündar
Çetinkaya (Goyina) Köyü
GüçlüKonak / ŞIRNAK
23.11.1990

DAĞITIM: GEREĞİ İÇİN
Şırnak Valiliği
OHL Bölge Valiliği
Başbakanlık
Cumhurbaşkanlığı
TBMM İnsan Hak, Kom.
İnsan Hakları Derneği
Uluslararası Af Örgütü
Helsinki İzleme Kom.
Basın
Siyasi Parti Başkanları
Cumhuriyet Savcılığı

IKP DİYARBAKIR KAMP SORUMLUSU KAYIP

Defalarca Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'ne çağrılan, soruşturmaya uğrayan, kendisinden arkadaşlarının isimleri sorulan Irak Komünist Partisi Diyarbakır Kamp sorumlusu Ahmet Budak 17 Aralık 1990 günü siyasi polislerce gözaltına alındı. Ahmet BUDAK'ın gözaltına alınması olay yerindeki bir kaç kişi tarafından görülmüş olmasına rağmen Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü gerçeği inkar etmekte ve Ahmet BUDAK'ın siyasi polisler tarafından gözaltına alınmadığı, olaydan haberlerinin olmadığını iddia etmektedir, eşinin ve arkadaşlarının anlattıklarına göre, Ahmet Budak defalarca Emniyet Müdürlüğü'ne çağrılmış, kendisinden arkadaşlarının isimleri sorulmuş, ölümle tehdit edilmiştir. Ahmet BUDAK'ın gözaltına alınmasından iki gün önce siyasi polisler kampa gelip kendisini sorarlar. Ancak, Ahmet BUDAK o gün kampta olmadığı için siyasi polisler geri dönerler.

Son olarak "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği"ne başvuruda bulunan yakınlarına "kendilerine dilekçeyle başvurulmaları" istenmiş olayın üstü örtülmeye çalışılmıştır.

IKP Diyarbakır Kamp sorumlusundan halen haber alınamadı. Halkın gözü önünde koluna girilerek bir taksiye bindirilen ve daha sonra kendisinden bir türlü haber alınamayan Ahmet BUDAK'ın yaşamından endişe edilmektedir.

DERİK'TE GENEL OPERASYONLAR

Mardin'in Derik ilçesinde 2.1.1991 tarihinde devrimci demokrat insanlara yönelik olarak operasyonlar başlatıldı.

Mehmet Şen, A.Kadir Erdem, Yahya Deniz, Ali Atsay, Murat Atsay, Neyimettullah Şimşek, Cahit Aktay, Hamdullah Aktay, Hamit Alay, Mehmet Alay, Sadun Alay (75 yaşında) adlı yurtseverler aranıyor.

Eyüp Demir, Ramazan ....., Bedri ..... , Sinan Ayebe, Ali Atay, Fethi Yükler, Orhan Oruç, Mizgin Önen, Devran Önen, Osman Karakaş ise siyasi ekip ve çevik kuvvetten ekipler tarafından gözaltına alınmışlardır.

Öte yandan 3.1.1991 tarihinde Kulp'ta iki kişi bilinmeyen nedenlerle gözaltına alınmış ve Diyarbakır'a getirilmişlerdir. Gözaltına alınan Yahya ve İlyas Eren adlı kişilerin nerede oldukları bilinmemektedir.

VAN'DA GENEL GREV EYLEMİNE BÜYÜK KATILIM

3 Acak 1991 genel grevi Van'da % 95 gibi yüksek bir katılımla gerçekleşti.

3 Ocak günü görüştüğümüz işçiler genel grevin artık kaçınılmaz olduğunu ısrarla söylüyorlardı.

Yol-İş 1 Nolu Şube Başkanı ve Türk-İş Van İl Temsilcisi Muhittin Aktuğ, kendilerinin 12 işyerinde örgütlü olduklarını ve 7000'i aşkın üyelerinin olduğunu söylüyordu. Katılımın ne kadar olduğunu sorduğumuzda başkan, üyelerinin yaklaşık % 95'inin genel greve katıldığını ve haklarını savunmak için böylesi etkin eylemleri her zaman destekleyeceklerini belirtti.

Öte yandan Hak-İş'in Van'da genel grev eylemine katılmadığını gözlemledik. Hak-İş Van'da örgütlü olduğu Et Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu ve Van Belediyesi'nde eyleme katılmadı.

VAN BELEDİYESİ'NDE NELER OLUYOR ?

Refah Partili Van Belediye Başkanı Fetullah Erbaş 31.12.1990 günü 185 Belediye işçisini ücretsiz izne ayırdığını belirten bir ilanı Belediye'nin kapısına asarak kayıplara karıştı.

5 aydan beridir maaş ödemediği işçilerini şimdi de işten çıkaran Van Belediyesi aynı zamanda 70 kişinin alınacağı bir memur sınavı açıyor ve Van dışından gerici militanların bu imtihana girmesi sağlanıyordu.

İşten çıkarılan ve sadece aldıkları maaşla geçimlerini sağlayan işçiler, sürekli olarak Belediye'nin önünde toplanarak Başkan'ın gelmesini istiyorlar. Ancak bu güne kadar (6.1.1991) Belediye Başkanı makamına uğramadı. Aralarında 20 yıllık hizmeti bulunan işçilerin de bulunduğu 185 kişi hiç bir tazminat ödenmeden, ekonomik sıkıntı bahane edilerek işten çıkarılıyor, ancak daha bu yıl, Temmuz ayında işe alınan Refah Patrililer çalışmaya devam ediyorlar.

TUNCELİ'DE OPERASYONLAR BAŞLADI

Kürdistan'ın dört bir yerinde başlayan gözaltı operasyonları hemen hemen ülkemizin her yerinde hızla sürüyor.

Aldığımız son bilgilere göre Tunceli'de insanlar toplu şekilde gözaltına alınıyor. Gözaltı sebepleri açıklanmadığı gibi gözaltına alınanlardan haber almak da mümkün değil. İnsanların can güvenliği yok...

Gözaltı operasyonları olanca hızıyla sürerken bölgede özel timin, polisin ve askerin terörü kol geziyor. İnsanlar geceleri evlerinden dışarı çıkmaya bile korkuyorlar...

KÜRDİSTAN'DA BÜYÜK GÖÇ BAŞLADI

Körfez Krizi'nin sıcak savaş ortamına döndüğü bugünlerde Kürdistan'ın her yerinde büyük bir göç olayı başladı.

İnsanlar binlerce yıllık ata topraklarını, evlerini, barklarını, işlerini güçlerini bırakarak göçüyorlar. Göçün sonunun ne olacağı belli değil.

Göç genellikle metropol kentlere yapılıyor. İnsanlar metropol kentlerde yakınlarının yanlarına yerleşiyorlar. Bunun yanısıra metropol kentlerde yakınları olmayanlarda ne yapacaklarını şaşırmışlar.

Sömürgeci rejimin savaş atmosferine katılması, savaşa girmesi üzerine bu gerginlik daha da arttı. Kürdistan'ın büyük yerleşim merkezleri bile göçten nasibini alıyor. Sokaklar bomboş.

Günlük Burjuva Basını'nda Kürdistan'la ilgili haberlere rastlamamak mümkün değil. Bölgede nelerin yaşandığına ilişkin olarak sağlıklı bilgiler alınamıyor.

DUYURU

Temel insan hak ve özgürlüklerinin olmazsa–olmaz koşulu sayılan ve bugün milyonlarca insanın ana dili olan Kürtçe üzerinde kaba devlet terörüyle oluşturulan çağ dışı yasakların; keza, azınlıkların (Ermeni, Rum, Laz, Arap vb.) dini ve kültürel değerleri nedeniyle yoğun baskılara maruz kaldıkları ve ağır hak ihlallerinin sık–sık yaşandığı bir ortamdayız.

Söz konusu ihlallerin üzerine gitmek ve kamuoyunu bilgilendirmek bizim asli görevimizdir. Bu nedenle; yine, Kürtçe'nin yazılı ve sözlü kullanımı sonucu koğuşturmaya uğrayanları vb. bilgi–belge şeklinde bizlere iletmeniz çalışmalarımıza güç katacaktır.

ADRES:
İ.H.D. İstanbul Şubesi
Asmalı Mescit Jurnal Sk.
No: 4/4 Tünel/ İSTANBUL

İ.H.D. İSTANBUL ŞUBESİ
Ulusal Haklar–Azınlıklar ve Mülteciler
Komisyonu

YENİDEN ÖĞRENCİ GENÇLİK VE SORUNLARI

S. YILMAZ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ'NDE ÖĞRENCİ EYLEMLERİ

20.12.1990 tarihinde Dicle Üniversitesi Öğrenci Platformu'nun önerisi üzerine, Tıp Fakültesi'nin öğrenci kantininde bir forum düzenlendi. Forumda genel olarak Kürdistan'da yoğunlaşan devlet terörü, bunun yanısıra Lice halkına yönelik baskılar protesto edildi. Öğrenciler sınıf mücadelesinin simgesi durumunda bulunan işçi sınıfının genel grev kararını destekler olduklarını da belirttiler.

Bunun yanısıra Ortadoğu'da senaryosu kurulan pis ve haksız savaşa karşı olduklarını belirten öğrenci gençlik; bütün bu baskıların ve savaş kışkırtıcılığının protesto edilmesi için 21.12.1990 günü yapılacağı belirtilen yürüyüşe tüm kitleyi davet ettiler.

21.12.1990 günü saat 12.30'da 1000 kişilik öğrenci kitlesi üniversite kampüsü çevresinde yürüyüşe geçti. Yürüyüş boyunca "Lice ve Zonguldak elele", "Yaşasın haklı mücadelemiz" pankartları taşınarak; "Kahrolsun Faşizm", "Kürdistan faşizme mezar olacak", "Yaşasın Botan Direnişi," "Yaşasın Halkların Kurtuluşu", "Öğrenciler elele genel boykota" ve "Bıji Serhıldana gelé Lıcé" sloganları altıldı. Bunu izleyen günlerde Kürdistan'daki mevcut baskıları protesto etmek, Zonguldak Maden işçilerinin şanlı direnişlerini selamlamak ve siyasal iktidarın savaş yanlısı, halk düşmanı gerici politikalarına hayır demek için genel boykot kararı alındı. Bu karar 26.12.1990 günü gerçekleştirildi. Boykot haberinin duyulmasından hemen sonra D.Ü. Kampüsü ve şehir merkezinde bulunan Eğitim Fakültesi'nin çevresi sarılarak, giriş çıkışlar kontröl altına alındı. Polis tarafından ezbere hazırlanan listelerde adı olan tüm öğrenciler tutuklanarak işkence merkezlerine gönderildiler.

Gözaltına alınan öğrenciler korkunç işkencelere tabi tutuldular. Herbirinin anlattığı gözaltı macerası başlıbaşına tüyler ürpetici bir olay!

Dicle Üniversitesi'nde öğrencilerin gerçekleştirdikleri boykot eyleminden dolayı yapılan operasyonlarda, gözaltına alınıp işkenceye tabi tutulan öğrencilerin isimleri ise şöyle:

Fadime Çelik	Eğitim	Fakültesi
Serdar	"	"
Elif Gündoğdu	"	"
Zehra Kırık	"	"
Leyla Gündüz	"	"
Mehmet Çakmak	Tıp	Fakültesi
Asım Tembeloğlu	"	"
Sami Gölkahraman	"	"
Denktaf Solduk	"	"
Şafak	"	"
Erdal Gezer	"	"
Sami Güzel	"	"
Fikret Aslan	"	"
Selma İpek	"	"
Abdullah Gündüz	"	"
Cengiz Polat	"	"
Recai Aldemir	"	"
Zekeriya Kaplan	"	"
Ahmet Anaç	"	"
Burhan Süker	"	"
Musa Erbey	Fen	Fakültesi
Şefika Çetinal	"	"
Mahmut	"	"
Yasemin Dora	Hukuk	Fakültesi
Nevzat Çiftçi	"	"
Mehmet Ali Erdem	"	"
H. İbrahim	"	"
Mehmet Karabağ	"	"
Halim Seven	"	"
Ayhan	"	"
Hikmet Akın	"	"
Necip Korkmaz	"	"
Sevinç Çete	Mes. Yük. Okulu	
Ganimet Işık	" "	"
A. Kerim Kayhan	" "	"
Suat Özgü	Mimarlık	Fakültesi
Suat Beştaş	"	"
Nazan Paysal	Eğitim	Fakültesi
Tajdin	İşçi	

Bunun yanısıra çok sayıda adı tesbit edilemeyen üniversite öğrencisiyle, yine adları tesbit edilemeyen lise öğrencileri de bulunuyor.

KONYA SELÇUK ÜNİVERSİTESİ'NDE HUKUK SAVAŞI

16 Mart 1989'da, 16-17 Mart 1978 olaylarını ve Halepçe katliamını kınamak amacıyla forum düzenlemek isteyen Selçuk Üniversitesi'ne bağlı fakültelerden 50 civarında öğrenci üzerindeki baskılar halen sürüyor.

O gün öğrenciler, Mimarlık Fakültesi kantininde öğle saatlerinde toplandılar. Olayı önceden haber alan polis ve fakülte görevlileri Mimarlık Fakültesi Kantini'nin çevresinde ve içinde yoğun önlemler almışlardı.

Dekanla tartışan öğrenciler "Üniversitelerin özgür ve demokratik olması gerektiğini, toplumsal olayları tartışmanın kendilerinin en doğal hakları olduğunu" söylediler. Ancak, Dekan bu talebin altında gizli ve korkunç emellerin saklı olduğuna ve öğrencilerin olay çıkaracağına inanmıştı bir kez. Bu nedenle, onların yapmayı düşünmediği olayı kendisi çıkarmaya karar verdi ve polisi çağırdı. Polisler tarafından sille tokatla kantinden alınan öğrenciler alelacele gözaltına alındılar. Savaş mahkemeleri gibi, duruşmayı geceyarılarına kadar sürdüren DGM sonuçta öğrencileri, siyasi amaçlı gösteri yapmak suçundan değil, yalnızca polise pasif direniş yapmaktan suçlu buldu.

Asıl yaygara da bundan sonra koptu. S.Ü.'ye bağlı fakültelerin dekanları ve disiplin kurulları, kendilerinin DGM'den daha fazla yetkili ve zeki olduklarına inandıklarından mahkemenin oluşmadığını söylediği bir suçtan (siyasi amaçlı toplantı yapmak suçundan) öğrencilere bir aydan, süresiz uzaklaştırmaya kadar değişen cezalar verdi. Hızını alamayıp, arkadaşlarının duruşmasını mahkeme önünde bekleyen öğrencileri bile cezalandıran fakültüler vardı.

Verilen disiplin cezalarına karşı açılan iptal davaları da S.Ü.'nin "hukuk tanımazlığı" nın sayesinde, tam bir karmaşaya döndü. Kimi zaman mahkemenin verdiği yürütmeyi durdurma kararlarını uygulamayarak, olayın Cumhuriyet Savcılığı'na yansımasına neden oldu. Kimi zaman iptal davaları sürerken, ikinci, hatta üçüncü kez uzaklaştırma cezaları vererek, aynı olaydan iki üç kez iptal davası açılmasına neden oldu. Kimi zamanda iptal edilen cezanın aynısını yine vererek, adeta üniversite topraklarını "işgalci" öğrencilerin ayaklarından korumak için inanılmaz bir çaba gösterdi. Bu ve benzeri işlemlerle, S.Ü. yargılama sürecini ve yargı kararlarını hiç umursamadığını dünya aleme kanıtladı. Bu konu basına yansıdığında ise aynı yöneticiler kimi zaman olayı gözlerden uzak tutmaya, kimi zaman da öğrencilere ve avukatlarına basın yoluyla saldırmaya çalıştılar. Örneğin, yargı kararıyla iptal edilmiş olmasına rağmen, aynı cezayı veren bir fakülte dekanı, bunun nedeni sorulduğunda "ben bu konuyu bilmem, ikinci kez ceza verilmişse, öğrenci ikinci kez suç işlemiştir" diyordu. Oysa ortada ikinci kez işlenen bir suç olmadığı gibi, aynı olaydan dolayı verilen ikinci ceza yazısının altında yukarıdaki sözleri söyleyen dekanın imzası vardı.

Öğrencilerin hukuk savaşı hala sürüyor. Ne zaman biteceği de henüz belli değil. Zira, iptal davalarının ardından tazminat davaları da gündeme gelecek. Açıkça ortada olan bir şey var; gerici–faşist örgütlenmenin alabildiğine yoğun olduğu S.Ü.'de bir avuç devrimci ve yurtsever öğrenci direnmeye devam ediyor.

İşte Konya Selçuk Üniversitesi'nde yukarıda anlattığımız olaylardan çarpıcı bir kaç örnek:

1 – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisi Ömer Maşat'a iki yıl uzaklaştırma cezası verilmişti. Mahkemece bu işlem iptal edildi. Fakülte yargı kararına uyma görüntüsü altında yeniden iki yarı yıl uzaklaştırma cezası verdi. Bu ikinci işleme karşı da dava açıldı.

2 – Ziraat Fakültesi öğrencisi olan Şevket Erdoğan'a bir yarı yıl uzaklaştırma cezası verildi. Cezanın iptali üzerine öğrenci devam ve sınav haklarının (cezanın uygulanması sırasında yitirdiği haklarının) verilmesi istemiyle okula başvurdu. Ziraat Fakültesi Dekanlığı, bu hakları vermekten kaçındı ve bu hakların öğrenim süresinin sonuna eklenmesine karar verdi. Böylece ortaya, bu öğrenci sınıfta kalmış, ya da ceza iptal edilmemiş gibi bir sonuç çıktı. Bu işleme karşı da yeniden tazminat ve iptal davası açıldı.

3 – Aynı öğrenciye uygulanan bu işlem nedeniyle, dekan hakkında savcılığa şikayet başvurusu yapıldı.

4 – Ziraat Fakültesi öğrencisi olan Raşit Aker'e "okuldan ihraç cezası" verilmişti. Açılan iptal davası sürerken, mahkeme yürütmeyi durdurma kararı verdi. Bu işlem aleyhine de iptal davası açıldı. Fakülte bu kararı yerine getirerek, öğrencinin okula devam etmesini sağlamak yerine, bu kez, "iki yarı uzaklaştırma" cezası verdi. Bu işlem nedeniyle, dekan hakkında savcılığa şikayet başvurusu yapıldı.

5 – Ziraat Fakültesi öğrencisi olan Halil Ak'a iki yarı yıl uzaklaştırma cezası verildi. Bu işlem, mahkemece iptal edilmesine rağmen, Fakülte aynı süreli bir ceza daha verdi. Bu işlem aleyhinde de iptal davası açıldı.

6 – Ziraat Fakültesi öğrencisi olan Nazmiye Ünal'a "okuldan çıkarma" cezası verildi. Bu işlem aleyhine açılan iptal davası devam ederken, yürütmeyi durdurma kararı verildi. Fakülte bunun üzerine, iptal edilmesi muhtemel işleminden vazgeçti ve "iki yarı yıl uzaklaştırma" cezası verdi. Daha sonra yeniden ikinci işlemin iptalı istemiyle dava açılması üzerine, bu işlemini geri aldığını iddia ederek "çıkarma" cezası verdi. Üçüncü kez yine dava açıldı. Şu sıralar idare mahkemesi bu karışıklığı çözmeye çalışıyor!

DİYARBAKIR'DA NELER OLUYOR ?

• *"Bir Belediye Başkanının Gerçek Yüzü ve İşçi Eylemlilikleri"*

M. KELEŞ

1990 Mart'ından bu güne kadar ücretlerini alamayan Diyarbakır Belediyesi işçileri uzun süreden beridir ücretlerini almak için girişimlerde bulunuyorlar. 15 aylık vergi iadesini, 11 aylık mesai parasını, 3 ikramiyeyi, maaş farkını, sözleşme farkını, giyim yardımını, ölüm ve doğum yardımını, vardiye zammını ve olağanüstü hal parasını alamayan işçiler, bütün bu alacaklar için Diyarbakır Belediyesi'ne defalarca baş vurdular. İşçilerin sendikayla beraber böylesi başvuruları Diyarbakır Belediye Başkanı **Turgut ATALAY** tarafından her seferinde dikkate alınmadı, gözardı edildi. **Turgut ATALAY** ve ekibi böylesi meşru istemleri savunan, gündeme getiren Diyarbakır Belediye-İş Sendikası Başkanı Vezir PERİŞAN'ı yıldırmak, onun gözünü korkutmak için bin bir türlü çirkin oyunu oynamaktan geri kalmadılar. **Turgut ATALAY** ve ekibinin bir defasında Diyarbakır Belediye-İş Sendikası Başkanı Vezir PERİŞAN'a saldırdıkları, O'na tokat attıkları günlük burjuva basınına bile yansıdı.

Belediye işçileri, haksızlıkları ve baskıları protesto ediyor.

Belediye seçimleri sırasında köşeye sıkışan, Bağımsız Belediye Başkanı Adayı karşısında şaşkına dönüp, **"Diyarbakır'a Halepçe Anıtı diktireceğim"** gibi cazip bir fikirle kitleleri aldatmaya çalışan, tüm bunlara rağmen seçimi kaybedeceğini anlayıp bin türlü hileye başvuran, çirkin oyunlara girişerek seçimi kazanan (!) **Turgut ATALAY,** bugün; Amerikan traşı yaptırdığı geniş ensesiyle, son model mersedesiyle, kızı etrafında pervane gibi döndürdüğü koruma polisleriyle, belediyede şef yaptığı sayısız akrabasıyla, geçmişte kendisini destekleyen şirketlere havale ettiği büyük projelerle halka gerçek yüzünü göstermiştir. Öte yandan aylardan beridir kendilerine para ödenmeyen, 800'ü işten çıkartılmak istenen işçiler sefil, aç ve perişandır. Her biri korkunç bir borç batağına batmış bulunuyor. Belediye'den alacağını alamayan işçiler aylardır yakınlarından, dostlarından borç para alarak yaşamlarını sürdürmeye çalışıyorlar.

Turgut ATALAY Mart 1989 tarihinden bu yana yaklaşık olarak 800 kişiyi belediyeye işçi olarak aldı. Bugün bunların 400'den fazlası mesaiye gelmeden ücret alıyor. Üstelik bunların neden dolayı işe alındığı da belli değil. Yine aynı **Turgut ATALAY** bu günlerde işçi sayısının fazla olduğunu iddia ederek 800 işçiyi işten çıkarmaya çalışıyor. Sayın **ATALAY** tam bir bozgun, bir panik içindedir. O, ne yapacağını şaşırmıştır. İşçi fazlalığının çalışan, işgücü harcayan işçilerden kaynaklanmadığını, tersine işgücü harcamadan paraya konan kargalardan kaynaklandığını

herkes biliyor. İşten çıkartılmaya çalışılan 800 işçi de çalışan, işgücü harcayan işçiler. Bunlar işten çıkartılırsa, bırakınız çoluk çocuklarının aç kalmalarını, Diyarbakır şehri işgücü harcamadan, mesaiye gelmeden para kazanan kargaların elinde talan olur!

Sayın **ATALAY** beylik geleneğinden ve "Olağanüstü Hal Bölge Yasaları'ndan aldığı ilhamla işi her geçen gün daha da azdırıyor. İşi bir sendika başkanını tokatlamaya kadar vardırıyor.

Dün "Kürtlük" sömürüsü yaparak "Halepçe Anıtı'ndan dem vuran **ATALAY**, bugün, BAB toplantısında Kürtlüğü'nü inkar eden ağabeyi **Fuat ATALAY** gibi iki yüzlülüğünü gecikmeden ortaya koymuştur.

Yalnız bununla kalsa iyi. Geçmişte Kürtlük edebiyatıyla meydanlara çıkan, kendini yırtarcasına "Kürtlük"ten dem vuran **ATALAY** bugün işçiler karşısında sıkışınca tek çözümü "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'ne şikayet (!) etmekte bulmaktadır.

İşçinin haklarını ödemeyen **ATALAY** "Para Yok" safsatasıyla halkı aldatmaya çalışmaktadır. Diyarbakır Kürdistan'ın başta gelen büyük yerleşim merkezlerinden biridir. Belediye'nin geliri salt bu açıdan bile kendi kendisine yetebilecek düzeydedir. Yalnız bu da değil. Üstüne üstlük devlet bütçesinden belediyeye ayrılan ödenekler de söz konusu. Peki bu kadar gelir ne oldu. Halktan alınan gelirler, devletçe ayrılan ödeneklere ne oldu. Sormak gerekmiyor mu?

ATALAY hızını alamıyarak "Aramıza nifak tohumları ekenler var, işçileri kışkırtanlar var" gibi gülünç iddialarda bulunuyor. İşin ilginç yanı yine aynı günlerde Zonguldak işçi eylemlilikleriyle ilgili olarak ANAP iktidarı da aynı şeyleri söylüyordu. Bu her iki düşünce arasındaki ortak mantığı görmemek mümkün mü acaba? Hatta Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanı İmran AYKUT Zonguldak işçi eylemliliklerinin arkasında "Saddam'ın olabileceğini söyle-

Diyarbakır Belediye – İş Sendikası Başkanı **Vezir PERİŞAN** *ile son günlerde Diyarbakır'da ortaya çıkan işçi eylemlilikleri hakkında yaptığımız röportajı olduğu gibi yayımlıyoruz.*

"Atalay Yalnızca Sendikayı ve İşçiyi Değil, Aynı Zamanda Halkımızı Cezalandırmak İstiyor"

DENG: Son günlerde Diyarbakır'da Belediye – İş Sendikasına bağlı işçilerin eylemlilikleri ile geçtiğimiz gün gerçekleştirilen oturma eyleminin nedenini açıklar mısınız?

V. PERİŞAN: Mart 1990'dan beri işçimiz ücretini alamamaktadır. İşçimizin şu anda 15 aylık vergi iadesi, 11 mesai, 3 ikramiye, maaş farkı, giyim yardımı, ölüm ve doğum yardımı, vardiya zammı ve olağanüstü parası içerdedir.

Alacaklarımızın ödenmesi için bir çok kez işverenle görüşmeler yaptık. Ancak işverenin (Belediye Başkanının) emeğe karşı saygısızlığı ve despotça tutumu yüzünden sonuç alamadık. Adam bu emek karşıtı yüzünü gizlemek için "Hükümet bana para vermiyor ki, ben de size vereyim" deyip işin içinden çıkmaya çalışıyor. Oysa ki ona da her belediyeye gelmesi gereken paralar geliyor.

İşte tüm bu nedenlerden dolayı bizler uzun bir süreden beridir çeşitli girişimlerde bulunduk. En son geçtiğimiz 11.1.1991 günü belediye önünde 3 saatlik bir oturma eylemi gerçekleştirdik.

DENG: İşçilerinize para verilmezken, milyarlık projeler çiziliyor, sonra da size para yok deniliyor, bunu nasıl açıklarsınız?

V.PERİŞAN: Biz milyarlık projeler de yapılsın istiyoruz, istemiyor değiliz. Ama önce işçinin parası ödensin diyoruz. Çünkü sözkonusu projeleri hayata geçiren yine işçilerin kendileridir. Yoksa biz projelere karşı değiliz.

DENG: Mevcut işçilerin işten çıkarılması girişimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

V.PERİŞAN: Bu işten atılma olayı değil. Sözleşmemizin 31. maddesinin b fıkrasına göre işveren işçiyi işten atamaz. İşveren bunu göze alamadığından dolayı işçiyi üç aylık izine ayırmak için dilekçeyle başvuruda bulunmasını istiyor, bunun için binbir türlü oyun oynanıyor. Bu da çözüm değil. Bunun karşısındayız. Hem iş yasalarına hem de sözleşmemize aykırı olan bu anti – demokratik uygulamayı protesto ediyoruz. Buna en şiddetli tepkilerimizi göstereceğiz.

DENG: Belediye başkanının işçiye "para yok" sözlerini nasıl karşılıyorsunuz?

V.PERİŞAN: Örnek vereceğim. 1974 yılında Diyarbakır Belediyesi'nde çalışan temizlik işçilerinin sayısı 400 idi. Ancak bugün kağıt üzerinde çalışıyor görünen işçi sayısı 500 olmasına rağmen fiili olarak çalışanların sayısı 270 kişidir. 16 yıllık aradan sonra söyleniyor bu laflar. Aslında bu tablo Turgut ATALAY'ın Diyarbakır halkına verdiği değerin bir göstergesidir. Temizlik yapılmasın, halk iki gün bana, bir gün sana küfür edecek sonra unutacak diyor. Tabi böylelikle kendisi para kıracak. Diyarbakır halkı işte böylesi bir zihniyetle karşı karşıyadır. Öte yandan işçiye

mişti. Şimdi Sayın **Turgut ATALAY** da durup dururken böylesi bir iddiada bulunursa hiç şaşırmayacağız.

İŞÇİLERİN OTURMA EYLEMİ

Yukarıda açıkladığımız nedenlerden dolayı Diyarbakır Belediyesi işçileri 11.1.1991 tarihinde sabah saat 7'den 10'a kadar oturma eylemi gerçekleştirdiler. Belediye Binası'nın önünde üç saat oturma eylemi yapılacağı Belediye Başkanı **Turgut ATALAY** tarafından önceki gün "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği"ne bildirilmişti bile. Eylemin konulacağı günün akşamı Diyarbakır Belediye-İş Sendikası Başkanı **Vezir PERİŞAN** siyasi polisler tarafından evinden yaka-paça alınıp götürülüyor. Polisler **Vezir PERİŞAN**'a amacının Olağanüstü Bölge'de eylem yapmak olduğunu, Olağanüstü barikatını aşmak olduğunu öne sürerek, "Bir daha böyle bir şey yaparsan senin kelleni keseceğiz" diye tehdit ederler.

Oturma eyleminin gerçekleştirildiği günün akşamı kardeşinin imdanına yetişen **Fuat ATALAY, Vezir PERİŞAN**'ı bularak bilinen gülünç şeyleri tekrarlamış, sözümona olayı çözmek için çaba sarf etmiştir.

Diyarbakır'da Belediye Başkanı tarafından oynanan bu çirkin oyunları herkes biliyor. Seçim öncesi Diyarbakır'a Halepçe anıtı dikeceğiz" diyen Başkan bu gün Kürt halkını eziyor, sömürüyor, bizzat sömürgecilere ihbar ediyor. Başkan **Turgut ATALAY**'ın Halepçe anıtı sözlerine kanarak bir anıt yapan değerli bir heykeltraş bugün boş yere **ATALAY**'ın gelip anıtı almasını beklemektedir. Bu heykeltraş arkadaş kimbilir Halepçe'yi ne güzel simgeleştirmiş, ne kadar büyük emek harcamış yapıtında... Ki sorun yalnızca anıtın diktirilmesi sorunu da değil. Böylesi bir anıt böylesi kirli ellerle kurulsa bir değeri olmaz elbette. O güzelim heykeli ileriki günlerde hep birlikte kuracağız. Başta Belediye işçileri kuracaklar onu.

para yok demek gerçekçi bir tavır değildir. Devletçe ödenenen ödeneklerin belediyeye geldiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bu paraların ne olduğu da kimse tarafından bilinmiyor.

DENG: Belediye Başkanı bu güne kadar işçiye vermiş olduğu sözlerden herhangi birini yerine getirdi mi?

V.PERİŞAN: Hayır, Belediye Başkanı bugüne kadar işçiye vermiş olduğu sözlerden herhangi birini yerine getirmedi. Alınan hakların tamamı da zorlu bir mücadele sonucu alınmıştır. Hak verilmez alınır derler ya işte öyle bir şey.

DENG: Belediye Başkanının kardeşi olan SHP Diyarbakır Milletvekili Fuat ATALAY'ın size "Sosyal Demokrat" bir belediye başkanını olağanüstü Hal Bölge Valisi'ne şikayet ettiniz demesini nasıl karşılıyorsunuz?

V.PERİŞAN: Asıl bizi Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'ne şikayet eden Turgut ATALAY'ın kendisidir.

O Olağanüstü Hal Bölge yasalarının arkasına sığınarak haklarımızı gasp ediyor. Bundan medet umuyor ve paralarımızı vermiyor. Bizim işçimiz Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'ne telgraf çekerek, bu adam arkanıza sığınarak haklarımızı gasp ediyor dedi. Onun bu yolunu da kesmek istedik.

DENG: Size aramıza nifak tohumları ekenler var derken, neyi kastediyordu?

V.PERİŞAN: Doğrudur aynen öyle söyledi. Açız, paramızı ne zaman vereceksiniz şeklinde bir soru soran işçimize bakarak "bunlara bakmayın bunlar provaktörlerdir" diye bağırdı. Herhalde açız diyen işçilerimiz için diyor.

DENG: Fuat ATALAY sorun diyalog yoluyla çözülmezse, sonuç kötü olur demekle neyi kastediyor sizce?

V.PERİŞAN: İşçimizden, Diyarbakır halkından bir beklentileri kalmadı. Onun için ne zaman ne yapacakları belli değil. Şimdiden kestiremeyiz. Herhalde onlar için kötü olacak diye düşünülüyor.

DENG: Bölgemizde olağanüstü koşulların hüküm sürdüğünü biliyorsunuz. İşçilerinizin bu olağanüstü koşullardan aldığı pay nedir?

V.PERİŞAN: Biz Belediye'ye bağlıyız. Dikkat ederseniz özellikle bizim bölgemizde açıkça işçinin ücreti verilmiyor. Bunun sebebi nedir? İşverenler kararnamelerin arkasına sığınıp işçilerin emeğini ucuz bir kredi biçiminde kullanıyorlar. Yasaklar var işçi eylem yapamaz, hakkını arayamaz diyorlar. Böylece haklarımızı gasp ediyorlar. Bu bölgede işçi en çok mağdurdur, baskı altındadır, bütün halkımız gibi.

DENG: Son olarak söylemek istediklerimiz var mı?

V.PERİŞAN: Diyarbakır halkına sesleniyorum. Belediye'nin halkımıza götürmesi gereken hizmetleri, işçilerimiz en ağır koşullarda halkımıza götürmek istiyor, ancak, **ATALAY** bunu engellemek için elinden geleni yapıyor. Bin türlü çirkin oyuna baş vuruyor. Halkımız bu konuda duyarlı olmalı ve bize destek vermelidir. Şartlarımız ağırdır. Olağanüstü koşullarda halkımıza hizmet veriyoruz. Bize baskı uygulayan olağanüstü kararnamelerin arkasına sığınıp bu baskıcı, anti-demokratik zihniyete karşı sendikamıza omuz vermeye çağırıyoruz.

Turgut Atalay aslında yalnızca sendikayı ve işçiyi değil aynı zamanda halkımızı da cezalandırmak istiyor.

DERSÊN ZMANÊ KURDİ • BARAN

Kürtçe Dil Dersleri

XI

XELİL Û AZAD

— Rojbaş, Xelil!
— Rojbaş, Azad!
— Mala we lı bajêr e?
— Na, em lı gund rûdının.
— Bavê te çı kari dıke?
— Bavê mın cotkar e.
— Tu jı xwendınê hez dıki?
— Belê, zehf hez dıkım.
— Xwişka te jî heye?
— Belê heye.
— Navê wê çı ye?
— Gulizar e.
— Ew ji dıçe dıbıstanê?
— Na, ew naçe.
— Çıma?
— Bavo dıbêje, "tu bıxwine bes e..."
— Erdê we heye?
— Na, em erdê axê da dıxebıtın.
— Hûn pêz xwedi dıkın?
— Belê, lê pezê me kêm e.
— Çıma?
— Mêrg û zevi hemû yê axê ne.
— Gundê we lı deştê yè, yan lı çiyê ye?
— Ciyê gundê me deşt e, lê çiya jî nêzık ın.
— Zıvıstani berf dıbare?
— Belê, zehf dıbare. Rê hemû têne gırtın.
— Tu mala me nas dıki?
— Belê nas dıkım.
— Sıbê keremke, were mala me. Em bı hevra dersa xwe dıxwinın.
— Bavê te tışteki nabêje?
— Çıma, bavê mın jı hevalê mın hez dıke.
— Bavê te çı kari dıke?
— Karker e, dı pavlikê da dıxebıte.
— Pavlike mezın e?
— Belê, tê da pênc sed karker dıxebıtın.
— Pavlike ya wan e?
— De ha!... Ya yeki dewlemend e. Lı gund axa, lı vır ji patron ango sermiyandar hene. De Xelil, êdi dereng e, ez dıçım. Sıbê were ha!
— Belê, têm.
— Nıha xatırê te!
— Ser çavan!

Rûnıştın	: *Oturmak, ikamet etmek*	Heval	: *Arkadaş*
Zehf	: *Çok*	Pavlike	: *Fabrika*
Gotın	: *Söylemek*	Patron	: *Patron*
		Dereng	: *Geç*

Bes	: *Yeter*	Zû	: *Erken*
Xwedi kırın	: *Beslemek*	Êdi	: *Artık*
Rê	: *Yol*	Sıbe	: *Yarın*
Gırtın	: *Tutmak*	Xatırê te!	: *Hoşçakal!*
Nas kırın	: *Tanımak*	Nıha	: *Şimdi*
Keremke!	: *Buyur!*	Ser çavan	: *Güle güle*
Hevra	: *Birlikte*	Çav	: *Göz*
De ha!	: *Nerede!..*	Kursi	: *Kürsü, sandalye*
Sermiyandar	: *Burjuva*		
Herdu	: *İkisi*		

Hebûn (malik olmak) fiilinin şimdiki (ve geniş) zamanı:

Mın heye
Te heye
Wi, wê heye
Me heye
We heye
Wan heye

Çoğulu: Mın, te, wi, wê, me, we, wan hene.

Olumsuzu: Tune, tunın.

Xwişka mın heye
Mala wan heye
Darên we hene
Kulilkên wê hene

Görüldüğü gibi hebûn fiili 2. grup zamirlerde kullanılır.

Rûnıştın

1) Keremke, rûne!
Ew lı ser kursi rûdıne.
2) Hûn lı ku rûdının? (Mala we lı ku ye?)
Em lı Diyarbekrê rûdının.

Kurala uygun fiiller ve kurala uymayan fiiller:

Kürtçede bütün fiiller mazi zamanlarında kurala uygundurlar.

Bazı fiiller emir, şimdiki zaman ve gelecek zaman kiplerinde kurala uygunluk göstermezler. Bunlara kurala uymayan fiiller denir.

1)Kurala uygun fiiller

Mastar	Kök	Emir	Şimdiki zaman
Çınin	Çını	Bıçıne	Dıçınım
Gerin	Geri	Bıgere	Dıgerım
Kırin	Kırı	Bıkıre	Dıkırım
Nıvisin	Nıvisi	Bınıvise	Dınıvisım
Pêçan	Pêça	Bıpêçe	Dıpêçım

Gıhan	Gıha	Bıgıhê	Dıgıhêm
Çûn	Çû	Bıçe	Dıçım
Zanin	Zani	Bızane	Dızanım

2. Grup:

Gırtın	Gırt	Bıgıre	Dıgırım
Bıjartın	Bıjart	Bıbıjêre	Dıbıjêrım
Hejmartın	Hejmart	Bıhejmêre	Dıhejmêrım
Gıvaştın	Gıvaşt	Bıgıvêşe	Dıgıvêşım
Parastın	Parast	Bıparêze	Dıparêzım
Bıjartın	: *Seçmek*		
Hejmartın	: *Saymak*		

3. Grup:

Çêrandın	Çêrand	Bıçêrine	Dıçêrinım
Helandın	Heland	Bıheline	Dıhelinım
Kışandın	Kışand	Bıkışine	Dıkışinım
Nıvisandın	Nıvisand	Bınıvisine	Dınıvisinım
Tırsandın	Tırsand	Bıtırsine	Dıtırsinım

2) Kurala uymayan fiiller:

1. Grup: Bu grup fiillerin emir halinin oluşumu belli bir kurala uymaz; ama şimdiki ve gelecek zaman kiplerinin çekimi kurala uyar.

Örnek:

Mastar	Kök	Emir	Şimdiki zaman
Dotın	Dot	Bıdoşe	Dıdoşım
Jin	Ji	Biji	Dıjim
Ajotın	Ajot	Bajo	Dajom
Gotın	Got	Bıbêje	Dıbêjım
Kırın	Kır	Bıke	Dıkım
Bırın	Bır	Bıbe	Dıbım
Xwarın	Xwar	Bıxwe	Dıxwım

2. Grup: Bu grup fiillerde emir hali ya şimdiki zaman, ya da hem şimdiki hem de gelecek zaman kiplerinin çekimini sağlamaz.

Örnek:

Mastar	Kök	Emir	Şimdiki zaman
Anin	Ani	Bine	Tınım
Hatın	Hat	Were	Têm

Bileşik fiillerin çekimi, bu bileşkedeki fiillere göre olur.

Örnek:

Mastar	Kök	Emir	Şimdiki zaman
Gerin	Geri	Bıgere	Dıgerım
Vegerin	—	Vegere	Vedıgerım
Kırın	Kır	Bıke	Dıkım
Çêkırın	—	Çêbıke	Çêdıkım
Xwarın	Xwar	Bıxwe	Dıxwım
Vexwarın	—	Vexwe	Vedıxwım

* * * *

Gotın fiilinin şimdiki (ve geniş) zamanı:

Ez dıbêjım	Em dıbêjın
Tu dıbêji	Hûn dıbêjın
Ew dıbêje	Ew dıbêjın

Olumsuzu: Ez nabêjım, tu nabêji ....

Alıştırma:

Aşağıdaki soruları cevaplandırın.

Mala Xelil lı bajêr e?
Bavê Xelil çı kari dıke?
Navê xwişka Xelil çı ye?
Gulizar dıçe dıbıstanê?
Mala Xelil çıma pez kêm xwedi dıkın?
Tu lı gund rûdını yan lı bajêr?
Agıri çiya ye, yan deşt e?
Lı welatê we berf dıbare?
Zıvıstan sar e, yan germ e?
Navê hevalê te çı ye?
Tu jı hevalê xwe hez dıki?
Bavê Azad çı kari dıke?
Lı vi bajari pavlike hene?
Karker çı dıkın?
Cotkar çı dıkın?
Xelil hevalê kê ye?
Ew herdu heval bı hevra çı dıkın?

- SÜRECEK -

Sovyetler Birliği'nde Yaşayan Kürt Şairi Eskerê Boyik ile Röportaj

"Kendimizi Diğer Halklara Tanıtmalıyız"

Batı Avrupa'da gerçekleştirilen "Kürt Basını ve Deng'e Özgürlük Geceleri"ne davet edilen, ancak vize güçlükleri nedeniyle dayanışma gecelerinin bitişinden sonra F. Almanya'ya ulaşabilen ünlü Kürt şairlerinden Eskerê Boyik ile Deng muhabirlerinden V. Bazidi'nin yaptığı röportajı yayınlıyoruz

DENG

Deng: Sayın Boyik, sizi 1979 yılında Özgürlük Yolu Yayınları arasında çıkan "Dağ Çiçekleri" adlı şiir kitabından tanıyoruz. Ancak yeni okuyucularımız için kendinizi tanıtır mısınız?

Eskerê Boyik: Ben, 1941 yıllarında Ermenistan'ın Kundesaz köyünde doğdum. Bu köyün sakinleri, 1929 yıllarında Ağrı'nın Antep bölgesinden buralara göçmüşler. Yıkık olan bu köyü onarmış ve yerleşmişler. Kürtlerin örf ve adetlerini bugüne kadar hala en iyi biçimde korumuşlar. Bu gün de, hala Kürtçeden başka bir dil bilmeyen insanlarımız var.

İkinci Dünya Savaşında, Hitler orduları Sovyetler'e saldırdığında babam da askere gidiyor. O dönemde ben de doğuyorum, bundan dolayı adımı Esker koyuyorlar. Babam Kürtçe öğretmeniydi. Ben de Kürdistan'ın özgürlük mücadelesinde bir asker olmayı önüme hedef olarak koydum. Kalemimle bu mücadeleye katıldım.

İlkokulu köyümüzde okudum ki, bu okulda Ermenistan'daki Kürt aydınlarının yüzde sekseni okumuşlardı. Daha sonra Erivan'a gittim. Orada Köy Ekonomisi bölümüne girdim. Oysa edebiyat bölümüne girmek istiyordum. Okulu bitirdikten sonra doktora yaptım. Şimdi Bilim Enstitüsü'nde, ekonomi bölümünün şefliğini yapıyorum.

Deng: Yazarlığa nasıl başladınız?

E. Boyik: Dediğim gibi, köyümüz Kürt kimliğini, kültürünü yaşatan köylerin başında geliyordu. Köy odasında her zaman toplanan yaşlılar, sürekli geçmişe ait gerçekleri arı bir Kürtçe ile anlatırlardı. Kürt edebiyatında tanınmış hikaye, masal ve türküleri söyler, anlatırlardı. Ben daha çocuk yaşta bu toplantılara katılır, bıkmadan saatlerce onları dinlerdim. Örneğin Mem û Zin, Sêva Haco, Ker û Kûlık, Leyla û Mecnun'u çok defa dinledim. Hiç unutamıyorum; Ali adında yaşlı biri vardı. Onu tüm köy halkı diğer anlatıcılara nazaran daha çok iyi dinliyor, saatlerce anlatsa bile dinleyicilerden çıt çıkmıyordu. Şimdi düşünüyorum,eğer Ali okumuş olsaydı hiç kuşkusuz büyük bir Kürt yazarı olabilirdi. Ben işte o dönemlerde okuldayken yazmaya başladım. Onların anlattıkları hikayeleri eve gittikten sonra oturup yazıyordum, hala o yazılarım duruyor.

Deng: Yazılarınızı o dönemde mi yayınlamaya başladınız?

E. Boyik: Evet, yanlız Ermenice ve Ermeni gazetelerinde. Çünkü o dönemlerde -savaş yıllarından ta 1958 yılına kadar- Riya Teze Gazetesi kapatılmıştı. Yani Stalin öldükten sonra yeniden yayına başladı. O zaman, ben de Kürtçe yazdıklarımı yayınlamaya başladım. Çok sayıda Kürtçe kitap o dönemlerde yayınlandı.

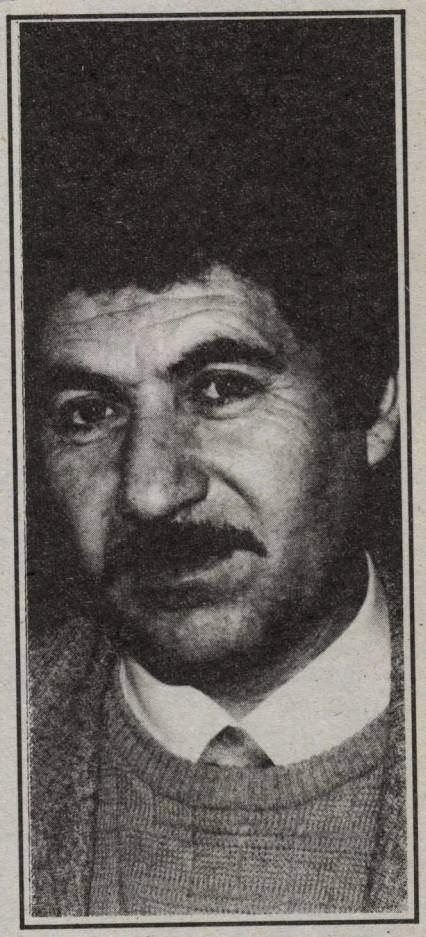

Foto Deng

İlk kitabım Şıve Rê (Patika) 1966 yılında çıktı. İkincisi ki, Türkiye'de Özgürlük Yolu Yayınları arasında türkçesiyle beraber 1979 yılında yayınlanan KULİLKÊN ÇİYA (Dağ Çiçekleri) Erivan'da 1975 yılında basıldı. Burada da, yani Avrupa'da da ikinci kez basıldı. Yılda bir çıkarılan BAHAR isimli antolojide de yazılarım var.

1936 yılından beri ELEGEZ'de devlet tiyatrosu var. Bütün Kürtler arasında ünü olan bir tiyatro. Bir ara kapatıldı, 1970 yılında Halkın Tiyatrosu olarak tekrar açıldı. Ben onlara piyes yazıyorum. İlk kez benim SINCO QÎZA XWE DIDE MÊR (Sınco kızını evlendiriyor) ile sahnelerini açtılar. Bu bir komediydi ve hala da çeşitli tiyatrolarda bu oyunum oynanıyor. Sonra HEYF'i (Öç) yazdım. Bu oyun 1918-20 aralarındaki Kürt kadınlarının hayatını anlatır. Savaş sonrası sade Kürt insanının hayatını anlatan diğer bir piyesi yazdım. Ölümsüz eserlerimizden biri olan MEM Û ZİN'i piyes olarak yazdım. Oralarda oynamak istediler, ancak olanaklar elvermedi. Burada KOMKAR'a bağlı gençler bunu oynamak için izin istediler. Başaracaklarına inanıyorum. Yine bunu çağdaş bir yorumla günümüze uyarlayarak şiir şeklinde yazmayı düşünüyorum.

Bu yıl Erivan'da hikayelerim bir kitap halinde basılacak. Çocuklar için hikaye ve şiirlerden oluşan kitabım dört yıldır basımı bekliyor. Yine bir diğer şiir kitabım da şu anda hazır. İsmi "YA SERÊ SIBÊ" (Sabahın Erken Vakti). Fakat basım işi bizim oralarda hayli zor. Şimdi iki roman üzerinde çalışıyorum.

Bunlardan başka Riya Teze gazetesi için sürekli yazılar yazıyorum. Ermenistan'da 25-30 Kürt köyü var. Şimdi ben onların tarihi ve yaşantıları hakkında bu gazeteye yazılar yazıyorum. İleride bunları resimleri ile beraber yayınlamayı düşünüyorum.

Biz Kürtler, çok geri kalmışız, yapacağımız çok iş var. Acele etmek gerekir, uyumamak gerekir. Öyleki dünya halklarına yetişelim.

Deng: Ermenistan'daki Kürt edebiyatı ve yazarları hakkında bize kısaca bilgi verebilir misiniz?

E. Boyik: Sovyet iktidarının ilk yıllarında Kürtler içinde çok az sayıda yazar vardı. Onlar da Rus okullarında okumuşlardı. Ermeniler, Ereb Şemo, Lazo gibi birkaç kişiyi çağırıp onlara Kürtçe alfabeyi hazırlattılar. Kurslar açıp Kürt öğretmenler yetiştirdiler. ŞEMS (Güneş) adlı çocuklar için bir kitap hazırladılar. Bu kitap Ermeni harfleri ile basıldı. Ereb Şemo ve diğerlerinin hazırladığı harflerle eğitime başladılar. O dönemde Ereb Şemo, Ahmet Mırazi ve birkaç yazar çıktı. Ahmet Mırazi, Bayazıt'da okul okumuş, ileri sınıflar için bizim köye gelmişti, daha sonra Tiflis'e geçti. Sovyetler döneminde okudu. Sonraları kadrolar çoğaldı. Heciyê Cındi, Eminê Evdal, Casımê Celil, Wazirê Nadiri gibileri... Bu ilk dönem 1950 yıllarına kadar sürdü. Bu dönemde edebi anlamda zayıf kalındı. Buna rağmen birçok kitap, özellikle folklorik kitaplar basıldı.

İkinci etapta şiir ön plana çıktı. Bu alanda şu isimleri saymak mümkün: Şıkoyê Hesen ile başladı. Fêrikê Usıv, Mikayilê Reşit, Seidê İbo, Sımoyê Şemo, Rızaliyê Reşid, Cerdoyê Esed, Karlanê Çaçan.

Düz yazılar da bu dönemde yazılmaya başlandı. Ereb Şemo sürgünden döndü.

Deng: Sürgünleri biliyoruz, biraz da bunlardan bahsedebilir misiniz?

E. Boyik: Ereb Şemo'yu 1937 yıllarında Sibirya'ya sürgün ettiler. O, 1958 yılında ancak sürgünden dönebildi. Döndüğü yıl Ermenistan'a bırakmadılar, Gürcistan'da kaldı. Daha sonra Ermenistan'a dönmesine izin verdiler. Ölünceye kadar da o yıllar hakkında hiç bir şey söylemedi ve yazmadı. Ancak şimdi güçlü bir şekilde o yıllara ait yazılar çıkıyor. Ereb Şemo'nun evi şimdi bir müze gibi kalıyor. O yıllarda E. Şemo'nun yanısıra, çok sayıda Kürt sürgüne gönderildi. Bir örnek vermek istiyorum. Bir gün bir köye gelip birkaç Kürd'ü Troçkist diye alıp sürgüne yolluyorlar. Oysa o zavallı köylüler değil Troçki'nin ismini, Lenin'in ismini bile bilmiyorlarmış.

O dönemdeki önemli eserler şunlardır diyebiliriz: Jiyana Bextewar (Ereb Şemo), Heciyê Cındi'nin HEWARİ (İmdat), Ahmet Mırazi'nin anıları.

Üçüncü etap 1960'lı yılların sonunda başladı. O dönemler daha gençtim. Şiir eski klasik kalıbından çıktı, günün sorunlarına doğru kaydı. Tosinê Reşid, Eliyê Teberi, ben, Çerkezê Reş, Elixanê Memê ve diğer arkadaşlar yazmaya başladık.

Şimdi yeni bir döneme girdik. Gorbaçov'dan sonra bir sürü şeyler açık yazılmaya başlandı.

Deng: Diğer halkların edebiyatı ve yazarlarının Kürt yazar ve edebiyatçıları üzerindeki etkileri sizce nelerdir?

E. Boyik: Bizler Ermenistan'da yaşıyoruz. Ermenistan edebiyatı,

batı ile doğu edebiyatlarının birleştiği bir alandır, bir köprüdür diyebiliriz. Rus dilinde tüm dünyanın edebiyatından seçkin eserler tercüme edilmiş, biz onları da okuyoruz. Elbetteki onlardan etkileniyoruz. Fakat ben bir Kürt yazarı olarak ilk öğretmenimi köy odaları olarak görüyorum.

Deng: Kürdistan'da veya dünyada yazılan Kürtçe kitapların etkileri ne oldu, sizlere yetişiyor muydu?

E. Boyik: Önceleri kendi edebiyatımızdan uzaktık. Çünkü kendi ülkemizde yaşamıyorduk. O eserler yoktu veya çok az vardı. İlk önce Ehmedê Xani'nin Mem û Zin kitabı Rusça basıldı. Mela Cızıri'nin birkaç şiirinden parçalar elimize ulaştı.

Cigerxwin bu sonlarda girdi. Büyük bir sel gibi bizleri önüne kattı. Bu yazarların üzerimizde büyük etkilerinin olduğunu belirtmeliyim.

Deng: Kürt halkı içinde, Kürt edebiyatında şiirin yaygın olmasının ve ayrı bir yer tutmasının nedenleri sizce nelerdir?

E. Boyik: Bizler doğunun edebiyatına baktığımızda gerçekten onlarda da şiir önde gidiyor. Ki, bizler de bu bölgenin bir parçasıyız. Bu gayet normaldir.

Edebiyatın diğer dallarında gerçekten bizler geriyiz.

Yanlız resim alanında bizde tanınmış, iyi resim yapan Kürtler vardır. İki üç sergi de Tiflis'te açıldı. Erivan'da, Ermenilerin tiyatrosunda çalışan, tanınmış profesyonel bir Kürt var. Bizim toplantılarımıza katılır ve yardım eder. Tüm Sovyetler'de tanınmış bir pandomim ustamız var. Naza Şiroyi büyük bir sirk artistidir. Leningrad balesinde çalışan iki kardeş var. Kimileri de kendilerini Kürt olarak angaje etmiyor.

Deng: Gazete ve kitap basımında ne tür güçlüklerle karşılaşıyorsunuz?

E. Boyik: Gazetemiz sürekli yayınına devam ediyor. Kürtçe kitaplar basılıyor. Şimdi durumumuz bir hayli zor. Yılda iki üç kitap ancak basılabiliniyor. Her kitapta 500 tirajı geçmiyor. Ancak kişilere şimdi kendi imkanları ile kitap basma müsaadesi veriliyor. Fakat bu sefer matbaa bulma, dağıtma ve diğer sorunlar karşımıza çıkıyor.

Deng: Tercüme konusunda neler yapılıyor, sizler neler düşünüyorsunuz?

E. Boyik: Bu edebiyatın bir bölümü ve gerekli olan bir konu. Ama bizler bu konuda da geriyiz. Olaki bizim günahımız az. Devletimiz yok, finans imkanlarımız kısıtlı. Ancak bunu aşmaya, kendimizi diğer halklara tanıtmaya, onlardan seçkin örnekler halkımıza tanıtmaya çalışmalıyız.

Bunun için bütün dünyadaki Kürtleri kapsayacak bir demokratik örgüt kurmalıyız. Örneğin yazar ve sanatçılar derneği. Böyle bir örgüt bugün önümüzde duran birçok sorunun çözümünde bizlere yardımcı olacaktır. Bunun biçimi tartışılabilinir. Ancak kolay olacağını da söylemiyorum. Ama bunun için adım atmak gerektiğini söylemek istiyorum.

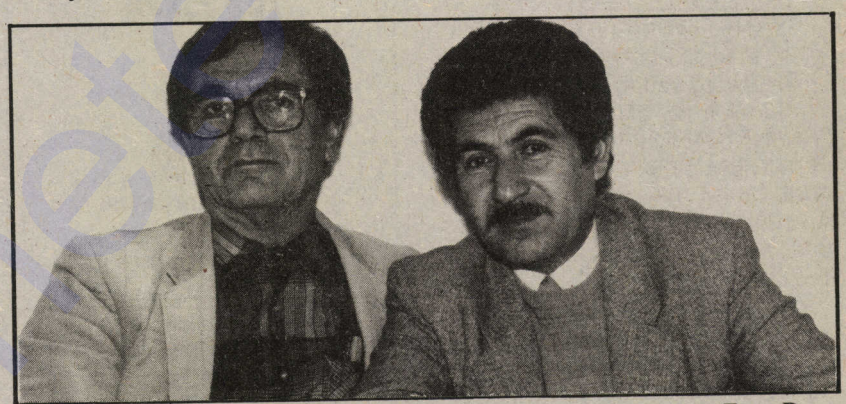

Kürt ressamı Rıza Topal ve Eskerê Boyik *Foto Deng*

Deng: Sizin orada bu tür örgütleriniz yok mu?

E. Boyik: Bütün Sovyetlerdeki yazarları içine alan genel bir örgüt var. Bunun kolları her cumhuriyette bulunuyor. Biz Kürt yazarları da, Ermenistan'daki örgütün bir kolu olarak çalışıyoruz. Bizler 25-30'a yakın kişiyiz, yani fazla bir sayımız yok. Daha önceleri, 60'lı yıllarda bir gençlik örgütü vardı. On-oniki yıla kadar varlığını sürdürdü ve birçok yararlı işler de yaptı. Sonra yavaş yavaş ortadan kayboldu.

Şimdi yeni dernekler, örgütler oluşuyor. Gerçi birbirlerinden bağımsız ama ilerde birleşme imkanları var. Sayıları az olsa da birkısım Yezidiler kendilerini Kürt kabul etmiyorlar. Onlar ayrı bir örgüt kurdular; Ermenice, Kürtçe bir gazete çıkarıyorlar. Bu problemi aşmaya çalışıyoruz.

Deng: Bu kurulan derneklerin amacını kısaca bizlere anlatır mısınız?

E. Boyik: Kürt kimliğinin korunması, kültürünün yaygınlaştırılması. Çocukların Kürtçe eğitiminin yaygınlaştırılması. Toprak sorunu ve diğer demokratik hakların kazanılması. Olanların yaygınlaştırılmasıdır diyebiliriz.

Düne karşın bugün Kürt sorunu bütün Sovyetlerde daha aktueldir. Kürt ve Kürdistan sorunu yayın organlarında yaygın bir şekilde tartışılmakta, son Moskova Konferansı'nı da ileriye atılmış büyük bir adım olarak değerlendiriyorum.

Bize kültürel otonomi gerekir. Gerçi böyle bir otonomi var. Ancak yanlız Ermenistan'ı kapsıyor. Oysa Kürtler dağınık bir durumdalar. Bu otonomi etkin bir şekilde Kürtlerin bulunduğu tüm alanlarda hayata geçirilmelidir.

Deng: Son olarak DENG okuyucularına iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

E. Boyik: Şimdi bizim için imkanlar kısıtlı da olsa çoğaldı ki, yurtdışı ve ülkemiz Kürdistan ile ilişkimiz gelişsin. Yurtdışına çıkabiliyor, yayınlar düne nazaran daha çok elimize geçiyor. Bu ilişkileri geliştirmeliyiz. Bu konuda ülkede çıkan yayınların zorlu şartlar altında çıktığını da biliyorum. Onların bu çalışmalarını takdirle karşılıyor, tüm emeği geçenleri kutluyor, başarılar diliyorum.

Okuyucularımızı, yurt dışında çıkan Kürt ve Kürdistan konulu yayınlar konusunda bilgilendirmeyi düşünüyoruz. Bu nedenle olanaklarımızı zorlayarak her sayımızda yurt dışında çıkan yeni yayınlardan birisini tanıtmaya çalışacağız.

Aşağıda Roja Nu dergisinin, Kürdistan isimli kitapla ilgili tanıtımını aynen veriyoruz.

" Albuma Kurdıstanê"

İsal bı navê " Kurdıstan" Pırtûkeke hêja wek album û bı qeliteyeke gelek baş hate weşandın. Orijinala pırtûkê, bı İngilizi hatiye nıvisin û çapkırın. Elisabet Svensson, bı alikariya nıviskar, şair, zımanzanên Kurd ev berhema wergerandiye zımanê Swêdi bı riya çapxana"Oriental Art Publishing" daye weşandın.

Pırtûk jı 127 didemên rengin û nıvisên agahderiyê pêk tê. Wi tarix, tore û şıklên jiyana eşirên kurd ên koçer radıxe ber çavan. Fotograf û nıvisên pırtûkê bı teybeti lı ser Kurdên Kurdıstana İranê ne.

Nıvisên pırtûkê jı ali ZİBA ARSHY û KHOSRO ZABIHİ va hatıne nıvisandın. Ziba Arshy bı xwe sosyolog e û xwendına xwe ya bılınd lı Universiteya Tehranê kuta kıriye. Ew her wısa lı İranê lı ser gelek eşirên koçer lêkolin kıriye.

Khosro Zabıhi lı Universita Berkeley a Kalifornıyayê doktora xwe dıde. Bı navê "Mysticism in Kurdistan" (Sırê kurdıstanê) (1978) berhemeke wi hatiye weşandın.

Fotografên pırtûkê jı ali NASROLAH KASRAİAN va û pışti sala 1966 hatıne kışandın. Wi lı Univesiteya Tehranê beşa huqûqê qedandiye. N Kasraian dı gel huqûqzaniya xwe, zêdetır bı wênekêşi nav û dengê xwe daye hısandın. Lewra lı gelek welatan fotografên wi hatıne raxıstın.

Lı jêr em beşeki jı pırtûkê pêşkêşi xwendevanan dıkın.

Werger: **DILSOZ**

"KURD WEK ŞAIR TÊN DINÊ"

Rıhê Kurdan dı literatûra wan a dewlemend, muzik û stranên wan ên gelêri da xwe aşkere dıke. Tevi ku dı nav Kurdan da nexwendayi gelek belav bûye ji, kultur xeysiyeta xwe ya taybeti parastiye. Literatûra Farısi û Erebi bandoreke mezın lı ser literatûra Kurdi kıriye. Tevi viya ji, dı stranên Kurdi yên gelêri da, ku bı navê "Lawıj" an ji "Beyt" tên bı navkırın, rıhê serhıldanê hêj ji serdesti dıke û ev rıhê han tu car seri jı qanûn û nizaman ra danayne. Serhıldan xwe dı destanên qehremani yên şer da nişan dıde, dı stranên wi yên evini û sitemkari yên xatırxwazi û jı hev qetandınê da nişan dıde.

Lı Kurdıstanê bı sedsalan literatûra Kurdi wek muzika gelêri hate rawekırın. (1) Ev, bı rıhê wi yê dewlemend va keliyaye, bı hestên tıji yên xweş û mêrxasi va keliyaye ku gel nıkare jê bıreve û pê va girêdayi dımine. Lı ba eşiran bûyerên diroki yên dûr û nêz, ên derheqa jiyan û mırın, evini û xem dı komcıvin û bûyerên mezın da tên zıman.

Mir Şerefxanê Bedlisi naveki gıring e dı literatûra Kurdi da, ku nıviskarê berhema tarixi ya bê emsal ŞEREFNAME ye. Ev berhema han belgeyeke rawekırına jiyana navbera salên 1290 - 1597 dıde xuyan û dı eyni wextê da yekemin pırtûka Diroka Kurdan e. Bı vê pırtûkê nıviskar dıxwaze bıde xuyan ku tevi welat û diroka xwe neteweyeki Kurd heye. Ev belgeya şaheser bı naveroka xwe zanina Kurdan a neteweyi dıde xuyan. Kesê ku cara yekemin "Şerefname" wergerand Veliaminoff- Zernoff bû (1860) û iro ev pırtûk bı gelek zımanên dın ji hatiye çapkırın.

Dı şiêrên Kurdi da hozanê mezın û naskıri Ahmedê

Xani ye (1650/51-1706) ku jı bakûra Kurdıstanê, jı Hekkariyê ye. Xani weletparêzeki mezın bû, bı şiêr û xebata xwe ya mamosteyiyê jiyana xwe dı riya gelê Kurd da mehand.

Berhema "Mem û Zin" a nemır a XANİ jı çirokeke gelêri hatiye wergırtın.

Ew zımanê gelêri ku wi nıvisibû, jı stila nıvisa wê demê ra biyani bû û stileke xas û zımaneki bılınd bı kar ani bû.

Babeta berhema "Mem û zin" babeteke ebedi, evineke bê emsal e. Ew diroka du evindaran bû, ku wek Romeo û Julia bı awayeki trajedik jı hev tên veqetandın. Ev şiêr qedera Kurdan a trajedik, a belavbûn û inkariya wan ji tine zıman. Merıv dıkare bêje ku "Mem û Zin" mina muzeyeki ye ku lı ser jiyana kurdan a dewlemend, dûrditi û nêrina wan lı ser jiyanê bı hemû moral û dabeşbûna wan ê çinayeti dıde xuyan.

Ev şiêr bı navê gelê wi hatiye pêşkêşkırın:

"Da xelq - ı nebêjıtın ku: "Ekrad
Bê marifet ın, bê esl û bınyad
Enwayê mılet xwedan kıtêb ın
Kurmanc - ı tenê dı bê hesêb ın "
Hem ehlê nezer nebên ku: "Kurmanc
Işqê nekırın jı bo xwe amanc

Gufteyên stranên Kurdi yên rawekar, ku mirata wan ê edebi ye, jı "Lawıj " an hatiye çêkırın. Ritma van stranan jı ali zûbûn û gıranbûna muzikê ye. Ev kompozisyona hêsan û amadebûyi şiêrê dewlemendtır dıke. Hınek bawer dıkın ku bı qalitebûna stranan jı şexsiyet û qehremaniya Kurdan tê.

Dı vê şiêra kurdi da hesteki azad dertê pêş: Şair qimeteke mezın dıde evini, azadi û welatê xwe.

Komele şaxêk sext û gerdın - keş
Asmani şini gırtote baweş

Serpoşi lûtkey befri zor sıpi
Be darıstan reş, nav doli kıpi...

Cogey awekan tıyaya qetis - maw:
Her erron naken pêçi şax tewaw.

Hawar û hajey kef - çerêni çem
Bo tenyayiy şew laye - layey xem!

Tûle -rêy barik, tûnawyûn pışkın
Rêbwar exate endêşey bêbın...

Naw rêga teq teq, larê berdi zıl
Ke hêşta gerdûn pêş nedawe tıl!

Ga serew jûre, ga serew xware
Taliw şiriniy dınyay rêbware!...(2)

Şaır bı van rêzên hanê rûmet dıde azadiyê.

Rûbar jı masivan ra got:
Gelek sedemên xezeba mın heye
Lê yê heri pêşin
Ku ez jı bo azadiyê me
Jı bo masiyên bıçûk
Û lı dıji tora masivan
Û navê hemû çûkan dıkolım dı rehên wan da
Vedışêrım jı ber çavê stêrkan, ewran, bxyê û rojê.
Aso ji guhên xwe lê kerr bıke
Çiya û av ji jı bir bıkın

Wê her darek hebe ku wan bıbine
Ku navên wan lı ser rehên xwe bınıvise. (3)

Kurd, ku bı dıtın û bawariyên xwe yên kevn va gırêdayine û tu car vê pevgırêdana xwe ya tarixi qut nekırıne, tevi guhartınên İslami ji, hemû hestên xwe dı stran û muzikê da dane der.

Xelkê cotkar dı nav zadê xwe yê zêrin da dıstırê, dengê stranên koçeran dı nav çiyayan da alan dıde, şervan bı hevra dı meydana şer da stranên xwe yên evini dıstırên û qesidên oli (ilahi) û stranên dêngbêjên gundan jı dûr va tê bıhistın; û herweha ev e Kurdıstan.

Kurd tım dıstırên - dı gırtigehê da, dı azadiyê da, dı serfırazi û xemgini da, dı şer da , dı dilan û duayan da, ew stranan dıbêje û dilanê dıgre û leylana stranên wi bı bayê lı ser welatên ciran radıweşe, bandoreke melodik lı ser wan dıke. Û dı dilanê da hemû hestên xwe dıde nişandan- bı hevalên xwe ra mıl dı mıl da bı dilaneki sıri rıhê wi jı laşê wi vedıqete û bı dengê elbane û stranên komê xwe wında dıke.

Gava ew (kurd) dı mılê keçikeki bedew da dilanê dıgre, heyraniya xwe jı kêfxweşi û eviniyê ra nişan dıde. Dema ku dı bıharê da sıruşt (tabiat) jı nû va dıxemıle û şiyar dıbe, jın û mêr dilanan dıgrın û stranan dıbêjın û ev Mithra ronak û şeytan heyran dıhêle (5), wê hingê ew jı bo baran û bereketê dilan dıgrın, jı bo çandını u berevkırına tûyên şirin dilanê dıgrın; dı wexta zayina mihan da û her weha dı wexta ku mih tên beranan berê xwe dıdın zozanan.

Têbını:

1- Zımanê kurdi, Kurmanci, dıkare wek du şaxên mezın ên bıngehin û du şaxên bıçûktır bê beşkırın. Kurmanciya Bakûr, jı herdu diyalektên mezin ên pêşin pêk tê, lı bakûr, lı rojhılata bakûr û başûra kurdıstanê te axaftın. Diyalektên kurmanciya Bakûr bı navên Botani, Cızıri, Hekari, Bahdinani, Aşitayi û Beyazidi tên bı navkırın.

Diyalekta mezin a dın Kurmanciya Navin, ango sorani ye ku lı niveka Kurdıstanê tê axaftın. Sorani diyalekta dayikê ya Sılêmani, Sinayi, Ardalani, Kerkûki, Germiyani, Hewlêri, Mukri, Şarbajêri û Pijdari ye.

Herdu diyalektên bıngêhin ên bıçûktır wek Kurmanciya Başûr lı rojhılata Kurdıstanê tê axaftın. Kurmanciya başûr jı bo zaravên Fêyli, Kırmanşahi,Laki, Kelhori, Xanıqini û çend zaravên dın dayik e, bıngeh e, ku bı naveki şırik "Lûri " tên bı nav kırın.

Diyalekta dawi ya mezın Gorani - Zazayi ye. Gorani lı mıntıqa Hawraman û Zangana tê axaftın û bı navê "kurdiya Mako " tê naskırın. Gorani, zımanê piroz ê cıvata Kakayis (All - i heq) ê olperest e. Zazayi lı Bingol, Dersim, Xarpût, Maden û hınek mıntıqên dın, lı dora Diyarbekır û Ruhayê tê axaftın. Zazayi ji tek zımanê cıvata Alavis ê olperest e.

Dı literatûra nıviske da Kurdıstana Iraqê jı beşên dın zêdetır pêşda çiye. Berya 1930 Kurdi xwedi statuyeke fermi ye lı Iraqê . Iro diyalektên heri başûr bı nıviski nayên bı karanin û jı ber wê yekê mantıqi ye ku ev diyalekta kurdi wek du beşên zaravên sereke bên beşkırın; diyalekta bakûr û diyalekta başûr (merıv dıkare bêje yê navin). Lı bakûr alfabeya latini tê bı karanin û lı başûr ji alfabeyake cuda ya Erebi û Farısi tê bı karanin. Wek fonetik alfabeya latini jı alfabeya Erebi pêşdatır e. (Dr. Kemal Nebez, "Der Schriftschprache der Kurden, 1975" û A. R. M. A min Zabıhi "A historical preface of Kurdish language, 1977")

2 - Şair : Goran, "Geşt le Hewraman"

3 - Şair : Şêrko Bêkes, "Rûbar" û "Kok".

4 - Dı merasimên piroz ên islamê da jı bo muzike cih tune. Muzike, ku jı bir û baweriyên islami avêti ye, dı merasimên mesebên kurdi ên sıri da ciheki cuda dıgre.

5 - Stranên Kurdi yên komi yên dewlemend û bêrikıri xwedi rehêke dualizm û evditiya Xwedê (evditiya Mithra?) ye. Berya ku Kurd bıbın islam, wısa tê xuyan ku stranên Kurdi hebûna xwe yê dewlemend wek mirat jı dualizmê û evditiya xwedê stendıne ku jı ali eşirên kurd ên gırêdayi Mithra hatiye hinkırın û tecrubekırın. (B. Nikitin)

HELBEST (Şiir)

LOMEYEK LI NAZIM HIKMET

Ez pır caran jı xwe dıpırsım
Gelo çawa baranên ewrên te
Negıhiştın Kurdıstan?!
Gelo çawa nalina Kurdıstan
Nehate guhên te ?!
Gelo te neditın raperinên gelê me
bırinên gelê me
kuştına gelê me?!
Gelo bangên zarokên Kurdıstan
jınên Kurdıstan
kal û pirên Kurdıstan
Derbasnekırın pencêren te
Nehatın guhên te?!
Çıma nebun barê te?!
ranekırın pêlên dılê te?!
nekelandın xûna qelema te?!
Çıma neketın nav helbestên te?!
Çıma heval Nazım çıma?!

Wê çıqas başba heval Nazım,
Eger lı ber êşika Kurdıstan
Te şûrê xwe nexıstıba qınê
Eger te hepsê xwe lıwannekırıba
Eger te devê xwe
Bı heft klitan klitnekırıba
Wê çıqas başba,
Eger te bıgota
Na zordarno, lı Kurdıstan ji na!
Lê mexabın... sed car mexabın
Te negot na
Çıqas nexaşe bo te
bo me
bo herdû gelên me
Te negot na
Heval Nazım çıma te negot na?!
Çıqas nexaşe te negot na

GUNDİ

*** *** ***

CEVABI VERİLEMEMİŞTİR

Daha yüzünü düşürmediğin kitaplardayım
Adı saklı kalan bir hasretin ortasında
Ve pususu kurulmuş düş gecelerinin
Çığlık çığlığa haykırtan mevsimlerindeyim

Sınır köylerinde yakılan tütünedir özlemim
Ser verip sır vermeyen türküleredir
Sana nasıl desem, nasıl anlatsam
Sevdaların ayrılık çağıdır bu sonbahar
Dalından dökülmüş,
Sarı yaprakların yanlızlığındadır umut
Gidilmemiş yol değildir ayrılık
Yine gidilecek gibidir...

Bu şehir "Diyarbekir Değildir " biliyorum
Yürekle vurulmuş sevdalar
Elektrikleri kesilmiş uykularda kalmıştır
Sana nasıl desem, nasıl anlatsam
Kendi kendini sorgulayan sevdadır
Sorulmuş sorudur burçlarda
Cevabı verilememiştir.

Y. KIZIL

www.netvie.com

Pêkeni (Fıkra)

Jîn - Jın

Niviskar : H. BAWER

Rojek Hesen, Sılêman û Ehsan dıçıne kutûpxanê. Gerandına kovar û rojnameyê kevın dıkın. Hesen dı nav qataloxa de kelima jîn dit. Ban hevalê xwe kır. Go:

- Hevalno , mêze kın; Kurmancê me lı çaxê Osmanliya kovarekî mustehçen derxıstıne.

Her sê heval bı hev ra keniyan. Kovara jîn, jı mâmurê kutûpxanê xwestın. Her sê heval bı hev ra mêze kırın. Sılêman go:

- Ka suretê pireka tûne ye. Hesen go:
- Dıbe kû nivisanê kovarê lı ser mustehçenti yê ye.

Ehsan tipên erebi jı hevalên xwe baştır dızanı bû. Ehsan mêze kır serê nivisana û navê niviskarana, go:

-Hevalno! ev kovar jı meselê Kurdan, jı tarixa Kurdan xeber dıde. Nıviskarên kovarê ji, welat parêzên hêja yê berê ne. Hesen go:

- Gelo çıma navê kovarê jîn danine. Her sê heval heyirin.

Bı vî hali jı kutûpxanê derketın. Çend roj derbasbûn. Rojek Sılêman wekî her car bı nışadır jı derve hat. Go:

- Hevalno mâna navê wi kovarê, hun zanın çı ye?

Hevalê wi gotın; çı ye?

Sılêman go:

- Ne jın tê xwendın. Jîn tê xwendın. Mâna vi ji heyate, ne dı mâna pirekê ye.

CIBO

Lı gundeki Kurdıstanê, mela ê gund feqiyan dıde xwendın. Gundi ji, pêş vi karê mela û derbasiya jiyana mela û feqiyan, heta jı destê wan tê alikari dıkırın. Geh bı zıkat, geh bı fıtır û geh bı diyari, pere û pol, xwerın û vexwarın dıdane mela ku, kar û xwendına feqiyan pêşte here û ev sedqe bıkevın pêş xêr û gunên wan.

Lê belê, mela mıroveki serast nebû. Çavên wi jı dewlemendiyê têr nedıbû û gelek çavnebar bû.

Ew tıştên ku gundiyan dıda wan, mela dest dıda ser û hemi jı xwera hıldıda. Çavên feqiyan tışteki nedıket. Mela tu qırşek nişani wan nedıda.

Ser vê yekê feqi hemi lı hev cıviyan û gotın; ev kırınê mela neheqiki gırane, ger em fêleki wusa bınin serê mela ku, mela heta lı dınê xweş bıbe jı biriya wi neçe. Fıkırin û qısedana xwe lı ser çûyin û hatına mela çêkırın. Lê hat biriya wan ku, mela her şev dıçû gorıstanê û ser ziyaretê da dıa dıkır.

Feqiyan bıryara xwe kırıne yek û bı lez planek jı mela ra danin. Pênıvis û kaxızê xwe derxıstın û bı tipên erebi, lı ser navê Hezreti Cıbrail mela ra nameyek nıvisin. Vê nameyê da nıvisin ku;

- " Ya mela ê delal û xêrxwaz! Xweda ê aliya emırkır ku, lı ser van karê te yên hêja, heqe ku tu bıbi ewliya. Şev sıet çaran de ezê bêm û te bıbım kursi - qelem ba xweda ê mezın. Ezê kuleka mala teda kındıreki daxım, te kaş bıkım û bıbım. Nıvis ya Hz. Cıbrail"

Feqiyan ev name ya ilahi bı kevırê ziyaretê va zelıqandın û xwe cıheki talde da telan dın.

Mela wek rojên çûyi, ew roj ji disa hat ser ziyaretê. Çav bı name ê ket û xwend. Dı bını da, navê Hezreti Cıbrail Eleyselam nıvisi bu. Berê tırs û rıcaf kete dılê wi, paşê bı dileki şayi riya malê gırt û meşiya Wê şevê xew neket çavên wi. Lewra, hezret, lı hêviya Hz. Cıbril bu ku wê bıhata ew zılama bıbıra.

Sıet dıhate çara, lê mela ne rehet bû. Rıcafê pê gırtıbû. Şeqe - şeqa dıranên wi, gupe - gupa dılê wi bû.

Lê belê ew dema hatı bû. Feqi hemi derketıbûn ser xani. Hatın ser kulekêra sekınin. Dınav wan da yeki deng xweş, deng lı mela kır:

- "Ya mela ê delal, ez Cıbrail'ım. Ger tu amadeyi, ezê kındır kulekê ra daxinım jêr. Bıgıre, lı pışta xwe rınd gırêde ku ez te derbıxıme jorê.

Mela gotınên wi kır û bersiva wi da;

- "Ya Cıbrail, ez lı ber emrê te amademe. "

Feqiyan mela qasi mêtroki jı erdê bılınd kırın û berdane jêr. Mela "zerp" lı erdê ket û tırse tırs got:

- "Ya Hezreti Cıbrail, hêdi ez êşyam..."

Feqiyê dengxweş got:

- "Ya mela ê delal! Bend jı destê mın şıqıti, vê carê ezê te derxinım."

Cara duduya, feqiyan mela qasi du mêtroya bılınd kırın û disa jorda berdane xarê "Hımmin" jı mêla hatıbu. Lê vê carê, mêla jı cara pêşin zêdetır tal bıbû. Bı kul got:

- "Cıbrail, welle ez gelek êşyam. Bend baş bıgıre."

Feqi disa bersiva wi da û got:

- "Ya mela ê delal! Bend disa destê mın şıqıti, ev car ezê yeqin te derxinım.

"Cara sısêya, mela disa bılınd kırın bırın devê kulekê û nışkêva berdane jêr. Mela ev car wek bareki goşt lı erdê ket û "gımmin"jê hat. Şirê zıkmaki jı devra hatıbu. Bı qirin got:

- "Kuro Cıbo! Te ez kuştım. Bı cehme here, ez bı tera nayêm cınnetê lo..."

HEY BERÎ

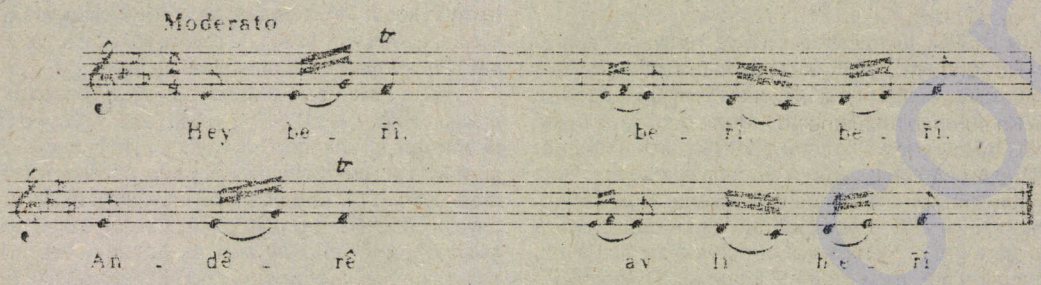

Hey beřî, beřî beřî.
Andêrê av li beřî

Ez çûme beřya bê xwê.
Hey beřî, beřî, beřî.

Min dîbû Sêvê bê dê.
Hey beřî, beřî, beřî

Ez çûme beřya bê av.
Hey beřî, beřî, beřî.

Min dîbû Sêvê bê bav.
Hey beřî, beřî, beřî.

EZ NE DÎNIM

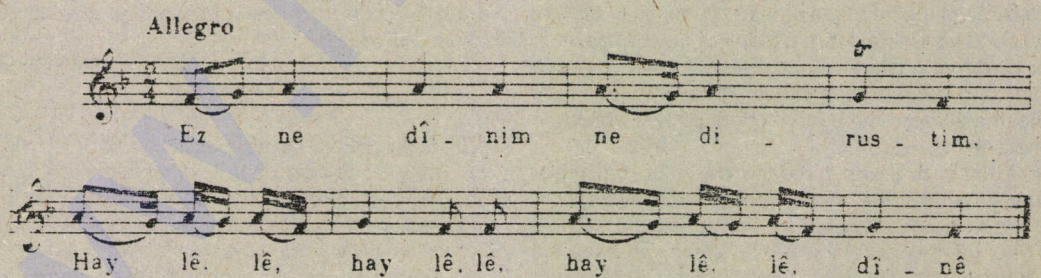

Ez ne dînim, ne dirustim.
Hay lê, lê, hay lê, lê, hay lê, lê, dînê.

Ez ne dînim, ne hahame.
Hay lê, lê, hay lê, lê, hay lê, lê, dînê.

Ser xanîngê we p'al dame.
Hay lê, lê, hay lê, lê, hay lê, lê, dînê.

Ç'e'vbelek ç'e'va wez t'evdame.
Hay lê, lê, hay lê, lê, hay lê, lê, dînê.

Ser xanîngê we diwastim,
Hay lê, lê, hay lê, lê hay lê, lê, dînê.

www.netewe.com

OKUYUCU MEKTUPLARI / Nameyên Xwendevana

BERÊZ BERPIRSİYAR Û XEBATKARÊN

KOVARA DENG'RA!

Kovara DENG, bı nıvisanê xwe yê ramyari, çandi û nûçeyi ve bê guman ciyeki bı taybet tıje dıke dı riya serxwebûn û azadiya gelê mede. Riya serxwebûn û azadiya komala, riyeki hêsa nine. Dı hındê dem û develadê êdi asêtıre. Roja iro, yek jı wan demê zortıre. Kurdi axaftın bı serê xwe, dıbe sedema hıngavtın û zindaniya kesê me. Roja doyin lı komcıvina komela mafparêzê insana; lı Ankarê, lı ber çavê hemiyê cihanê, jı ber ku Kurdi axıfin du ronakbirê Kurda pêre pêre gırtın. Heft roja dı bın çavde ew hıngavtın, paşê ji ajotın zindanê. Ev ji dıde nişandan ku, Demokrasi jı bo Kurdan çiroke...

Kovara DENG, dı vê pêvajo 'ya zor û teng de, berxwedaneki bı şan û şerefnaz nişan dıde. Lı hemberê gırtına, ajotın û qedexa ne. Tefandına weşana DENG'ê, kêfxweşiyeki mezın dıde me hemiya. Berdewama DENG'ê daxwaziya me ya bı dılsoziye.

Hêviya meyi jı we; lı ser himê rasti û zanyariyê heta jı we tê cahda bırati û yekitiyê bıkın. Bıra tu kes, komık û hêz jı bira xwe nebın; "BÊ YEKİTİ XELASİ NABE". Xelasi nebe, azadi nabe. Dıjmınê me bı xwe ji en pır jı perçebûna me keysê dıstine. Disa en pır çavê dijmın jı yekitiya gel dıtırse. Yekiti, pırseki ku perê perê were ci nine. Jı hevketın û perçebûna me bı hezar salaye. Lê bı qasi diroka kedxwariyê, ya hevkari û serhıldanê ji dırêje. Em bı hêvine. Bes daxwazi, êdi nêzıktır û sererasttır bı ci anina hêviya gele. Evya ji dıbêm û bıra baş bête zanin; jı bona yekitiyeki sererast û dılsoz, dı seri de dıbê cıhêti baş bêne vekırın û naskırın. Ki çiye, çı dıxwaze û çı dıke, dıbê baş bête ravkırın. Jı viya ji dıbê tu kes nexeyide û hêrs ji nebe. Hev rexne kırına me, dıbê kêfa me bine. Ki jı gazınd û rexnê dostani bı ınite û xwe hêrs bıke; ew bı wi re kêmayi û nerastiya xwe ji nişan dıde.

Bı kurtayi; jı bona xelasiyê, çıqas yekiti şert be, jı bo yekitiyê ji rasti û vekıriti hew qas gıringe. Tu tıştek lı ser hev rast û lı xwar û xelet tunine. Rasti û xeleti dı nav hevdeye. Jı xwe yek bı yê dın tê naskırın. Ango, yek nebe, yê dın nayê fam kırın. Jı vê bonê dıbê em jı xeletiyê xwe venecınıqın. Dema ku dostna xeletiyê me jı mere gotın, pê kêfxweş bıbın û jı wan sıpasi bıkın.

Tışteki dın ji; dı rexne gırêdana de, jı bo baweri bı gotınê mırov bê kırın, dıbê mırov; "derziyê dı hevalê xwe, şûjınê dı canê xwerake" Mırovek ku her tım rasti û çê hiyê xwe, kêmayi û xeletiyê hevalê xwe bine zman, wê gavê êdi bê baweri dıbe dı çavê der dora xweda. Rexne gırêdanek jı bo ku bê baweri bê kırın; dıbê lı ber pezındari û rastiyên xwe, kêmahi û çewtitiyên xwe ji bıbêje. Disa lı ber kêmahi û xeletiyên hevalên xwe; rasti û serkeftınê wi ji bine zman. Wê gavê êdi baştır û rasttır dıçe seri armanca rexne gırêdane. Û jı rastiya rexnevan tu kes nıkare bı şık bıbê.

Jı xwendekarê DENG'ê re, helbesteki dilani û metelokeki cıvatki rê dıkım. Ger hûn bı rûmet bıbının, dı rûpelê xwe da bı weşının.

Xebatkar û xwendekarê DENG'ê ra bı sılavên germ û dostani.

10. 11. 990 Z. DİNO
Niksar Kapalı Cezaevi

Siz sayın dergi yazarları ve bilim adamlarına sesleniyorum. Kime? Size, sizlere sesleniyorum. hem, haykırarak sesleniyorum. Şikayetimi; halkımı, yani Kürt halkını sömürgeleştiren, ezen Emperyalist ve Sömürgeci - faşist güçlere değil elbet, siz her gün kendini Kürt halkına feda eden insan ve unsurlara ediyorum. Şikayetim; ilhakçı, katliamcı yönetimler ve hem yaşamsal, hem siyasal baskı yöntemlerine karşıdır.

Kürt halkı üzerine veba hastalığı gibi salınan bazı yanlış anlayışlı hainler, Kürt halkının mücadelesini bir arpa boyu ileri götüremeyen, tersine; gözü pek, yüreği geniş devrimciler üzerine, günlük hesapları çıkar meselesi yapıp, devrimci mücadelesinden alıkoyuyorlar. Bir kaç gün Türk mektebini okuyup, başkasının beyninden imtihana girip diploma alan; köşe başında, kahve köşelerinde veya kendilerine ait küçük burjuva özentili yerlerinde başkasına çamur atmaktan, onun bunun aleyhinde konuşmaktan, Kürt meseleleri gündeme geldiği zaman da; soyut, kavgacı kavramlarla tavuk başı keser gibi kesip atıyorlar.

Kafanıza takılıp, acaba kimlerdir soru işaretine karşı, ufak bir ipucu verebilirim. Hani okuyorsunuz, bazan dergilerde çıkıyorlar. Birbirlerine ğaliz ve mücadeleden öte, sataşmalarla; böyle dedim, böyle dedin kavgasını karıştırıp duruyorlar. Hatta bazan frenleri patlatıp, makas dahi kırıyorlar. (Küfür ediyorlar) İşte bunlar gibileri; üstad Beşikçi'nin dediği gibi, M. Kemal'in o zamanlardan ektiği tohumlardır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi insanlarımızdır.

Diyeceğim şu; Allah aşkına, hümanist bir şekilde bunların kulağını çekmek, gafletten uyandırmak yine siz tecrübeli insanların, erdemli bilim adamlarının görevi olacaktır bence.

Yaşım kırkaltı. Okul okumadım. Türk'ün sol edebiyatı ile kendimi bildim. Fakat eskilerin bir sözü var: Hani ölü ölür, mezara götürürler, talkin okunur, cemaat dağılır, ölünün kafası taşa değer ya; o misal kendimizi yeni öğrendik ki köle yaşıyoruz. Bize yalnız; ölüm, işkence ve kullanılan bez parçaları veya eşya muamelesi yapılıyor. Başka bir şey yok. Kendimi geçirmiş olduğum dramların akışına bıraksam, kırk yılda bitiremem. Benim değil de, yazılarımın muhtevasının göz önüne alınmasını saygıyla arz ediyorum.

Sizlere bütün ezilen halkların ulusal mücadelesinde azim ve tutarlı olmanızdan dolayı candan katılıyorum. Saygılarımla. Kahrolsun Feodalite

Şeyh Cevat BİRTANE
SİLVAN

Sevgili DENG Dergisi Çalışanları,

1990'da bir adım daha ilerde ama yine de zor günleri yaşıyoruz. Ben varım diyen her birey, bulunduğu yerden varlığı oranında, zulüm, katliam ve vahşetten nasibini mutlaka alıyor. Kendi yaptıkları duvarlar bile güvence olamıyor.

Elbette bunca hırçınlığın sebebi de vardır. Yok olmakla karşı karşıya olan çürümüş varlığını, bağlı olduğu efendisinin yanında, haksız bir savaşa hazırlanıyor. Savaş kime kurtuluş olmuş ki eskimiş yıkılmakta olan canavarı kurtarsın.

Saddam'lar ve benzeri sömürgeci diktatörlükler yıkılacaksa, sebebi sömürge ülkelerdir ve ezilen halklardır. Emperyalizm kime kurtuluşu sağlamış ki bize de sağlasın?

Gönlüm sizlerle, mücadele eden Ortadoğu halklarıyladır. Botan'da, Lice'dedir. Hatta Zonguldak'taki maden işçisiyledir.

Yeni yılın başarı ve mutluluklar getirmesini diliyorum.

ABDULLAH SOYDAN
E Tipi Cezaevi 18. K.
Nazilli / AYDIN

ANILARI MÜCADELEMİZE ÖNDER OLSUN

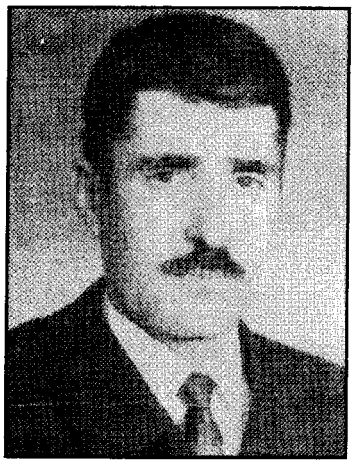

ZUBEYR YILDIRIM
(...../ 6. 01. 1985)

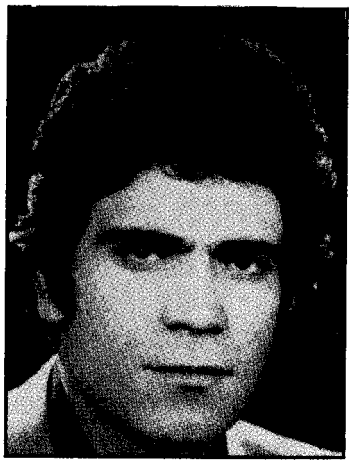

HESEN QEYA
(...../..... 1981)

EMİN AZDIR (KAMIL)
(...../Ocak 1986)

KURDAY

Köksal Şenel-Gledisch
(21.10.1952- ...)

Kürt Ressamı Kurday'ı yitirdik. Acımız derindir. Kürt halkına başsağlığı dileriz.

Arkadaşları: Gertrad Kreipa, Jeannette Weber, Mehmet Arıkan, Johannes Constantinides, Bernd Empen, Achin Lupter, Haydar Işık, Ali Baran, İsmail Yılmaz, Nizam Kaya, Rıza Topal, Claudia Brunner, Günther Gerstenberg, Heinz Ruppert, Musa Yaman, Irene Schreyer, Konrad Schreger, Maria Schaeffler, Susanne Koppe, Jochen Gleditsch, Şengül Şenol, Personalrat des KJR-München, Münih Kürdistan İşçi Derneği

KURDAY

Köksal Şenel - Gleidisch
(20.10.1952-Dersim)

Wênekarê Kurd KURDAY, jı nav me barkır û çû ser dılovaniya xwe.
Serê gelê me sax be.

KOMKAR-Almanya

www.cewe.com

ZIVILISATION?

(UYGARLIK?)

